

Erdélyi Toll

• IRODALMI ÉS MŰVELŐDÉSI FOLYÓIRAT •

• Megjelenik negyedévente Székelyudvarhelyen •

• XII. évfolyam • 2020 • 2. (44.) szám •

TARTALOM

ÍRÓK A SZÜLŐFÖLDRŐL

- Beke Sándor: Gyöngyhajú hajnal 3
 Velencei tükör a Hargitán 4

IRODALOMTÖRTÉNET

- Bertha Zoltán: Bálint Tibor írói pályája 6

ORBÁN BALÁZS KÖZÖTTÜNK

- Balázs Árpád: Orbán Balázs és a legendás Szejke II. 25

ANYANYELVÜNK ÉPSÉGÉÉRT

- Málnási Ferenc: Erdélyi anyanyelvoktatás —
 irodalmunk tükrében XLI. 46

MÚZSA ÉS LANT

- P. Buzogány Árpád versei 53
 Demeter Attila verse 54
 Csatáné Bartha Irénke verse 55
 Beke Sándor verse 56
 Molnos Ferenc: Rodostó felé V. 57
 Albert-Lőrincz Márton versei 63
 Ráduly János: Haikuk 65
 Márton Károly versei 66
 Csontos Márta versei 67
 Fülöp Kálmán verse 70
 Brauch Magda prózája 71
 Baricz Lajos versei 73
 Bognár Stefánia versei 76
 Regéczy Szabina Perle versei 80

Papp Ildikó versei	81
Márton Tímea: Csillagbirodalom (IV.)	83
ERDÉLYI PRÉRI	
Beke Sándor: Az önajnározókhoz	92
Csak kell egy kis akarat	92
MÚZSÁK AJÁNDÉKA	
Beke Sándor fordításai: Kortárs román költők versei (II.)	94
HIT ÉS ÜZENET	
Beke Sándor versei	108
Ács Julianna verse	108
Kozma László: Szent Ferenc füves kertje (III.)	109
MARADANDÓ MŰVÉSZET	
Kedei Zoltán: Kép és írás (I.)	115
Kozma László: Az igazi művészet elkötelezett, kapcsolódik nemzetéhez, környezetéhez (II.)	121
ÉLŐ NÉPHAGYOMÁNYOK	
Asztalos Enikő: Erdélyi néprajz marosszéki gyűjtésekben V. Erdélyi lakodalmak és lakodalmi szokások (I.)	124

Erdélyi Toll

• Alapította: **Beke Sándor** • Alapítási év: **2009** •

- Kiadja az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó •
- Főszerkesztő: **BEKE SÁNDOR** •
- Szerkesztők: **BRAUCH MAGDA, CSIRE GABRIELLA** •
- Olvasószerkesztő: **P. BUZOGÁNY ÁRPÁD** •
- Grafikai kivitelezés: **Beke Sándor-Olivér** • Gazdasági vezető: **Beke Klára** •
- Szerkesztőség: Székelyudvarhely, Tamási Áron utca 87. Tel./fax: 0266-212703 •
- Postacím: 535600 Odorheiu Secuiesc, Str. Tamási Áron nr. 87. jud. Harghita, RO •
- Honlap: www.erdelyigondolat.ro • E-mail: egondolat@yahoo.com; egk@freemail.hu •
- Fényszedés: Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó • Nyomda: Erdélyi Gondolat •
- A megjelent írások nem tükrözik feltétlenül a szerkesztőség véleményét! •
- Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza •
- A folyóirat megrendelhető a szerkesztőség telefonszámán vagy e-mailen •
- Előfizetési díj: belföldieknek egy évre 60 lej, külföldieknek egy évre: 18 EUR •
- Folyóiratunk megvásárolható az erdélyi könyvesboltokban •
- A címlap illusztrációját Péter Katalin készítette • Borítóterv: Beke Sándor-Olivér •
- Revistă editată de Editura Erdélyi Gondolat din Odorheiu Secuiesc •

• ISSN 2066 — 8929 •

Beke Sándor

Gyöngyhajú hajnal

A székelyvassági Csorgókő-vizesésnél

Hajnalodik a székely havason.
Szól a madár.
Az összes cinege,
s minden énekesmadár.
Az aranyszálú napsugár
az ébredés hangján
s a barna ágak lépcsőin
ereszkedik alá,
felröppennek a fenyőfaágakra
a madarak,
s felfelé
a fénnel szembe
egyik ágról a másikra szállnak,
hogy az éles napfénnel
minél hamarabb találkozzanak —
Úgy ugrálnak felfelé,
mint lelkedből a szívembe
az öröm nyughatatlan rezgései.

A sziklán vizesés.

Gyöngyhajú lány hajának fürtjei
oxigén-dúsan zubognak alá,
a csúszós kövek között
ezüstfehér hullámozó haján
tisztaság csillog,
messze esik tőle
a szennyes, szemtelen világ —
S csobog.
Örökcsobogó.
Csupa ritmus.
Ágakhoz, kődarabokhoz
ütközve terjed,
hull, fodrozik
s lobog útjában a sziklán,
mint a fáradhatatlan idő-hullám —

A csobbanás
— amikor halod —
jelen, s egy időben múlt már,
emlék,
egyszerre mai, s tegnapi —
élő emlékmű,
szerelem,
álom,
látvány,
gramofonlemezre
rögzített ének,
harmat verte fenyőkatedrális
oltárán hívóhang,
hidrogén- s oxigén-szimfónia,
Csorgókő-tündér.

Gyöngyhajú hajnal
Zsindelyország hamvas havasán.

Velencei tükör a Hargitán

A Hargitán az erdei tó
velencei tükör is lehetne —

Körülötte őzike kerek lábnyomát
őrzi a laza üledék,
csillogó üvegére száll a szúnyog,
s tükre fényétől
röptében elkábul a bogár,
a fenyőcinke is belenéz,
amikor fölötte repül —
este pedig,
amint az égre felkirándulnak a csillagok,
mindenki továbbáll.

Öreg gramofon az erdő a Hargitán,
a tó körül ámulatos zene szól,
hegyezi fülét az egész élővilág,
a kozmosz is összezsugorodik felette,
hogyan egy helyről
még jobban hallhassa
ezt az eredeti
medve-őz-nyúl-róka- s madármuzsikát.

Ezt a velencei tükrot
nem viszi el,
s nem töri szét senki;
éjszaka csillagok csodálják
magukat benne,
s amikor a fenyvesek között
nemes tekintetével lekukkint a Hold,
a bagoly csontfehér,
álomszép úszó labdát lát benne.

Az erdei tisztás
a fenyők között örökzöld csoda.
Közepében,
a beszivárgó s kacérkodó fényben,
ez az ámulatos tó
rejtélyes, eleven mese:
vizén túlevél-gondolák úsznak,
partját aranysárga moha szegélyezi,
legszebb díszei
a fehér és sárga szellőrózsák.

Az erdei tó
— e velencei tükör —
megfejtethetetlen mítosz:
amikor eső után
szivárvány keletkezik a fenyők fölött,
titokban
a szivárványról leereszkedve
tündérek lepik el a partját,
akik a tóban megfürödnek,
s a parti növények balzsamával
bekenik a testüket,
majd a szivárványba visszatérnek.

A régi rege úgy tartja,
az erdei tavacskához
— amikor elfárad —,
Isten is lejön az égből megpihenni.
Belenéz ebbe a velencei tükörbe,
majd tekintetével megszenteli,
s mielőtt hazatérne,
felhúzza az öreg gramofont,
hogy az egész élővilág hallja
a tó körül
a szentséges Hargitát zenélni.

Bertha Zoltán

Bálint Tibor írói pályája

1.

„A szülőföld lebegő teknő a bodzabokrok árnyékolta malomárok vizén és boldog sejtés, hogy az ismeretlen kanyarok, sötét hídaltjak, bolgárkertek paradicsom- és mentaillatú partjai után egyszer kijutok majd a végtelen kék tengerre. / A szülőföld három szem sárga szilva egy fekete sírkőlapon és az a gyerekes meggyőződés, hogy miközben a kövön átmelegedett gyümölcsöt majszolom a Házsongárdi temetőben, dédnagyapáim húsából táplálkozom, akikhez lenyúlik a szilvafa gyökere. / A szülőföld hársillatú szorongás, egy kép, amely földidézi, hogy ott kuporgok a Farkas utcai vén fa lombjai között (...) A szülőföld gyertyafényes viskóból kiszüremelő fohász, egy asszony suttogó hangja, aki kilenc keddi böjtöt fogadott, csak hogy előkerüljön a sárgafoltos macskája. / A szülőföld édes és érces harangszó, amely az aranyló galuskákat ringatja a vasárnapi húslevesben (...) A szülőföld a Szőke Szamos, amely egy tébolyodott pillanatában úgy rohant be a Gyalui-havasok felől a városba, hogy a kunyhóban, amelyet elragadott, még félénken pislogott a petróleumlámpa... / A szülőföld az ősi református kollégium, amelynek ablakában sápadtan izzó arccal könyököl Apáczai Csere János. / A szülőföld Mátyás király csizmája, amelybe oly félénk kíváncsisággal pillantottam bele, akár egy vulkán kráterébe. / A szülőföld nedves tornyok csillogása, eső utáni napsütés, kaporillat és Brassai Sámuel papírbillentyűzetű zongorájának képzelmi halk akkordjai. / A szülőföld az a város, ahol egyszer én is harangoztam, a Szent Mihály-templom tornyában csimpaszkodva a súlyos kötéltelbe” — vallja szerelmes-nosztalgikus emlékidéző izgatottsággal és elfogódottsággal Bálint Tibor szülővárosáról, Kolozsvárról; arról az erdélyi miliőről, amely az író számára egyszerre jelent felnevelő életközeget, bensőséges légkörű élményhazát és igézetes művészi ihletforrást. Külső és belső tájat, amelynek költői vétetésű és szépségű felidézése, varázslatos elevenséggel és meghittséggel történő megjelenítése Bálint Tibor prózaírói életművének különös sajátja, jellegzetesen egyéni, szuverén értéke.

Mert ami ezt a világszemléleti és életábrázoló artistikumot oly szembetűnően és élénken jellemzi, az éppen ennek a mély értelmű történelmiségben és erdélyiségben gyökerező erkölcsi önismeretnek és helyzettudatnak, illetve a konkrét történelmi és társadalmi léttapasztalatok egyedi és közösségi távlatait látomásteremtő fantáziával átszínező, újrafestő törekvésnek a sugallatos összeötvözése. A bővérű valóság tarka panorámába foglalása; a nyers, tömény tényanyag, a sokarcú realitás dúsan stilizáló, képies-szemléletes megragadása. Mindezek a vonások szervesen illesztik Bálint Tibor műveit az erdélyi magyar prózairodalomnak a morális töltésű sorslátásában, lírai-metaforikus stílusirányaiban, atmoszférasűrítő nyelvezetében karakterisztikusnak, hagyományosnak tekinthető

vonulatába, mindazonáltal többféle egyéb vonatkoztatást is lehetővé tesznek. A széles ívű kor- vagy társadalomrajz igénye a dokumentatív, szociografikus népi realizmus örökségére (Móriczra, Nagy Lajosra, Asztalos Istvánra) utal, a kalandosság az anekdotikus-lirizáló elbeszéléstípusra, az érzelmesség a romantikus-újromantikus szubjektívizálás és finom lélektani poetizálás — „tündérivé” légiesítés — tradícióira (Krúdyra, Gellérre, Karácsony Benőre) mutat. A kisember-tematika a vaskosabb vagy az átforrósított „munkásirodalom” köréből, illetve a hangulatpszichológiai novellizálás századfordulós ízléskultúrájából egyaránt talál magyar és világirodalmi elődöket — Gorkijtól Nagy Istvánig, Csehovtól Kosztolányiig.

Voltaképpen ezek a sokfelé villanó epikai-stiláris minőségek, ezek együttes érvényesülésmódjai jelezték az ötvenes-hatvanas évek fordulója táján azt a kibontakozó folyamatot, amely — jórészt az akkor induló fiatalok világérzékelése révén — az 1944 utáni romániai magyar irodalom „nagykorúsodásához”, az előző egy-két évtizedet átható sekélyes-ideologikus sematizálás uralkodó tendenciáinak a felváltásához vezetett. A tájékozódás nyitottsága, a műalkotás esztétikai összetettségének a szükségérzete határozta meg ennek a frissen színre lépő generációnak — az első Forrás-nemzedéknek — az alapmagatartását, amelynek Bálint Tibor kiemelkedő reprezentánsa volt és maradt. S a világmépi, művészet-felfogásbeli újításnak és modernizálódásnak ez a lázas igyekezete nemcsak a klasszikus vagy az avantgarde modernség (a prózában a prousti, joyce-i, woolfi, conradi üzenet) formanyelvi áthasonításában, olykor utánérzéses asszimilálásában mutatkozott meg, hanem a szinkron folyamatokkal (például a beat-irodalommal, az egzisztencialista, sőt az abszurd áramlatokkal) való tudatos vagy ösztönös érintkezésekben is. Szilágyi Domokos, Lászlóffy Aladár, Páskándi Géza, Hervay Gizella, Szilágyi István, Pusztai János, Köntös-Szabó Zoltán, Bodor Ádám, Sigmond István, Lászlóffy Csaba, Veress Zoltán és a többiek akkori műveinek „vérátömlesztő” hatása általában a hatvanas évek egyetemes szellemi inspirációival, az angol „dühös fiataloktól” a mediterráneum „új hullámaiig” terjedő hangulatvilág szétáradásával vethető össze; nemkülönben a magyarországi (s a vajdasági, a felvidéki) korabeli fiatal irodalom elbizonytalanodott külső-belső útkeresésének, a kallódás-hányódás motívumainak erjesztő-pezdítő impulzusaival.

A kapcsolódásoknak ebben a tág övezetében válik utólag is értelmezhetővé tehát a korai Forrás-próza, s az ebbe a sokágú összefüggés-hálózatba való belehelyezhetősége nyújtja a magyarázatot arra is, hogy a szemléletmélyítő ösztönzéseknek miért lehetett az idősebb nemzedék aspirációit is befolyásoló ereje. Olyannyira, hogy a felgyorsuló átrendeződés folytán ez a közvetlenül a háború után jelentkező (Sütő András, Kányádi Sándor, Szabó Gyula, Székely János, Bajor Andor, Beke György, Panek Zoltán, Fodor Sándor, Huszár Sándor, Deák Tamás, Szász János, Majtényi Erik és mások fémjelezte) generáció a hatvanas évtized legvégére már az egész magyar nyelvterületet tekintve is jeles művekkel állhatott elő, fokozva ezzel az ugyanakkorra felmagasodó Forrás-írók teljesítményeinek jelentőségét is. Szinte jelképes Sütő András prózai remekének — az *Anyám könnyű álmat ígér* (1970) című lírai-szociografikus „naplójegyzeteinek” — és Bálint Tibor első nagyregényének, (máig legismertebb) főművének, a *Zokogó majomnak* (1969) az egymáshoz közeli megjelenése — mintegy serkentő

nyitányaként annak a hatalmas ívű hetvenes évekbeli erdélyi magyar irodalmi-kulturális fellendülésnek, az idősebb és a sorjázó fiatalabb korosztályok „ölekezéséből”, együtttható és -hangzó sokszólamúságából fakadó értékösszegeződésnek, a diktatúra ellenére bekövetkező — sőt éppen annak az egzisztenciális tanulságait is összetömörítő — minőségsűrűsödésnek, amelynek gazdag hozadéka csak a harmincas évek örökségével mérhető össze; s amely a hosszúra nyúlt „ötvenes évek” periódusának vetett véget. Egy olyan időszaknak, amikor egy-két kivételt leszámítva nem születtek maradandó eredmények; amikor például — még 1968-ban is — egy „nyugatnémet kiadó képviselője a mai valóságot ábrázoló regényeket kért”, s egyetlenegyét sem tudtak ajánlani a megelőző öt esztendőből, amely a jelen „legsajátabb sajtóságairól” szólt volna (ahogyan ezt Bodor Pál nyomán Czine Mihály följegyezte).

A megérlelődő korforduló egészséges és jótékony esztétikai-poétikai változásokat hozó fejleményeihez a műfaji árnyalatok nagy arányú kiszélesedése is elsőrendűen hozzátartozott. A több évszázados gyökérzetű erdélyi memoáriródlom tömény intellektualitását őrző és újramozgósító napló-, emlékezés-, önéletírás-műformáktól kezdve az útleírás, az „úti tűnődés” válfajain keresztül a korabeli magyarországi metszetregény (kisregény vagy hosszú elbeszélés) társadalmi-dokumentarista vagy éppenséggel elvont, parabolikus, vizionárius változataihoz hasonlatos műtípusokig számtalan lehetősége aktualizálódott a művészi kifejezés-kultúrának. Az elbeszélésmód esztétikumának feltöltődésével pedig törvényszerűen járt együtt a narrációs szerkezetek megrétegződése, a reflexív-esszéizáló előadás és beszédmodor hangsúlyosodása, az absztraháló-modelláló fikció, a fantasztikum szerepnyerése, a mimetikus funkciót viszonylagossá tévő megalkotottság eszközeinek és eljárástechnikáinak a térfoglalása. Az ideologikum torz uralmának megtörése látványosan véglegesedett az epikai sablonok lebontásával, a lélektani és személyiséganalízisek előtérbe nyomulásával, az egyre érzékenyebb etikai-gondolati számvetés kibontakozásával. Az egyszerű lineáris struktúrákat, az egysíkú cselekményesség sémáit a differenciálódó idő-és térviszonyok, a villódzó jelentéssík- és hangnem-keverések, a nézőpontváltó elbeszélői perspektívák, a motívikus-szimbolikus képzetvariációk, az álom, a látomás, a képzelet, az ösztönvilág mélyére ereszkedő — és tudatáram-kivetítő — belső monológok szaggatták föl. — S ha mindezek az újfajta tematikai, világképi, stilisztikai tulajdonságok és kísérletezések fokozatosan épültek-teljesedtek is összetett, monumentális koncepciójú, filozofikus-mitikus holdudvarú nagy regénykompozíciókká (például: Szilágyi István: *Kő hull apadó kútba* [1975]; vagy Pusztai János: *A sereg* [1978]) a hatvanas-hetvenes évek fordulójától kezdődően Bálint Tibor és nemzedéktársai pályáján: termékeny jelenlétük korábban is meghatározó volt. Így Bálint Tibor korai novellisztikája is meglepően érett ecsetkezeléssel vázol olyan pillanatképeket, amelyekben a hangulati impresszióvá oldódó-párálló lelki történés az individuum modern nyugtalanságait vibráltatja.

Az 1932-es születésű író a háborút, a történelmi fordulatokat szinte kisgyermekként élte át, ezért első megszólalásai idején már bizonyos rálátással rendelkezhetett a történetekre. Innen a kezdeti karcolatok, novellák egyfajta átszűrő-elvonatkoztató hajlandósága, távolító-áttételező sűrítettsége és redukáltsága; az eseményvalóság pusztá reprodukcióját meghaladó formálás szándéka. A leírás a

---

közhelyesség kereteit szétfeszítő emberalakokra, figurákra, karakterekre összpontosul. A *Csendes utca* című első — a *Forrás*-könyvsorozatban 1963-ban kiadott — novellás kötet, majd az *Angyaljárás a lépcsőházban* (1966) darabjai az anekdotikus realizmus és a humoros-ironikus, karikírozó kiszínezés módszereit vegyítik sikeresen. Olyan megkapó hangulatvillanások ezek, amelyekben az elemző lélektaniséget különös átlégiesítő-finomító könnyűség oldja-lágyítja: az érzelmi mozgásokat gomolygó foltokként vázoló festőiség játsziséga. A külváros csetlő-botló, olykor túlfűtött lényeknek ezt a szuggesztív költőiségű megemelését marasztalta el úgy gyakorta a korabeli — jórészt dogmatikus — kritika, mint ami a „periférikus” környezet hétköznapi apróságainak, sőt a devianciának a „mikrorealizmusával”, illetve „megszépítésével” és „idillikus” „elvarázsolásával” az „aktuális problémák” és „mondanivalók” elhanyagolásához vezet. Valójában éppen az eszmei didakticizmus levetkőzésének a hamar megtalált erénye növeli ezeknek a csorduló emocionalitással telített pszichikai pillanatfelvételeknek a továbbvihető értékeit. Mert a novellahősök szorongásainak, feszült idegállapotainak, homályos félelmeinek, a magánéleti, házastársi konfliktusokból, válságokból eredő rossz érzéseinek, az emlékek, sejtelmek és vágyképzetek kavargásainak, illetve a keserű csalódások elfojtásából kibomló érzelmi újjászületéseknek a hiteles megérezkítése nyilvánvalóan lényegesebbet közvetít az emberlét alapvető, rejtett és titkos szféráiból, mint az ideológiai verbalizmus. A tartalmi érzelmi központúság eredendő sugárzását és báját pedig a romantikus ereszű — sőt a szentimentalizmusra és a rokokóra is emlékeztető — tónus fokozza, s a kivételes szenzuális érzékenységre valló halmozása — gyakran szinesztéziásan is — a vizuális és hanghatásoknak, a — Páskándi Géza szerint — „vaskos impresszionizmusra” utaló festői és zenei elemeknek, benyomásoknak. A serdülő lányok kinyíló fiatalosága és bizonytalan érzéki sóvárgásai, vagy a beteges-neurotikus, extrém-egzaltált emberroncsok mániái ugyanazon intuitív, éles szemű megfigyelés és gyors-találó jellemkörvonalazás tárgyai; amelynek elérzelmesítő hajlamát a szereplők habitusát belülről feltáró átképzéletes nyelvhasználat, az olykor szinte az érzelgősségig ismétlődő mondatvégi három pont alkalmazása, vagy a karcolat-kecsességű, törékeny, filigrán szerkezet, a miniatürizáló komponálás egyaránt tükrözi. A *Bölcsődal* például szinte szabadverssé ránduló ritmikus kontrasztja a gyermekség és az öregség megnyilatkozásainak, születés és halál egymásba fonódó őselveinek, a bölcsőt és a koporsót egyszerre jelképező mőzeskosárban együvé szoruló csecsemő és beteg nagymama helyzetének; a bölcsődalnak és az öregasszonnyal nem törődő külvilág értetlenségének.

A kisepikai alakzat ilyenfajta lírai-metaforikus és imaginárius megterhelése még inkább megnövekszik a gondolati-bölcseleti konstrukciók bővülésével. Az ezerféle lelki elsivárosodást, kiszikkadást, kiüresedést tanúsító családi, közösségi életképek és jelenetek az érzelmet, egyáltalán az igazi, genuin érzelmek átélésére való képességet mindegyre, mint legfőbb antropológiai elvet mutatják föl (*Párhuzamos görbék*, *Hordozható kacagások*, *Játsszatok csak szépen*, *Atomfejzokog*). Elvesztése, kiiktatása az emberség döntő tényezőjének hiányát jelzi. Ekkor szürke, embertelen elgépiesedés, kóros elsatnyulás következik be, vagy emberalatti és emberellenes vad indulatok, az erőszakos önzés, a gátlástalan törtetés, a vak önkény gerjedelmei uralkodnak el. A bármifajta egészséges és természetes érzés, a szeretet, a játék, a művészetélvezet, általában az érzelmi gazdag-

ság, az irányítatlan kedély, az öröm, maga a teljes bensőség és mindennek a feltétlen szabadsága és spontaneitása mint a romlatlan humánium alapminősége válik a modern technikai civilizáció térhódítására hivatkozó, attól megrészegült és azt kihasználó perverz szenvedélyek martalékává. Ilyenek áldozatául esik a gyermeki boldogság esélyétől is megfosztott, „csodagyerekségre” nevelt, állandó tanulási kényszernek alávetett és örökös szobafogságban tartott kisfiú, vagy a bűnös karrierizmus, a hatalmi rögeszme, az erőltetett közönyösség útjában álló többi megnyomorított szerencsétlen. A gépi-materiális fejlődés mindenhatóságába vetett tévhit, a bigott és bornírt racionalizmus hirdetése és követelése rendre a társadalmi diktatúra parancs-mechanizmusaival szövetkezik, s törvényszerű kivételése valami közveszélyes paranoiának, mélypszichológiai zavarnak vagy deformációnak. Bálint Tibor groteszk irrealitásba forduló abszurd példázataiban tehát olyan tiltakozás erősödik föl az elidegenítő, szervesetlen életvitelbe taszító patológikus társadalmi jelenségekkel szemben, amely történelemfilozófiai és művészi értelemben is szorosan kötődik az intim közvetlenség szétzúzására törő technicizálódás — a tömegelvű-technikai egyneműsítést hatalmi rendszerré emelő „atomkorszak” — túlbujánzását ekkortájt bíráló szellemi világrámlatokhoz. Az angol-amerikaitól a német és francia irodalomig (és tovább) húzódik az a válságérzet, krízistudat (főként) a hatvanas években, amely a különböző megszorodó entrópia-metaforákban, ironikus apokalipszis-víziókban, látomásos ellen-utópiákban kifejlő „kulturkritikát” a gépi-ipari-technokrata vezérlésű társadalomszervezés ellen hangolja. Az elidegenedés zsákutcájába — és a saját pusztulásába — rohanó civilizáció mechanikussága és agresszivitása ellen lázad ez a (részben neoavantgarde ihletettséggel) közérzet Vonnegut, Barth, Albee, Brautigan, Pynchon, Kesey, W. Miller, G. Michel, Dürrenmatt, Kipphardt és mások — a science-fiction elemekből is épülő huszadik századi anti-utópiák első hullámát (Wells, Huxley, Orwell stb.) követő — műveiben. Az ebben a (Déryt, Hernádit is magában foglaló) kontextusban eléggé alig méltányolható egyidejűséggel elhelyezkedő Bálint-kisregény, az *Önkéntes rózsák Sodomában* (1967) különös leleményességgel vonultatja föl, zsúfolja össze a negatív utópia, a biblikus-archaikus és a sci-fis jövendölés, a jeremiádszerű jajongásokkal töltekező morális prófécia, az eddig jórészt csupán bujkáló gunyorosságot izzó szarkazmussá élesítő abszurd szatíra, a groteszk-karikírozó komikum és a keserű „black humor” (olykor a szándékoltan naiv műszaki leírások farce-os humorával kevert) jegyeit-eszközeit. Naturalisztikus ajzottság és hevület, expresszionisztikus, eruptív figyelmeztető hang kíséri ebben az intellemszerű patetikusságitatív lírai példabeszédben az elfajuló emberiség lehetséges végállapotának felidézését. Azt a rémálomszerűséget, amelyben tombol a robotokkal és automatákkal felszerelt embercsökevények kíméletlen anyagi-hatalmi érdekérvényesítése, a kaffkai félelmetességű bürokratikus-hierarchikus zsarnoki totalitarizmus könyörtelensége, a szubjektivitás tárgyi eszközzé személytelenítését-atomizálását célzó kísérletezése, s amelyben az öngyilkos tudományos-technikai „forradalom”, a kegyetlenné merevedő ál-ésszerűség dehumanizáló folyamatát, a „legmiazmásabb mocsár, a lélek szittyósainak holtvizé”-t (Illyés Gyula), az atomháborús hóhalál és a belső degenerálódás együttes fenyegetését egy izonyatos bűzös lápvidék: az elképzelt K. város mellett fortyogó Sodoma-kert, valamint a „Kétféjú halál” allegorikus szörnyalakja jelképezi. A katasztrófa-bűn-

---

---

tetést is megérdemlő elkorcsosulás, az ősi atmoszférájú modern bomlás veszedelmével pedig — egyfajta nevetséges-ijesztő szimbolikus inverzió szerint — az emberiség eszményi lényegével feltöltődő géplények: a robotok szegülnek szembe. Az uniformizáló haszonelvűség és szcientizmus primitívségébe süllyedő — és egyébként is aberrált — Kobalt úr pokoli önhittséggel teszi tönkre környezete életét: féltékeny gyűlölködésből még leendő unokáját is elvetélteti. Többeket örületbe vagy a halálba kerget, s átkozva üldöz akárminemű természeti, művészi vagy gyermeki szépséget. A mindent gépszolgává alázás karikatúrája, akivel szemben tehát — a tragikomikus szerepcsere folytán — éppen a fizikailag is emberré válni vágyakozó robot: a lelki melegség — az alanyi minőség — összes eltiport értékének megtestesítője, Róbert Mátyás kel föl. Személyében a humanitás messianisztikus ideáltípusa ütközik meg és hadakozik a gépiesség és az alantas ösztöniség együttes mételyével, az elállatiasító lealacsonyodás modelljével — a dühöngő antropológiai degradációval —, hogy a képletszerű drámai konfliktus — noha túlságosan hirtelen és könnyű, vagy legalábbis indokolatlannak tetsző (s ezért részben talán ironizáló) optimizmussal — végül a jóság győzelmébe torkollják: beültetett rózsák millióival fékezik meg az infernális Sodomakert terjeszkedését, s a menekülő Kobalt is elpusztul.

2.

A tisztán maradás erkölcsiségének, a méltón megőrzött lelkületi önértékek eszméjének romantizáló megfogalmazásával az érzület elemi igazságaihoz férköző stílárís érzékletesség, lenyűgöző szenzibilitás, nyelvi színpompa és bizonyos dekoratív-szeccessziós vagy neoromantikus ornamentika párosul Bálint Tibor műveiben. Vérbő kolorit festi a képzelgések, hallucinációk, emlék- és idősíkvillanások filmszerű vágásaiból montírozódó jelenetsorokat az *Önkéntes rózsák...*-ban is; s a képvilág a ritmikusan indázó-cikázó, poétizált apró szöveg-egységek már-már költői alakzatok (ellentétek, párhuzamok, fokozások) szerinti elrendeződésével együtt építkezik. Hasonló a szintén számtalan halmozódó kiforma (adoma, anekdota, kroki, balladisztikus rövidtörténet, groteszk novella, lírai karcolat, jellemkarikatúra, tréfa, bohózat, burleszk-jelenet stb.) mozaikkockájából kiterébélyesedő *Zokogó majom* nagyregényi struktúrája is. A csattanóra kihegyezett, intenzív novellisztikus részletek, a pro- és retrospektív betétek azonban itt már morajló történelmi mélyáramokat felkavaró, hömpölygő epikumba ágyazódnak. Roppant dimenziókban széthullámzó életanyagot, társadalomtörténelmi és lélektani sorsvalóságot, s több évtizedes időtartamnyi eseménytömeget ölel át ez a széltében (tényirodalmi-szociografikus méreteiben) és hosszában (történelmi folyamatívében) hatalmas távlatú és boltozatú kortabló. A kolozsvári külváros szegénynegyedeinek és lakóinak a második világháború körüli nyomorúságát, tengődését és sorsalakulását követi nyomon, benne az író saját felnövekedésének motívumaival; műfajilag így egyszerre egy egész közösség helyzetének, szokásvilágának, figurarengetegének a feltérképezését végző (s a lumpen-kispolgári rétegek megvilágításának tekintetében Fejes Endre *Rozsdatemetőjével* rokonítható) társadalmi regény, a keletkezéséhez képest egy régebbi korszakot megelevenítő, múltfeltáró történelmi regény, illetve egy közép-

ponti família és egy abban felnevelkedő, belőle kiemelkedő tehetséges fiatalember pályáját megrajzoló önéletrajzi, lélektani családregény vagy fejlődésregény. Egy a nagypolitika uralma alá szorított, szinte vegetatív létre kárhoztatott buja populáció, egy furcsán-meghatóan az életéért küzdő, az életben maradási, az élniakarást példázó népességszociológus tarka freskója, olyan összegezés, amelyben a roncsolódás és a vitalitás lüktető életrealitása megszenvedett léttapasztalatok özönétől áradó morális látomássá duzzad. A létezőképletekké lényegülő emberi-alkati változatok forgataga, a legendáriummá fényesedő sorsszituációk kavalkája valami mesei-népeposzi ragyogást kap — mint például Márqueznél, vagy más modern mágikus-látomásos realistáknál. Nem véletlenül vallja Bálint Tibor legvonzóbb mestereinek a múlt századi nagy orosz klasszikusokat, a lélektan és a társadalmi erkölcs látókat: „nekem a legnagyobb iskolát ők jelentették, Gogoltól Gorkijig”; s nem véletlenül hivatkozik a sejtelemszerű képiség bűvös elementaritására, az igéző mozzanatok háttorzongató hatására, a csaknem tapintható testközelség egzisztenciafelfedező mámorára: „amit nem érzékelünk részleteiben, az egészében sincs (...) ez minden titok kulcsa”; „a legelvontabb gondolatnak” is „a valóság emlékezetes alakú cövekéhez kipányvázva”, „képszerűen kell megjelenie”; s csak „a tapasztalás vérfestékéből kikevert” hangulat zsong tartósan az idegeinkben. A *Zokogó majom* maga is az egyedi jelenségek, az egyszeri tünemények forró magjából szikráztatja föl a megvilágosító káprázatot: a megrendítő történelemvizíó metafizikai csóvjú jelentéseit — a jellegzetes és az egyetemes összeolvastásával. A peremvilágban — a „Sánta angyalok utcájában” — zajló vergődés a létezés határvidékére taszított, az önálló és cselekvő sorsintézés, a nagytörténelem menetébe való beleszólás esélyétől is elütött — de közben folyvást a túlélés reményébe kapaszkodó — élet: a kelet-közép-európai kisméretű, magyar fátum jelképes tükre — miként más Kárpát-medencei magyar írók (Dobos László, Duba Gyula, Gion Nándor stb.) panoramikus krónikáiban is. Ezt az esendőségében, groteszk torzulásaiban, virulásában és pusztulásában is emberarcú tényezőt irdatlan messzeségből (a köznapi cselekményszálak közé Dos Passos-i montázstechnikával beékelte — egyszersmind elkülönítette — sajtókivágások: újsághírek, cikkcímek, rövid közlemények, apróhirdetések — tény, hazugság, ripacskodás önleplező és ironizált elegyedése — jelezte kül- és belpolitikai mozgások távolából), de annál gyötrelmesebben érik-sújtják az általános gazdasági válságtól a fegyverkezési készülődésen és magán a világháborún keresztül a Sztálin haláláig terjedő időszak csapásai. A főszereplő Vincze-család tagjai mind különféleképpen próbálkoznak a számukra értelmetlen és érthetetlen, merő fizikai brutalitással leegyszerűsödő történéseket és felső rendelkezéseket átvészalni vagy kikerülni. A szerencsétlen, durva, iszákos, munkanélküli apa, a lecsúszott péksegéd — mint az örökös kudarc és újrakezdés szánalmassá idétlenedett bajnoka — hóbortos találmányokkal, elvetélt ötletekkel kísérletezik; a szelíd, béketűrő, matriarcha-típusú anyja a nélkülözéseket is enyhítő áldozatvállalással, önmegtagadó jósággal és meleg családszeretettel igyekszik összetartani és oltalmazni az övéit, gyermeknek és rokonnak menedéket adni, s lesz minden letaglózó komisz vád, maró kihasználtság, megkeseredés ellenére is az érzelmi-erkölcsi helytállás és kilábalás mintaadó megtestesülésévé. Böske, a nagynéni, és Hektor, a „cipószájú”, hözöngő másodpincér — ez a prostituálódásból, léha úrhatnamságból és önámító illúziókergetésből összegyúrt, bizarr „pa-

---

---

noptikumi” páros — viszont szüntelen vándorlással — folyton pórul járva, marakodva, élősödve, csavarogva, bűnözve — keresi a szerencsését.

A mintegy eposzi állandó tulajdonságokkal, vezérmotívumként ismétlődő helyzeteket is kikerekítő vonásokkal bíró, szinte mesei funkcióköröket betöltő magatartástípusok között eszmélkedik a főhős kisfiú: a tanító-segítő és hátráltató hatások, kalandok szövevényében felnőtté érő Vincze Kálmánka. Ahonnan indul: roncstelepek, szeméthegek szomszédságában, gyárfüstben fulladozó szűk utcák, a „zokogó majom” cégérével ékeskedő kocsmák és találkozóhely lumpenproletároktól, lezüllött kiségzisztenciáktól, napszámosoktól, részeg fuvarosoktól, házalóktól, szélhámusoktól, félbűnöző alkoholistáktól, utcalányoktól, vallási fanatikusoktól, vajákosoktól, becsületes és becsstelen munkásszervezőktől hemzsegő környéke. Ahová érkezik: az autentikus értelmiségi hivatás, a részvétellel és szolidaritással — mindent megértő, de nem mindent szerető vagy felmentő éthosszá szellemült önvallomásokkal — készített számadás a múlt vállalható és vállalhatatlan hagyatékáról. A valaha félszeg, gyámoltalan-ábrándos fiú, átélve naiv-ösztönös viszonyulásait (például az anyjához fűződő vonzalmát, amelynek lélektani finomsága olyan, mint — a Freud utáni írók közül — Lawrence-nél), felbolydítva egy tiszta szerelem fájdalmas szépségétől, vallás és művészet válaszutján (miként Joyce *Ifjúkori önarcképének hőse*) az utóbbi mellett döntve, a kolozsvári református kollégium ódon-tekintélyes falai között, majd kemény fizikai próbatételek — családfenntartó alkalmi munkák — sodrában válik tudatos íróvá-újságíróvá — és jellemmé. Olyanná, aki bátran fordul szembe az ötvenes évek sztálinista dogmaival és erőszakos „haladás”-fantazmagóriáival, amelyek a személyes múlt kötődéseinek és az együttérzésnek, a hovatartozás-tudatnak a besározására, sőt a megtagadására kényszerítenék. Hűséggel ragaszkodik az anyai felismeréshez — „Hát az, hogy élünk... hogy testünk-lelkünk egészséges maradt... hogy nem cselekedtünk rosszat senki kárára — az nem hősiesség?” —, hirdetvén: „a hősök sorozatgyártása helyett oda kell hajolnunk a panaszló szájak elé... Mert minden kisember sérült (...) nincs olyan elv vagy eszme, melynek fényénél fölöslegeseznek és ostobáknak ítélnék meg őket (...) az élet mélysége és magassága épp általuk méretik meg”. Az anya és fia által átmentett — és életet érdemlő — erkölcs az elesett vagy botladozó, fogyatékos csonkult, kisémmizett és emancipálatlan szegényemberek veszendőbe ment értékeire figyelmeztet; a regényalcím szerinti „élhetetlen család kálváriája” a létezés belvárosába még be nem költözött emberiség színekdochéjaként is értelmezhető. Bálint Tibor szavaival: „mindig ezek az egyszerű emberek érezték át leggyötrőbbben a lét súlyát, az egyszeri életet, s (...) még tragikomikus tévelygéseik közben is szüntelen megigazulásra törekedtek”.

3.

Ami művészi erényt a *Zokogó majom* feledhetlenné teremtett világa egybefogott, mindazt Bálint Tibor érett novelláírásának legjava darabjai folytatólagosan hordozzák. A sorjázó elbeszéléskötetek — *Császár és kalaposinas* (1971), *Nekem már fáj az utazás* (1973), *Mennyei romok* (1979), *Látomás mise után* (1979), *Mese egy örült kakaduról* (1982), *Családi ház kerttel* (1986), *Égi és földi*

kovártély (1989) — a zamatos mesélő kedély termékenységeről, az egyenesvonalú történetmondás és a csomópontszerű, poentírozó jelenetképzés virtuóz keresztezéséről és összehangolásáról tanúskodnak. Az etikai tétel vagy üzenet ízes — köznapi vagy fantasztikus — históriák tarkálló szóttesébe merül; az életes gesztusaik révén plasztikussá egyénített karakterfajtákban szétválaszthatatlanná olvad a különös, a váratlan, a megrázó viselkedés és a mélypszichológiai, erkölcsstani, emberismereti tanulság. Izgalmas, fordulatos cselekménygördülés, érintésközelből vizsgálódó, „kivesező” figurateremtés a morálbölcséleti, humánontológiai reveláció közvetítő közege: a rejtélyes lélektárnákban működő, az ösztöni, érzéki, lelkiismereti romlást, illetve romlatlanságot meghatározó végső emberi törvények kifürkészéséé. A jó és a rossz földerítendő, örvénylő titkainak a sejtetéséé. S ezt segíti elő az egyszerre nyelvi, szemléleti és érzelmi alakzatként oly bőséggel alkalmazott szabad függő beszédnek az írói beleélés-beleérezést biztosító stilsztikája is. Emberlátomását — az emberi milyenség árnyalatait — így helyezi a legváltozatosabb nézőszögekbe ez a csapongó emóciók tüzetől hevült, fantáziától és élénken ragyogó nyelvi formáltságtól duzzadó, telt zengésű novellaköltészet.

A csupasz, kietlen anyagelvűséggel fegyverkező hatalommánia és az abszolút, ideális emberlelkűséget demonstráló robotok harcáról szóló dramatizált intelmek vagy tanítómesék ugyan még inkább csak egy-egy szeletét sarkítják — túlzó didakticizmussal — plakátszerűvé *az Önkéntes rózsák...* kétségtelenül amúgy is kissé mesterkélt koncepciójú mondanivalójának; a rideg, szívtelen földi civilizáció víziói legfeljebb akkor súlyosodnak meg, ha a bűnként megbélyegzett jóság, szeretet és önzetlenség felbukkanásait a szorongás misztikus-szürrealisztikus rémképei övezik — mint Kafkának *A perében* —, a gyermeki üdeség kiveszése miatti elkeseredést borzalmas dührohamban kompenzáló tiltakozás kontúrjai, vagy az emberi nemnek a kozmikus jövevény, a mellkasában több szívet is hordozó marslakó által történő megszegyenülésén élcelődő groteszk humor villanásai (*Vérrel álmodni meglepetés, Ha a gyilkos ismeretlen, mi a teendő?, Mennyei romok*). *Az állatok világa* ciklus játékos-mókás fabulái azonban már invenciózusabb, tartalmasabb szituációkból bontanak ki meglepően igaz felismeréseket. A beszélő-gondolkodó állatok szórakoztatóan derús, publicisztikus-aforisztikus monológjai ráébresztenek az ember természetgyilkos brutalitására, az alávetetteket kizsigerelő bánásmód tekintetnélküliségére, illetve az emberi mozdulatok, szokások, felfogások fonákságaira — azok tréfás átvétítésével, vicces utánzásával; az egér a műveltségével kérkedik, mert sok tudós könyvön „átrágtá” magát, a macska pedig — képmutató, mert részvét nélküli hízelgése miatt — „a legelső egzisztencialista háziállat”.

Még teljesebb sugallatképzés és stílushatás érvényesül *az Apokrif történetekben*. Ami Bálint Tibor világképének szemléleti állandósága — a kiszolgáltatottság botrányának, módozatainak felkutatása, leleplezése mind az előidézők, mind az elszenvedők szemszögéből —, s ami néha a kétféle pozíció — a szemérmetlen basáskodás, a démonikus elvetemültség, a szadista kék, illetve a nyomorulttá alázott ártatlanság — szélsőséges látványformáiba csap át: az itt egyensúlytartó, szuggesztíven jelentésgazdag alakot ölt. Mint modern bibliai parafrázisok, fiktív „apokrif” átértelmezések nyújtják egyfajta evilági, immanens szeretetvallás vagy etikai immanentizmus lírai bizonyosságait ezek az elbeszélések.

Profanizált hermeneutikájuk révén a mítoszi igazságokat az emberi teremtmény számára igazabbnak, valóságosabbnak és szükségesebbnek vélt magyarázatokkal billentik meg (rokonulva így a demitologizálás Székely Jánostól, Mészöly Miklóstól Köntös-Szabó Zoltánon át Ördögh Szilveszterig lendülő tendenciájával), de parabolisztikus mondandójuk mégis valami újfajta „szent”-ségét, szakralitását sugározza az emberfaj autonóm üdvösségügyének. A *Kerüljétek a csodatevőket avagy Keresztelő János fejevétele* az öncélúnak, hiúnak, szemfényvesztőnek talált csodatételi „mutatványok” értékbizonytalansága helyett az emberméltóság és a szabadság fundamentumán nyugvó köznapias irgalom, szánsalom, könyörületes jóság és segítőkészség, s a bűn elleni cselekvőképes akarat és küzdelem realizmusát szorgalmazza; Keresztelő Szent János a testi rútság és elgyötörttség természetes kínjai közül korholja a szerinte az átmítás könnyebb útját választó Jézust is. A *Dühöngő Messiás* Krisztusa szintén a földi vigasz, a lelki segélynyújtás elsődlegességét prédikálja, s a túlvilági boldogság hitének erősítése helyett a belátható konkrétumokra hivatkozik, elutasítva a leszegett fejű alázatot (mint Sütő Káinja); így protestál keresztre feszítése ellen, gyűlölve az ostoba tömeget, s perlekedik az Istennel is, aki engedi az ő magasrendű szándékait, az aktív szeretet és a szekularizálható erkölcsi igazság humanista emelkedettségét elveszejtetni. A legendának hasonló érzülettartalmi domborodnak ki az *Álomlátók szövetségében* is: a kútba vetett álomlító Józsefet nem véletlenül, hanem a népi hiedelemvilág tisztaságára jellemző látomásos intuíció és ihletettség vezérlésével találják meg a pusztai kereskedők. Az álomlítás közösségében a misztikus révület egysége rejlik: az érzékelést és a képzelődést azonossá forrasztó túlfűtöttség. Végletek mosódnak egybe: érzékiség és spiritualizmus, testiesség és testetlenség, naturalizmus és entuziazmus; „ki tudná megmondani, hogy az álomlítóknak az esztelen rajongás mikor tűnik át érzékiségbe, s az érzékiség ismét túlzó rajongásba?” A felemelő megnemesedésnek és elragadtatásnak ez a transzcendentális tágassága eredendően feltételezi az állhatatosság és az eszményívó kitartás morálját. Csökevényességének tünete a vagyontelítők alkuozással, zsarolással érdeklődővé silányított istenviszony (*Jób hetedik védekezése*) vagy az árulás: az idegen hódító aranyszobor-bálványának kényszerített imádását — a Székely János-darabból (*Caligula helytartója*) is ismerős szituációban — a megtört kispap fiaik közül nem mindenki tagadja meg (*Az égő tüzes kemence*).

Félresiklató csábítások és kísértések, vétkek és bukások, fájdalmak és borongós nosztalgikák, megaláztatások és megtiportatások, rettegések és szorongások, hallucinációk és rémlátások: az *Öregek könyve* ciklusban is egész enciklopédiája kerekedik ki a különleges vagy tipikus erkölcsi-lélektani eseteknek. A dekameronszerű novellafüzérré szaporodó adomás elbeszélések az „öregek padján” összecsoportosuló idősödő urak ajkán születnek, s magukon viselik a betegség biológiai nyavalyáival bajlódó mesélők rezignált kedélyállapotát is (miként Szilágyi Domokos ugyancsak *Öregek könyve* című kollektív monológ-poémájában is; s az Illyés- vagy Déry-féle öregség-ábrázolás derűs-rationális, elmélkedő-bölcseledő elégiájához és önironikus melankóliájához hasonlíthatóan). A megszenvedett élet hitelességével hangzó sztorik és aiszóposzi, Heltai Gáspár-i jellegű záradékokkal oktató tanmesék sokasága vonultatja föl a hétköznapi gyarlóság — gyengeség, bogarasság — és az extrém különtség mindig meghökkentő változa-

taik. Tobzódni a fájó rögeszme, a nyomasztó elfáradás, a részeg megszállottság, az elmeháborodottság úzótt áldozatai (*Régi gyönyörű havak, Ebzárlat, Nekem már fáj az utazás, Nyári színekör, A Megváltót is jajjal szülik, A szatmári Noé, Az ember, aki megsajnálta engem*); van, akit a vízkór öl, s más a mondhatatlan tisztálkodási vágy pszichózisa hajsza; a rokkantak pedig kivetik maguk közül az egészségeset (*Vegyenek, kérem, vizet, Háború volt, kérem, Vannak utcák, vannak házak*). A meghibbanás, a hisztérikus órzöngés gyakran a rossz természet, a fanatizmus, a fuldokló, falánk egoizmus oktalan elfajulása, tudatalatti téboly felszökkenése, de lehet felbösztítő társadalmi sértés okozata is: a szobrásznak arra kell rádöbennie, hogy az orvosa szándékosan tartotta huza-mosan gyulladásban a szemét, hogy minél több ajándékszobrot kaphasson a kezelésért (*A szemek világa*). Bálint Tibor groteszk-érzékletes pszicho-patológiai univerzumában a betegség, a fiziológiai elváltozás, az ideg- és elmebaj egész tipológiája, illetve a kiváltó okok, a kórtünetek és a következmények egész tárháza gyúlik fel; s a sérülés és a megzavarodottság hol száanalomra méltó, kiszolgáltatott, meghasonlott vétkelneket emészt, hol viszont az eszeveszett gonoszság ve-lejárója. A fokozhatatlan önkívület gyakori színhelye pedig a kórház vagy az el-megyógyintézet zárt osztálya, a házasságszédelgők, szélhámósok, sikkasztók, szektás örültek, meghurcolt és tönkrement emberroncsok klinikai eseteivel teli bolondokháza (*Vegyétek és egyétek, Látomás mise után, Tahiti asszonyok, Hasa-dozott tükrök, Maria Belmondo, Szerencse, kerülj el!, Virág a Déli-sarkon, A fe-ledékeny evangélista*). Túlfeszítettségében a féktelen, szadista aljasság és a halálos kór képzete megnyúló iszonyattá, rikító, lidérces, diabolikus káprázattá vég-letesedik: a dorbézoló, garázda szörnyeteget ízléstelenül virító maskarái mögött sorvasztja el a rák, hogy szétfoszlott testéből csak a „fán kitelelt barackhoz” ha-sonló feje — mint „diónyi, ráncolt bőrtok” — pottyan hasson a szennyvízcsatorna rácsán át az iszapba (*Mese egy örült kakaduról*).

A morbid testi-lelki vonaglások, gyúllökölések, a megveszekedett acsarkodá-sok, féltékenykedések, hiú pózolások, szenvelgő és szemforgató önsajnáltatások, kéjenc önösségek, gyalázatos — az áldozatot sokszor öngyilkosságba kergető — zsarnokoskodások kitüntetett terepe a perpatvaros családi viszonyok, a házasa-társi, rokoni viszálykodások mindennapi színtere; s a békétlen emberi kapcsola-tok anomáliái az áskálódó kapzsiságtól, a hencegő karrierizmustól, az irigy el-lenségeskedéstől, a fásult, cinikus részvétlenségtől, az élvhajhász, gyönyörhab-zsoló alakoskodástól, a buta majomszeretettől a házasságtörésig, a válásig, a jó-vátehetetlen elkényeztetettségig, hálátlanságig, rászédhetőségig, az álságos, ön-sanyargató mártíromságig, a szervilizmusig, a természetellenes önfeláldozásig mindent magába foglaló diagnózis-sorozatban tárulkoznak föl (*Családi ház kert-tel, Húvös idő, változó felhőzet, A lyukasbegyű galamb, Leszakadt egy híd, Sza-ladjon velünk, fiam, Magányos fa a Sivatag utcában, Valaki áll a sötétben, Gon-dok társbérlete, Napozni lehetett a gyöngédségénél, A rözsehordó nő, Pulykák szalmakalappal, Ebéd a forró égövön, Pincék és padlások, Szemek fogságában, Paroles, paroles, paroles, Malomárok, Legközelebbi pokol*). Tagadhatatlan azon-ban mindennek a bosszúszomjas erőszakoskodásnak az olykori túlhajtottsága és redundanciája; különösen a *Madonna házinyúllal* című kisregényben — noha a földkerekségen keresztülröhanó, a feleségét feneketlen önzése és elviselhetle-nül ocsmány szeszélyei szerint rángató férfi — e pénzsóvár, pöffeszkedő, „telhe-

tetlen kan” vagy hím-fúria — ámokfutását a külföldre szakadt magyarok sokféleképpen megnyilatkozó honvágyának, identitásörzésének érdekes színfoltjai témagazdagítóan ellensúlyozzák. Az üres, semmirekellő meggazdagodás vagy az elgyávuló, meghunyászkodó kényelemszeretet ostoba züllöttségnek tűnik föl a nemes magyarságtudat — a nyelv-, a kultúra-, a népművészet-tisztelet — értelmes ápolásának tükrében. Általában a megkötő empiria, a morális-társadalmi motivációk konkrétsága az, ami csökkenti ezekben az elbeszélésekben a jelentéskialtató ellaposodás, a lektúrszerű felhígulás veszélyét. De óv az eloldás rutinszerűsödésétől a borzalmakat, a sötét indulatokat ellenpontoszó, azokra varázsos ellenfényt gyűjtő humanitás jelenléte is: a galambevő, galambgyilkos bugris házmester undorító randalírozását a szelíden röpködő-burukkoló madarakat — a tömbház „csöndes líráját” — kedvelő lakók viharos sebességű felhorkanása kell, hogy megfékezze (*Égi és földi kovártély*); a megbocsátás megejtő harmóniája az elgyötörtség, az indokolt ellenszenvek mélyéből is felvibrálhat (*Öt kenyér és két hal, Ne menjen le a nap a te haragoddal*); a végképp eltörődött, agonizáló vénember betegszobáját a lánya átrendezi, hogy az azt hihesse: visszaköltözött a szülőfalujába — s mosolyogva halhasson meg (*Bár térhetnék haza*); s a marakodó rosszindulat és gyűlölség is elcsitulhat, habár csupán az emberi természet iránti szkepszist ironikusan kifejező fordulat esetén: a hályoggal szemoperációra készülő betegek egymáshoz megértőek, tapintatosak — „csak” gyógyultan verekednek össze, lesznek „látóként” is „vakok” (*Szürke és zöld partok*). S hasonló bizarrságokat felfedő komikum itatja át a pökhendiség megleckéztetését, a rideg, besavanyodott életvitel vidám kigúnyolását vagy a művészeket regulázó pártállami főkorifeus fölényes megcsúfolását (*Egy nyaralás története, avagy a messzelátó, Egy mai férfi arcképe, Példázatok a halálról*).

Az értékszembesítő novellák lírai-drámai (vagy humoros) tömörségét a szociális utalások, a társadalmi háttér átszűrődései rendre felfokozzák. A lakásából — az ősi szülői házból — az ötvenes években fondorlatos úton kitúrt régimódi jámbor tanár kálváriája a kommunizmus új urainak jogbitorló invázióját érzékelteti (s e motívum a *Bábel toronyházában* fog majd kiszélesedni) (*Az elátkozott ház*); a feleslegessé vált öreganyó házának kifosztása, a berendezési tárgyak szemérmetlen széthordása pedig az általános korszellemet jellemzi: a számító, haszonleső mohóság előmlését (*Egyszer mindenkit szólítanak*). A haldokló szeme láttára szétdúlt holmik, áttelekesített apróságok egyenkénti siratása a ragadozó türelmetlenség karmai között: torokszorító tiszta prózai balladává kristályosodik.

A halál és a halálközelség az a gyakori létállapot, amelynek tükrében a lélek-attribútumok, a morális és történelmi kataklizmák leglényege, legvalódibb arca sejlik föl. A végső léttörvények felől különböztethető meg sokszor élesen egymástól jó és rossz, sátáni és angyali, de ugyaninnen, az erkölcsvizsgálat legmagasabb szintje felől nézve gomolyog máskor borzongató, szételemezhetetlen létszerűséggel egybe csodálandó, szánandó és megvetendő. Például a tohonya, bár ügyefogyottságában is jóhiszemű kishivatalnok a mély vízbe sodródni vélt kistfia megmentésére hősiiesen gázol a hullámok közé, de amikor mást pillant meg ott hanykolódnival, visszafordul: a jó szándék önző kicsinyességgé bicsaklik és tragikomikus árnyalatú fatális véghez visz; vétség és sors determinációja szerint a fölöslegesen erőlködő apa a tengerbe fullad, s a partra vonszolt tetemén, „fölpuf-

fadt hasán” „cikázva szalad végig egy légy” (*Dráma a tengerparton*). S még szorongatóbbak, tragikusabbak az érték- és érzetkeveredések a háborús történelem traumatikus, dilemmatikus határpontjain. A kényszerfüggések, a kölcsönös kiszolgáltatottságok láncolatának minden részese áldozat: a haláltáborból menekülő, az egész családját elvesztő fogoly is, aki a megszabadítói által kijelölt új — de a volt rabtartók nemzetiségéhez tartozó — gazdáján akar szenvedéseiért elégtételt venni; a személyes és közösségi sérelmet az ellenségnek látott egész másik kollektívum olyan tagján kívánja megtorolni, aki egyénileg alig tehető felelőssé a történelemért. Áldozat így tehát a megbízott nagygazda is, aki ugyan kizárólag a maga parancsteljesítő feddhetetlenségének az igazolásával törődik, „vendégét” emberszámba se véve, de akit öngyilkosságba hajszol a félelem, hogy mégsem sikerült elvégeznie a kirótt feladatot, mert önérzetes, az ételt el nem fogadó rábízottjának sértettsége és makacs engedetlensége megghiúsította a rehabilitáció — a feltápláló „hizlalókúra” — eredményességét. A két félben háborgó haragból, gyanakvásból, egymásrautaltságból, s részben kényszeredett, részben őszinte szolidaritásból összevegyülő érzéshalmaz a történelmi életválság egzisztenciális megoldhatatlanságáról tudósít; a tehetetlen viaskodást előhívó szituáció képtelenségéről (*Falstaff fogyókúrája avagy a megkésett boldogság*). Hasonló az *Esti szédülések* egyetemes alapélménye is: a lakodalmas nép, miután éjszaka hazafelé menet kierőszakolja, hogy még körhintázhasson, rajta ragad a vég nélkül pörgő hintán — a szintén az egyik ülésre felpattanó kezelő legénnyel együtt, aki azt hitte, kevesebb benzin van a motorban. Hajnalra már csak élettelen testek, lógó végtagok, szakadt ruhafoszlányok csüngenek alá reménytelenül a magasból. Az apró tévedés — egy semmiség — és a kísérteties végzetszerűség katartikus látomásába bűn és bűnhődés, vágy és csömör, telhetetlenség és meglakolás, gyanútlan kezdet és céltalan végkimerülés, élet és halál metafizikája sűrűsödik; a komoran groteszk vízió véletlenszerűség és a befolyásolhatatlanul ateologikus örök körforgás abszolútumában való részesülés egybeesését, a pillanatot és a lebírhatatlan, végtelen idő (semmi és minden), a látszólagos mozgásszabadság, a látszatidő és a ciklikus, időtlen mindig ugyanoda érkezés felfoghatatlanul titokzatos összetartozását nyomatékosítja.

4.

Rövidebb elbeszéléseiben, jegyzetszerű karcolataiban, tárcanovelláiban és humoreszkjeiben Bálint Tibor az emberi visszasságok kipellengérezésének továbbbi számtalan variációját szolgáltatja — babonás hiszékenység, öncsaló illúziórábság és hamis erőfitogtatás felderítésétől (*A pecsétgyűrű, Trombitálatok, disznók, Monokristályok szerkezete, Önarckép szerencsepatkóval*) a hanyag felelőtlenség, nemtörődömség, köpönyegforgató hazudozás és gögös otrombaság leleplezésén keresztül (*Van-e ébren valaki?, A tékozló fiú, Holland kakaó, Családlátogatás, Fagylaltszezon*) látszat és valóság meglepő disszonanciáinak kifigurázásáig (*Magával sem élnék egy szigeten, A madárfejű tagló, Szomjas juhász*). Ami az írói módszer alapsajátossága — hogy az embertermészet kimeríthetlenségéről valló jelenségszilánkok önmagukban emelkednek típusokká, egyszersmind megszemélyesedő példákka, vagyis az elvont-tipikus és az érzéki-

perszonális közötti azonosító áttétel közvetlen és maradéktalan (ezért a „beszélő” szereplői nevek tömkelege: Motyogó Mátyás, Másodi, Sikolya Eszter, Talán úr, Enny Anna, Nokedli, Böhöm-Nagy, Romvári, Vén Emil stb.) —: az itt is tömény stíluserővel, a szinte dallamos lejtésű, csiszolt mondatformák, a tájnyelvi szavak, a szóképek, a hasonlatok, a míves szépségű és kifejező-láttató hatású igék és jelzők, az onomatopoetikus eszközök lebilincselő energiájával érvényesül. A *Zsebtükör*, a *Légyfogató hintók*, az *Irodalmi ínyesmester* című ciklusokba, illetve a *Kenyer és gyertyaláng* (1975) és a *Nyargaló ihlet* (1988) című kötetekbe foglalt esszék-kisesszék, publicisztikus vallomások, glosszák, lírai fantáziák, parodisztikus zsánerképek azonban nemcsak gyakorolják esetleges és általános (jel és jelentés) célratörő — stilizáló példálózással, illusztrációval, hiposztázissal gyorsított — egybejátszatását, hanem magyarázzák, fejtegetik is: ars poetica-szerűen taglalva az érzéki és a szellemi szférák harmóniájának a szükségességét, az egyszerű, természetes és a meggazdagító erkölcsi-kulturális értékek, illetve a felzaklató, megfaggató létigazságok összekapcsolásának a fontosságát. Egyszerre fogékony a művész „szavakra” és „szívekre”, „illatra” és „filozófiára”, együtt pillant rá az írói szem „kenyérre” és „gyertyalángra”, „látomásra” és „kényszerzubbonyra”, „abszurdra” és „naturalizmusra”, s von kontrasztot „háborgás” és „békesség”, „nyugalanság” és „tündérvilág”, „istenek” és „halandók”, „műkedvelők” és „tehetségek” között — mindent viszonyítva és társítva. A *Naplopó, a Töredelmes vallomások, Az emlékezet állandósága* gyűjtőcímű ciklusok jegyzetöredékei, gondolatszilánkjai, szubjektív értekezései és kritikái (s Bálint Tibor további tanulmányai) olvasmányélményeket, műhelygondokat, világ- és magyar irodalmi remekműveket s jeles kortársi alkotásokat (például Nagy Lajos, Asztalos István, Sütő András, Bajor Andor, Panek Zoltán, Fodor Sándor, Lászlóffy Aladár stb. életművét) elemezve feszegetik a humán kultúra egzisztenciális-társadalmi szerepének, „hasznának” talányos és felkavaró kérdéseit, s pécézik ki szellemesen-szemléletesen az irodalomértés furcsaságait, a megközelítés felszínességeit: a sznobizmust, a divatozó nyegleséget, az epigonizmust, a primitív valóságutánzás számonkérését. A töprengő, gondolkodó író az esztétikai hatásformák mivoltát és emberi jelentőségét világteremtés és stílusminőség, illetve intellektuális befogadás és primer műélvezet egységében boncolgatja — Balzac, Dosztojevszkij, Csehov, Kafka, Hemingway és mások ihlető zsenialitása alapján. Tolsztojjal vallja: „úgy kellene írunk, mintha a szomszédos szobában mindig épp haldokolna valaki”. S úgy érzi, ha az „öreg gróf” annyit is mond velősen, hogy „süt a nap”: „az ember oly boldog meglepődéssel siet az ablakhoz, mintha egy februári reggelen azt közölték volna vele, hogy az éjszaka lombot hajtottak a fák”. Ilyen és hasonló intuitív, a képi és a fogalmi megnevezést prózaversszerű finomsággal egymásba remegtető kisportrék, miniatűr tollrajzok idézik meg a világkultúra halhatatlanjait — „képekben kiáltva ki az iramló képzelet mámorát” (Láng Gusztáv), „a műveltség örök nagy hangulatát” lehelve (Lászlóffy Aladár) — Dantétól, Villontól Picassóig és Daliig. Ezek az „*Arcképek a köröm hátán*” magvasak, lényegkimetszők, pontosak és cizelláltak (mint Kányádi „körömversei” és versportréi, Lászlóffy Csaba „szavaink szépapáit”, vagy Király László „a régi mestereket” szólító-ébresztő költeményei), s hol bravúros stílusimitációkkal, fiktív öntanúsító gesztusaiban, hol delejező lírai festményekben markirozzák az erkölcsi és szellemi mértéket állító személyiség művészi

habitusát, etikai szenvedélyét: a kiválóság és a vállalás mibenlétét; Petőfi „magasra tartott kardjára füzérben szűrődtek fel a véres hattytollak”, s „egyszerű” és „fennkölt” mozdulata utánozhatatlan; Arany János „ajkai közül gyöngéden kivette a szót”, s az „színarany”; Móricz Zsigmond „nagy piros hátú kenyereket” sütött, hogy tápláljon vele egy népet; Csehov pedig „egy szem rózsabogyót vesz elő a felső zsebéből, a magasba tartja, s a következő pillanatban már az égő csipkebokor lobog előttünk”.

A bővülő témakörökkel és -variációkkal építkező Bálint Tibor-életműben az alap gondolatok, a vissza-visszatérő, ismerős motívumok szervesen fejlődnek, lombosodnak — átültethetően más-más műfajokba is. Például a *Zokogó majom*-nak vagy a *Falstaff fogyókúrája...*-nak dramatizált változata is készült (*Sánta angyalok utcája*, illetve *Az engesztelés napja* címmel), az önéletrajzi mozzanatok vagy a mesei (fabulisztikus, fantasztikus) ötleteket pedig ifjúsági és gyermek-történetek hangszerelik át (Bálint Tibor évtizedekig munkálkodott a *Napsugár* című kolozsvári gyermekirodalmi lap szerkesztőségében; jelentősebb meséskönyvei: *Búcsú a rövidnadrágtól* [1964], *Kifli utca, zsemle szám* [1978], *Én voltam a császár* [1984], *A háromszáz esztendőös pacsirta* [1986], *Végtelen világbajnokság* [1999]); s még a fontosabb prózai műfordításokban is megfigyelhető az írói látás és az eredeti (elsősorban román) mű közötti bizonyos affinitás, téma- vagy jellegrokonság.

A szertekalandozás azonban csak az egyik tendenciája ennek az eredendően novellista vénájú, a kisformákat kedvelő elbeszélőművészetnek. A másik a burjánzó motívumokat átölelő, összefoglaló, szintetizáló igény. Ennek újabb — a *Zokogó majom* utáni második — kicsúcsosodása a *Zarándoklás a panaszfalhoz* (1978) című, „párhuzamos életutakat” összekomponáló nagyregény. Folytatás is ez a történetegyüttes: a háborút követő „vaskor”, a totális diktatúra első fázisának — az ötvenes éveknek — a véres valóságát teríti elénk; mint „igaz krónika” és „tanúskodás” a „törvénysértések”, a „személyi kultusz korszakának nevezett idő embertelenségeiről” — egyszerre „tárgyszerű” és „poétikus” nyelvezetű előadásban (Sütő András). Az ábrázolt életsorsokat összekötő kapocs egyrészt maga a terror füledt, áporodott levegővel mérgező lélekgyilkos világa, másrészt a nyüzsgöve eluralkodó téboly, az emberrohasztó pszichózis megsokszorozódó esetei közötti analógiák összefüggésrendje. Bálint Tibor itt elemében van: az önmagát meghazudtoló, önmagából a felismerhetetlenségig kivetkőző emberi lény, vagy az éppen a benne lakozó sátáni szörnyeteggel azonosuló, ördögpoéfájú teremtmény viselkedése igazán az ő tollára való; s annak a társadalmi berendezkedésnek a virulása, amelyben a beteg, elfajuló ösztön olyan beteg társas viszonyokat és hatalmi mechanizmusokat szül, hogy azok ne csak megengedjék, hanem éppenséggel még erősítsék, ösztökéljék is a kártékony egyéni aberráció vadhajtásait. A galád alantasságokkal telefertőzött társadalomban az önkényuralom, a teljhatalom központi és helyi strukturái keretet és alkalmat adnak, gerjesztik és elszabadítják az aljasságot — hiszen maguk is arra épülnek. Bálint Tibor antropológiai víziója nagymértékben táplálkozik a freudizmussal rokon felismerésekből. Az egyedek a nemiség, az erőszak meghatározó ösztönparancsainak ütemére ránganak, az élet- és a halálösztön általánosan elvakító befolyásától terhesen, s az elfojtott vagy elfojtatlanság szexualitás és agresszió ösztön-mélyéből fellávázó indulatok felelnek a tárgyiasult szexuális vagy társadalmi

agresszivitás korlátlanágáért. S a tudatalatti viharzás és a másokat leigázás tudatos, objektivált szerkezetei között, a kontrollálhatatlan vágy, impulzus és a csillapíthatatlan tettlegesség viszonyában olyan kölcsönhatás munkál, amely szabad utat nyit a heveny szexuálpatólógiai elfajzások, a pszichotikus ferdeségek és mindenféle perverzitások eláradása előtt. — A freudi-pszichológista érintettségű emberképet azonban általánosabb biológista-szociáldeter-minista vonatkozások (az „ember embernek farkasa” sugallatú képzetek) is rétegezik (innen a szenzualista-naturalista-[neo]expresszionista intonáció helyénvalósága), sőt a biblikus-ószövetségi hangütés fortissimója, ódon-ókori veretessége egyetemesíti: a romlást és a bűnt, a patológiát és a bűnösségszemléletet mitologikusan-eszkatologikusan társító erkölcsi prófétizmus univerzalitása. Mindeme hiperbolikus „épig növesztés” különös módon egyensúlyoz a regényben az aprólékosabb, kidolgozottabb leírásmenet realizmusával, a részleteket bőségesebben görgető — s az analitikus lélektaniséghez közelítő — cselekményvezetés folyékonyabb, tempósabb nyugalmával; a felnagyítás klisészerűsége a beszédmód higgadtabb mértékletességével.

Az utálatos és ismerős gaztettek elkövetői is egyszerre plasztikus, életszerű figurák és idomtalanú stilizált sűrítvények, akiknek „nyújtó” „árnyéka” a „napot” is „elfödi”. Zsákos, a falusi néptanácsi titkár, a kontraszelektált karriérista, tele alsóbbrendűségi komplexussal és kompenzációs akarnoksággal: a bolsevik autokrácia kiváltságosainak őspéldánya. Hitványsága (részegeskedik, apját nem temeteti el), magánakciói (goromba nemi ingere az intelligens tanítónő, majd a rettegő, kis testi hibás adminisztrátornő megkaparintására sarkallja), rémületkeltő, vandál intézkedései (ki akarja irtatni a falu kutyáit) közutálat tárgyává süllyesztik. A sebzett, véresen szenvedő kutyák görcsös éjszakai vonítása és a vérengző, vonagló lelki gnóm üzöttsége, elvetemültsége (s kudarc: a „dongalábú” titkárnő féltékeny ura borotvával összekaszabolja) harsányan expresszív pszichikus tájfestésben egységesül.

A mindenkori hatalmat elvtelen pálfordulásokkal is kiszolgáló, pozicionált értelmiségi prototípusa Kenyér Pál, aki mint teológus előbb lázas istenhívó, majd iskolaigazgatóként ugyanolyan fanatikusan, idülten vakbuzgó ateista; s ekként az ártatlanokat halálra üldöző törvényteleniségek ridegen számító bérence. Álhit, bigottéria, kicsinyes merevség és hataloméhes neofita túllihegés dühög benne, a besúgórendszer, a szűk látókörű ideológiai megbélyegzés, a tudatátprogramozás gyilkos intézményes eszközeivel felfegyverkezve. A szintén hitehagyó Bárány Lajos, a nyomorék, trágár „Antikrisztussá” vedlő aposztata élettársait, gyermekeit emésztí föl fajtalan bujálkodásával; egyik fiára alvilági orgiákkal, parázna tivornyákkal hozza rá a vérbajt. Érzéki hánykolódása és szélsúlyfüggősége végül az örültek házába löki, ahol a füvet legeli — magát Nabukodonozornak véelve.

Az alaptalan rágalmozások, feljelentgetések, jogtalan rendőri zaklatások, a társadalmi és társadalomalatti obszcenitások virulens képviselőinek ellentétpárjai és tönkretett áldozatai a megtépázott szelídek, a megfélemlített falusiak, a tisztességes, szolgálatkész és türelmes kisértelmiségiek, a hatalom becsületes szellemi ellenfelei: orvosok, tanárok, diákok, fiatalok; vagy az az apácánál nevelkedett Vecserda Teréz, aki zokszó nélkül gondozza beteg családtagjait, naivul férjhez megy egy ővele — az ő szeplőtelenségével — pusztán ferde érzékeit fel-

csigázni óhajtó, majd őt el is hagyó romlott homoszexuálishoz (habár viszolygva, mint Németh László „iszonyodó” Kárász Nellije), s annak örökletes terhelt-sége miatt (mivel magzata torzszülött lenne) kénytelen abortálni is. Fivérét az 1956-os magyar forradalom ürügyén a romániai magyarság ellen elharapódzó bosszúhadjárat idején koholt vádak, koncepciós per folytán bebörtönzik — s az a fogházban leli halálát. Teréz azonban krimibe illő találékonysággal és veszedelmek között kihantolja bátyja csontjait a rabtemető jeltelen sírjából, hogy a többi hozzátartozó összegyűjtött maradványai mellé szállíthassa. E „levétel a keresztről”, e gyenge, törekeny, meggyötört asszonynak a szégyentelen hatalmi rendszerre rápirító antigonéi lázadása intő mementót állít, kinenyhítő reményt és megváltáshitét sugároz, s kegyeletátörökítő ragaszkodást a családi, közösségi passió tisztán őrizhető tanulságaihoz, a mártírok emlékének „legendáihoz”.

Az erdélyi magyarság utóbbi fél évszázados kálváriájának egészét pedig Bálint Tibor eddigi utolsó regénye, a *Bábel toronyháza* (1996) összegezi katartikusan. Az erdélyi-kisebbségi irodalmi és kulturális önszemlélet hagyományos hangsúlytöbblete a mitikus-biblikus sorsazonosítás emfázisából származik: a magyar nemzet(töredék) szenvedéstörténetének folytonos ó- és újtestamentumi sorspárhuzamokba és -metaforákba emeléséből. A szakrális-bibliai jelentésvizonyítás perspektívája ebben a műben egy eszelős diktatúra, egy földi infernó bugyraiba merített népközösség végeláthatatlan pokoljárását fogja át: a kelet-európai kommunizmus tetet öltött kísértetének — s a keleti despotizmus sovén magyar- és kisebbségellenes etnokratizmussal totalizált romániai válfajának — az életsenyvesztő végétét. Valódi történelmi „haláltánc”, ó- és középkori rettenetű világvége-hanyatlás ez, egy apokrif örök „Bábel” égostromló önistenítésének, észvesztő tömegbolydulásának és -nyomorának a fátumbeteljesítő katasztrófája. Northrop Frye szerint a *Jelenések könyvében* a „látvány apokalipszise” után következik „az olvasó elméjében” lezajló „részvétel apokalipszise”, amely „átvezet a gyötrelmek, megpróbáltatások és ítéletek törvényesített látomásán egy második életbe”, hiszen a Biblia a „szabadság kiáltványa”, amely ledönti a „szorongás-építményeket”. Ez a regény ebben az értelemben nyer keresztülvilágító és megszabadító sorsjelképi erőt: az apokaliptikus lényeket úgy vizionálja, hogy az kizárólag a radikális-transzcendentális kitörést és túllépést igazolhatja. Ezért is hiteles mint „nagy Elbeszélés”: a szempontviszonylagosság, a jelentésszóródás korában a közvetlen kollektív egzisztenciális, létezőtörténeti igazságot tapintja ki s ragadja meg, azt a lét és nemlét feltétlen alternatívájáról megbizonyosodó sorstapasztalatot, amely kétségtelen érvényességgel tehet különbséget pusztulás és megmaradás, kereszthalál és feltámadás között.

Létigazság és ismereti igazság egybeesik; megélés és reflexió, valóság és fikció ugyanarra mutat. Belülről és kívülről ugyanaz látszik: az időben és térben szétnyúló, az egyes életpályák és életjelenetek mindegyikét megszabó valóságos embertelen világképtelenség. Tökéletes és sötét elviselhetetlenség, amelyben nincs részletmegoldás vagy külön-kiút. Az abszolút rémuralom farsangol, s az abszurdum realitása és a realitás abszurduma. Huxley, Orwell nyomdokán az émemlyítően bizantin tirannizmust a természeti csapás elkerülhetetlenségének groteszk vonásaival ruhazza fel itt Bálint Tibor. Mintha ördögi elrendeződéssel működnek a talpnyalókkal körülhízelgett paranoiás kényurak és a megtaposott rabszolgák társadalma.

Ha a *Zokogó majom* a „lumpentársadalom sokrétűségét” „nemes hevülettel” és „rejtett belső titkok” „felpattantásával” (Féja Géza) érzékeltette, s ebben törekedett szintézisteremtésre, a *Zarándoklás a panaszfalhoz* pedig mélypszichologikum és személyközi zsarnokoskodás korjellemző áttételeihez igyekezett hozzáférközni (noha némi egysíkúsággal és modoros kiszámíthatósággal), akkor a *Bábel toronyháza* mindezt felfrissíti és továbblendíti: a társadalom teljes keresztmetszetére és hierarchiájára (a „toronyház” összes emeletére) nyitva, a kisemberi, alsó és középrétegbeli viszonylatokon kívül a hatalmi piramis csúcsán tomboló legfőbb kegyetlenkedők és szenvedtetők viselt dolgait is végigpásztázva. S időben is betetőzi az eddigieket; ezt a „valójában összefüggő regényfolyamot” vagy „trilógiát” „a Trianon utáni állapotokból indítottam, a *Zarándoklásban* a Gheorghiu-Dej hatalmának kiteljesedését regélem meg, s ebben az utolsó könyvemben Ceaușescu agyonlövéséig az elmúlt huszonöt évet” is „megörökítem” — fogalmazza az író.

A roppant tér- és időkoordinátákat kifeszítő eseményrengeteg csakugyan végigvezet az egész újabb kori román politikatörténeten. Az „éleződő osztályharc” kezdeteitől, a „vörös” rezsim megszilárdulásától, az öntömjénező hatalmi klikkek vetélkedő machinációin keresztül Ceaușescu — a hajdani kissé debil, de annál kíméletlenebbül harácsoló „csiszlik” suszterinas, a tolvajlási sikerekkel és álnok furakodásokkal felfutó „első szocialista fáraó” és volt tökmagárus felesége — horribilis „aranykorszakáig” halad ez a rémhistória — az értelmesebb vezetők eltüntetésének és titkos kivégzésének, a likvidálásoknak, a Duna-deltai kényszermunkatáborokba deportálásoknak, a bebörtönzéseknek, a főként a magyarságot célzó genocídium mindennapos gyakorlatának a büntényözönén át. S beletorkollik egy hallatlan történelmi gázságot huzamosan fenntartó és milliók tragédiáját okozó cezaromán egyeduradalomba.

E társadalmat kettéhasító elképesztő császárság nem nélkülözheti a végrehajtók, a szekértolók hadát; a militarista erőszakszervek fenevadjait. Az önteltségtől „leffegő” alsó ajkú brutális, gyilkos rendőrök, a magyart hazátlan bitangként („bozgor”-ként) gyalázó „államvédelmi” tiszték, a kilakoltatásokat, kitelepítéseket, az elrománosító betelepítéseket, a totális csődöt siettető iparosítást és urbanizációt, a természetes élet- és gazdaságközösségek, a magyar intézmények szétverését büntetlenül vezénylő-intéző apparatcsikok és fogdmegek garmadája tolong itt. Van, aki a hivatalos történelemhamisítás felkentje, s más, aki a fővezér születési dátumához akarná átigazítani a naptár-számítást. Velük szemben égbekiáltó a megalázottak esélytelensége; a megölt fiát kutató — és ezért szintén az életével fizető — „vinnyogó” csontú öregasszonyé, vagy azé a Szabédi Lászlóé, aki valahai baloldali illúziójára és erőfeszítésére mint krónikus téveszmére, átkos vakhitre („Mefisztó elvtárral” való „parolázásra”) dőbber rá, s becsapottságában és önmarcangoló kiábrándulásában csak a vezeklő önleszámolást, a kiérdemeltnek vélt kérlelhetetlen magabüntetést: az öngyilkosságot választhatja (mint Székely János *Mórokjában*). Így rögzül kétségbeesett cselekedete viszont a morális integritás és megmaradás, illetve a magyar önrendelkezés végvárának, a kolozsvári Bolyai egyetemnek az 1959-es felszámolása elleni tiltakozó mártírium alaplegendájává.

A mű kulcsregényszerűsége (Ceaușescu itt: Hamudius; Elena, kéjsóvár, hisztérika uralkodópárja: Nicoleta; az iszákos, nőcsábász gengszter, a strici tivor-

nyalovag Nicu fiuk — és büszkeségük —: Főfi; Kolozsvár: Szamosvár, Szabédi: Húsvéti László — és így tovább) a valóságghússágot, a tárgyi-történeti pontosságot dokumentálja. Mindaz a csaknem hihetetlen mértékű őrültség, ami egyszerre merő kabarétréfa és merő tragikum, kicsattanó, abszolút komikum és tömény kilátástalanság, lidércnyomás és konkrétum, s maga a történelem groteszk abszurditása: megtalálta az íróját. Az uralkodó klán korrupt nepotizmusa, palotabirodalma és a földbe-sziklába vájt odúkban, kőfalakra tákolt rozoga viskókban lélegző siralomvölgy elevensége, a töméntelen alaktalan lelki fenomén sokadalmi monumentalitása, pittoreszk összetorlódása: mind-mind újraköltött témája a (Bosch, Brueghel táblaképeire is emlékeztető) bámulatos Bálint Tibor-i regénylátványosságának, az ágas-bogas cselekményszövedéknek és a kanyargós epizódoknak, s alkotórésze a románcos szomorújáték mélabújától a fekete vagy akasztófahumorig, a balladától a viccig, a szakrálisztól az alpáriig csapongó polifóniának. Amelynek tartozéka a népi hiedelemvilág babonás lehelete, s a nosztalgia is: az, ami az éppen nem szent Sánta Mária körül leng. Mert ez az erendően jóra való utcalány átkozódó és fohászkodó imával, ráolvasással tartóztatná föl a nagyvárosi kültelek, a szegénysor televényének elsöprését, az álcivilizáció buldózereit; s még hosszú évtizedek múltán, messze külföldről megtérve is az egykori bordélyház utcáját, az eltűnt régi sikátorokat keresi révülten bolyongva — az emléksajgással a számunkra való lét csúnyaságot és szépséget értéktünetlenül keverő öntudatlanságába merülve, a feltoluló létmegézés borzongató irracionálisának átengedetten —, sírva-sóhajtván: „mért múlik el minden, ami szép?... Miért?...”

A *Bábel toronyháza* krónika és számvetés; a jelenbe érő (befejezett vagy befejezetlen?) múlt olyan mély és egybelátó feldolgozása, mint a mai erdélyi (vagy erdélyi vétetésű) prózairodalom többi hasonló súlyú alkotása: Szilágyi István *Agancsbozót* (1990), Székely János *A másik torony* (1988), Köntös-Szabó Zoltán *Trianon gyermekei* (1992–1997), Szabó Gyula *A sátán labdái* (1978–1981), Pusztai János *Tatárjárás* (1984–1996) vagy Bodor Ádám *Sinistra körzet* (1992) című műve. Írója így vall: „lezártam azt, amit egykor elindítottam, úgy érzem, tisztességes író voltam. Valószínűleg rövid műfajokban fogom megírni, amit Isten még rám szabott. Novella, karcolat, napló, vallomás”. Bármilyen, ami a nem fakuló aggodalmas sorstudattal panaszolhatja a „gyehenna mélységeit”, a „szutyok”, a „zűr-zavar” világát, a „szétszórás” és a „kipusztítás” veszedelmét: az erdélyi magyar lét-drámát — a megcsonkított Sütő Andráshoz szóló 1990-es levél (a *Keserű fohászkodás*) tanúbizonyságának szellemében. Az elhalványíthatatlan erkölcsi és művészi önbecsülés, hit jegyében — s az alkumentes nemzeti önazonosság elvesztegethetetlenségének reményében.

Balázs Árpád

Orbán Balázs és a legendás Szejké II.

Lelki barátok

Kossuth Lajos szellemében

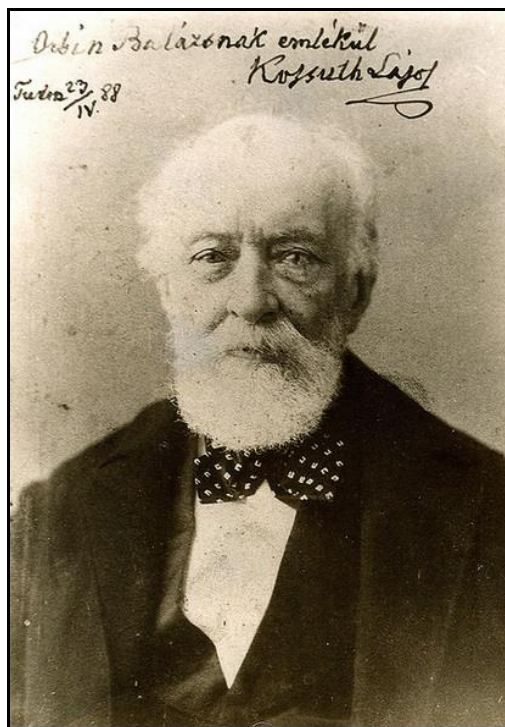
Kossuth Lajos népszerűsége nem mai keletű Székelyföldön és a székely anya-városban. Már 1848-ban a *Kossuth Hírlap* arról tudósít, hogy rohan az udvarhelyszéki legénység Kossuth-lovasnak. Ha hinni lehet a történetnek, s miért ne lehetne, Udvarhelyen 300 jelentkezőt vártak a seregbe, ám az akkori kapitányuk, Pálfi Ferenc uram azt jelenté, hogy már ezernél tartanak. A Szejké-fürdön, mely akkoriban br. Orbán Balázs tulajdona volt, 1883-ban Kossuth Lajos nagy hazánkfia neve napján, a függetlenségi párt tagjai hangos bankettet szerveztek, mely végül tánccal és látványos tűzijátékkal zárult. Kevesen tudják azt is, hogy Székelyudvarhely díszpolgárai közé tartozik a magyar szabadságharc szellemi vezére, akit 1886-ben választott fiává a város. A Budapesten megjelenő Fővárosi Lapok szépirodalmi és társadalmi közlöny 1886 decemberében egy mondatos hírben tájékoztat a városatyák döntéséről: „Székely Udvarhely városa legutóbbi közgyűlésén Kossuth Lajost egyhangúlag díszpolgárrá választották”. A színes szép kivitellű díszpolgári oklevél elkészítésére Fankovich Gyula főreáliskolai tanárt kérték fel. Az oklevélről nem maradt fenn fénykép, de leírásból tudjuk, miként nézett ki: „A kalligrafikus írású szöveget dús renaissance-stílusú keret foglalja be. Felül címerek, angyalok s egy láncból felszabadult jobbágy láthatók, alul a város panorámája tűnik fel kékes reggeli ködben. A képnek keretét a vidék egyik speciális növénye, a páfrány képezi”. Kossuth születésnapja jó alkalom volt mindig a nemzet nagy fiáról megemlékezni, így volt ez 1892-ben is, amikor dr. Vajda Emil, a főreáliskola tanára, a Kossuthról szóló érdekes könyv szerzője mondott beszédet. Bankett volt és kivilágítás, adják hírül a korabeli lapok. Nemsokára a millenniumi ünnepségeket megelőzően a város egyik fő utcája — a Botos utca — már Kossuth Lajos nevét viseli. Hogy miként történt a keresztelő, egyelőre ismeretlen, tény, hogy 1895-ben már Kossuth Lajos utcaként emlegetik. De ismerjük meg dr. Vajda Emil tanárt, aki sokat tett akkoriban Kossuth népszerűsítése érdekében a Küküllő-menti városban. A kolozsvári születésű tanár 1880-ban nyert tanári oklevelet magyar és német nyelvből, valamint irodalomból, s bölcseletből, de a kolozsvári zenekonzervatóriumban is sikeresen vizsgázott. A testgyakorló sportokban is kitűnt. 1882-ben nevezték ki a székelyudvarhelyi kir. állami főreáliskolához helyettes, illetve 1884-ben rendes tanárrá, de jelentős szerepe volt az udvarhelyi zenekul-

túra fejlesztésében is. 1887 és 97 között mint a Székely dalegylet szervezője és vezetője vett részt dalosaival az 1902. budapesti és az 1904. fiumei dalárdaünnepélyeken s mindkét helyen a harmadik díjat és Budapesten a nemzeti zenélde arany babérkoszorúját nyerte el. A fiatal tanárember nagy híve volt Kossuth Lajosnak, és nagyban kivette részét a Kossuth ünnepek megszervezésében. Mint a székelyudvarhelyi dalegyesület karnagya, nagy szerepe volt a hazafias dalok kiválasztásában és ezek népszerűsítésében. Mind emellett szerkesztője volt a *Székelyudvarhely* című lapnak, ahol tollával népszerűsítette a Kossuth iránti rokonszenvet. Budapesten 1892-ben jelenik meg Kossuth Lajosról szóló könyve, mely a patrióta életrajzán kívül szemelvényeket is közöl ennek írásából és szónoklataiból, részletesen ismerteti hatását a politikában és az irodalomban és egyes összeállításban mutatja be élete főbb dátumait. A nyolcvan filléres könyvet csakhamar elkapkodják, ezért később többször is újranyomják. Az udvarhelyi tanár személyesen is meglátogatta 1889-ben az emigrációban élő politikust. Báró Orbán Balázs ajánlotta be a kormányzónak egy torinói kirándulás alkalmával, aki szívélyesen fogadta. Búcsúzásakor ezt mondta: Székelyudvarhely város is megtisztelt a díszpolgári oklevéllel. Büszke vagyok reá, igen szép úgy kompozíciója, mint koncepciója. Vigye a székelyeknek legforróbb üdvözetemet. Székelyföld legerősebb védbástyája Magyarországnak, melyet úgy anyagilag, mint szellemileg támogatni s emelni, minden magyarnak legfőbb kötelessége”. Nagy életcél volt látni Turinban Kossuthot, beszélni vele, akitől homlokcsókot is kaptam, írja később emlékezéseiben. *Kossuth Lajos élet- és jellemrajza* című könyvének első díszpéldányát a nagy hazafi nővérének, Ruttkayné Kossuth Lujzának küldte el, aki nemsokára válaszlevelet is küldött az udvarhelyi tanárnak.

Orbán Balázs 1865-ben keleti öltözetben

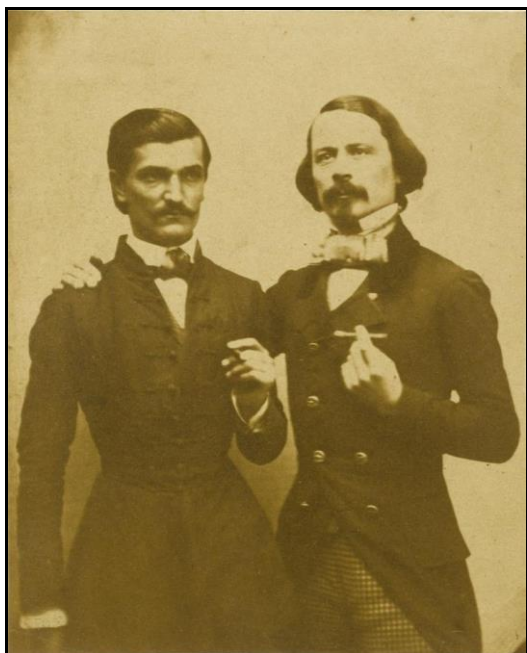
Négy év múlva újból olasz földön járt Vajda Emil, ezúttal dr. Ráczkövy orvos földijével és tiszteletüket tették Kossuthnál, akinek személyesen nyújtotta át az életéről szóló könyvet, mely a Franklin társulatnál jelent meg díszes kiadásban 48 képpel. Az udvarhelyi tanárt a következő szavakkal fogadta: Isten hozta! Gratulálok a Székely dalegylet dicsőségének. Örvend a lelkem, hogy a székely fiúk az ország fővárosában diadalt arattak. Hiába, csak nem fajult még el a székely vér, mondta a város díszpolgára. Mindjárt hozzátette, hogy olvassa a magyar sajtót, figyelj, mi történik az országban. Nemcsak Vajda Emiltől kapott könyvet Kossuth, hanem Orbán Balázstól is, aki a *Székelyföld leírásának* első három kötetét 1870. október 29-én politikai hitvallásnak és ars poeticának egyaránt beillő levél kíséretében küldte meg a hazafiság nagy őrének, lelki barátjának.

Kossuth Lajos Orbán Balázsnak dedikált fényképe

Az emigrációban élő Kossuth Lajost Orbán Balázs országgyűlési képviselő több alkalommal is meglátogatta, ahol beszélgetéseik közben Kossuth nagy szeretettel emlékezett meg azokról a városokról, ahol őt díszpolgárrá választották. 1888-ban közlé tett nyílt levelében tudatja a világgal, hogy 31 város „magához ölelt” és köztük említi Székelyudvarhelyt is. 1894 márciusában hosszabb betegeskedés után Kossuthot ledöntötte a lábáról az influenza, végleg ágynak esett. 1894. március 20-án, este tizenegy óra előtt öt perccel meghalt. A nemzet nagy fiának holttestét Budapestre hozták, majd a Kerepesi temetőben helyezték örök nyugalomra. Székelyudvarhelyen a temetés napján gyászmise volt a református templomban. A rekviemen ott volt a vármegyei tisztikar Ugron János alispán vezetésével, a városi tanács, az árvaszéki tagok és az összes ipartestületek. Az isten-

tisztelet imával kezdődött, amelyet Németh Sándor segédlelkész mondott. Utána Redő Ferenc lelkész beszélt. Végül a dalegylet Kozák Márton karmester alkalmi gyászdalát énekelte. Később a város méltó emléket akart állítani, ennek érdekében Székelyudvarhely képviselőtestülete 1914-ben Gotthárd János polgármester úr elnökletével bizottságot küldött ki Budapestre a Kossuth-szobor ügyének előkészítésére. A bizottság kiküldését szükségessé tette a székelyudvarhelyi születésű Rápolti Lajos szobrászművésznek azon önzetlen, szülőföldje iránt érzett szeretetéből jött ajánlata, hogy a Kossuth-szobrot hajlandó ingyen megmintázni, ércbe önteni, csupán az anyagi értékét fizesse meg a város. A kezdeményezés sajnos valahol elakadt.

Orbán Balázs és Luigi Pianciani
politikus, Róma későbbi polgármestere
Jersey szigetén (1854 v. 1855)
(A Párizsi Musée d'Orsay archívumából)

Teleki Sándor és Orbán Balázs
Jersey szigetén (1857)
(A Párizsi Musée d'Orsay
archívumából)

A székely báró halálának híre korabeli sajtókiadványokban

Meghalt pénteken éjfélkor

Mikor a csütörtöki ülésen Orbán Balázs nem jelent meg, hogy a naszódi szerződés ellen beadott indítványa következtében a zárbeszédet megtartsa, nem egy képviselő mondta: „Meglássátok, hogy a végét járja, mert ha csak egy jártányi ereje maradt volna, akkor is eljön bizonyosan.”

Csakugyan vége lett! Pénteken éjfél előtt tíz perccel szűnt meg élni. Érezte a végét, mert amikor a múlt kedden indokolta indítványát, s utoljára szidta a Tisza-kormányt, amely már nem is létezik, erős lázban szenvedett s beszédét végezve, azt mondá a mellette ülő képviselőnek: „Ez volt a hattyúdalom, többet nem beszélek!” Hazament, lefeküdt, három napig szenvedett, enni nem tudott, orvosának, Poór Imrének halkán mondá: „Meg kell halnom”, s utolsó órájában az őt meglátogató gr. Károlyi Gábortól alig hallható hangon búcsúzott el: Isten veled, Gábor!

Gyomorrákban szenvedett egy idő óta s orvosi megállapítás szerint: bélhűdés vetett véget hatvan esztendőre terjedt életének.

Atulirottak megszorodott szívvél jelentjük, hogy

Bárá
lengyelfalvi ORBÁN BALÁZS

a berettyóújfalusi kerület országos képviselője, a Magyar Tud. Akadémia levelező, az Országos régészeti és embertani Társulat örökös választmányi és a Magyar történelmi Társulat igazgató választmányi tagja, Torda városa díszpolgára,

e hó 19-én, 60 éves korában meghalt.

A boldogultnak hült tetemei e hó 20-án, délelőtt 10 órakor fognak lakásán: Calvin-tér 7. sz. a., az unitárius anyaszentegyház szertartásai szerint megáldatni és Székely-Udvarhelyre szállíttatván az ottani családi sírboltba örök nyugalomra letéetni.

Budapest, 1890. április 19-én.

Béke poraival!

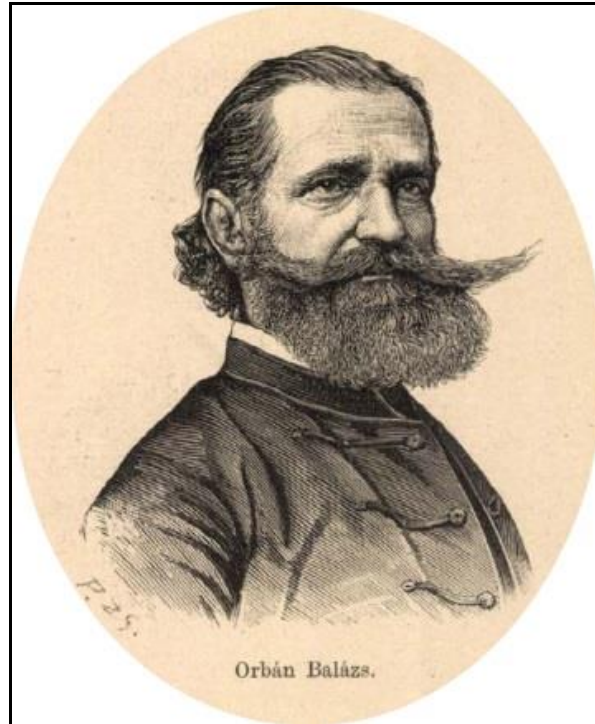
Báró Orbán Bódog
 Báró Orbán Ottó
 Ugron Lajosné
 Orbán Celesta.
testvérei.

Entreprise des pompes funébres (kigyó-utca 1.)

A párt nagyon buzgó, fáradhatatlan tagot veszített benne, olyat, ki a választások alkalmával végigjárt annyi kerületet, amennyit csak bírt, s rendesen díszmagyarban, hatalmas fekete bajuszát kifelve, dörgött utcán, teremben, színben, ahogy jött, a kormány és a mamelukok ellen, nem válogatva sem a szót, sem a vádat. Barnás ónszínű arcával, sas orrával, kétfelé nyúló kacskaringós fekete bajuszával a szikár alak imponált a népnek, s tény, hogy míg maga kiszorult szülőföldjéről, a székely földről, (a mi érzékenyen fájt neki) a Királyhágón innen nem egy kerületben volt főtényezője a függetlenségi párt győzelmének. Mint vándor apostol utazott innen oda, s rajta volt, hogy működése a pártpénztárnak mentül kevesebbe kerüljön s legtöbbször gyalog ment ki a fővárosi pályaudvarra, megkímélve még a bérkocsi költséget is.

Általában a székely báró, aki magát nem írta bárónak, magával szemben igen szűkmarkúlag élt. Látszott ez ruházatán, szállásán, egész életmódján. Két atillája volt, (mert mindig teljesen magyarban járt), egyik szürke székely posztóból, a hétköznapi ruha; másik hosszú fekete atilla, az ünneplő köntös Ez utób-

bit húzta föl mindig, mikor beszélt s mivel igen szeretett beszélni, hozzá szólva majd minden tárgyhoz, ha nem is beszélt a tárgyról, ez az atilla gyakran feketélt rajta. Szállása a Kálvin-tér református épületében (7. sz.) nagyon szűk és olcsó lakás volt, minden dísz és kényelem nélkül. Mondják, hogy bútorai megrecscentek halála percében; de valószínűleg recscentek máskor is, mivel igen avultak voltak s vénségére a bútor rendesen beszédessé válik. Élelmére is vajmi keveset költött. Drágább vendéglőben alig látta őt valaki, sőt olcsóban sem sokszor. Úgy élt, mint egy aszkéta, szűken, soványon.

De ez a szerfölkött takarékos ember nagyon bőkezű lett, ha kivált az erdélyi magyarság egy-egy közügyéről volt szó. Szülőföldje iskolájától nem sajnálta, (mint önmagától) a pénzt, a közművelődési egyletnek pedig egyik igazi mecénása lett. Tett rá alapítványt életében s arra hagyta minden vagyonát, köztük a Szejkefürdőt. Nyolcvanezer forintra tette az első hír e vagyont, de mint ismerősei mondják: valamivel kevesebb lesz. Végrendeletét két nappal elébb készíté el s azt már el is küldték Kolozsvárra az egyleti titkársághoz.

Az előjáróság tegnap írta össze ingóságait. Készpénzt nem találtak nála többet három forintnál, de a vánkosa alatt hétezer forintról szóló takarékpénztári könyv volt. Amit ő betett, abból nem vett ki semmit s képviselői napdíjaiból is sokat megtakarított. Orvosa az utolsó napokban gyomorbaja csillapítására pezsgőt rendelt; de ő szódavizet hozatott, mert az is pezseg és sokkal olcsóbb. Agglegényi örömtelen élete volt s csak az írásban, beszédek készítésében és pártügyekben volt öröme. Testvére három van: báró Orbán Ottó lengyelfalvi, báró Orbán Bódog korondi birtokosok s Ugron Lajosné szül. Orbán Celesztia bá-

rónó. Ezek családi gyászjelentése szerint: gyászszerartása ma (vasárnap) d. e. 10 órakor lesz a Kálvin-tér 7. sz. házában. Egyszerű fekete magyar ruhában, egyszerű koporsóban fekszik. Unitárius lévén, Derzsi Károly helybeli lelkész mond fölötte imát és búcsúztatót, a párt nevében pedig Bartha Miklós képviselő fog beszélni. Délután két órakor gyorsvonattal szállítják el a koporsót Székelyudvarhelyre, hol holnap (hétfőn) temetik el a családi sírboltba. A pártból többtagú küldöttség kíséri le Ugron Gábor vezetése alatt, ki a temetésről is intézkedett. Útba esvén Berettyóújfalu, melyet a boldogult képviselt, ott a vonat megáll s pártja részéről beszéd mellett koszorút tesznek a koporsóra. Küldtek arra az országgyűlési párt, az akadémia és több jó barát. Megkoszorúzza továbbá az erdélyi közművelődési egyesület is.

**A politikai pályára készülő
Orbán Balázs**

**Új politikus nemzedék:
gróf Teleki Oszkár, báró György Károly
és báró Orbán Balázs (1860 körül)**

Koporsója mellett megszűnik azok ellenszenvé is, a kiket ő hevesen, kíméletlenül, olykor kellő meglátolás híján szokott volt megtámadni. Azok a szavak elhangzottak, de jó célra tett alapítványainak hatása megmarad. Erős magyar érzése volt egész az elfogultságig s puritán módra élt egész a nélkülözésig. Magának sokkal kevesebbet juttatott pénzéből, mint az általa fölkarolt egy-egy magyarsági ügynek.

Lengyelfalván (Udvarhelyszékben) született 1830. február 3-dikán s Székelyudvarhely ref. kollégiumában tanult, már akkor is különösen szeretve a törté-

nelmet. Atyja, Orbán János, valaha huszártiszt volt s I. Napóleon ellen harcoltak. Anyjáról azt mondják, hogy keleti származású lett volna s az tény, hogy Konstantinápolyban házuk és telkeik voltak. Atyjával a török fővárosban lakott akkor is, midőn nálunk a szabadságharc zajlott. Mikor egyszer a képviselőházban keményen támadt meg olyan képviselőket, kik valaha mint honvédek harcoltak, Ivánka Imre szemére lobbantá, hogy mikor azok a hazáért küzdtek, ő, a 18 éves ifjú, külföldön időzött. Orbán Balázs azt felelte rá, hogy ő is haza akart jönni, de nem tudott bejutni az Oláhországban levő oroszoktól. Beszélte továbbá magánkörben, hogy Balog Dáviddal egy kis csapatot alakított, de elkéstek, mert akkor már a szabadságharc bajnokai menekültek vagy fogságba estek.

Később Konstantinápolyban, Londonban, Jersey szigetén menekültek közt forgott s a Bach-rendszer megszűnte után tért haza. Kiadta külföldön megírt *Utazás a Keleten* című munkája köteteit, Kelet tündérvilágának fordítását, s nyolc évi munkával a Székelyföld leírását, mely igen terjedelmes monográfia, hibáktól nem ment, de sok tekintetben értékes mű s főképp ezért választá meg három évvel ezelőtt az akadémia levelező tagjának. Írt Torda múltjáról, s kiadta Székelyudvarhely monográfiáját, melyért a város díszpolgárnak választá meg.

Udvarhelyszék 1861-ben, Kolozs megye 1867-ben főjegyzőnek választá meg. Ez utóbbit nem fogadta el irodalmi munkája miatt. Mivel székelyföldi művében Biró Mihályt a székely vértanúk földadójának állította, Pesten esküdtszék elé került, de fölmenték. A képviselőháznak 1869 óta tagja. Pár országgyűlésen Marosvásárhelyt és Udvarhelyszék egyik kerületét képviselte. Volt a Háznak jegyzője is. Az utóbbi két országgyűlésen a berettyóújfalusi kerület képviselője volt.

Elhunytát a pártkörön, képviselőházon és az akadémia palotáján fekete zászlók hirdetik. Temetésén a párt testületileg jelenik meg, Irányi Dániel vezetése alatt. De lesznek ott más párti képviselők és akadémikusok is, örök nyugalomra áldást kívánva.

Fővárosi Lapok, 1890. április 20.

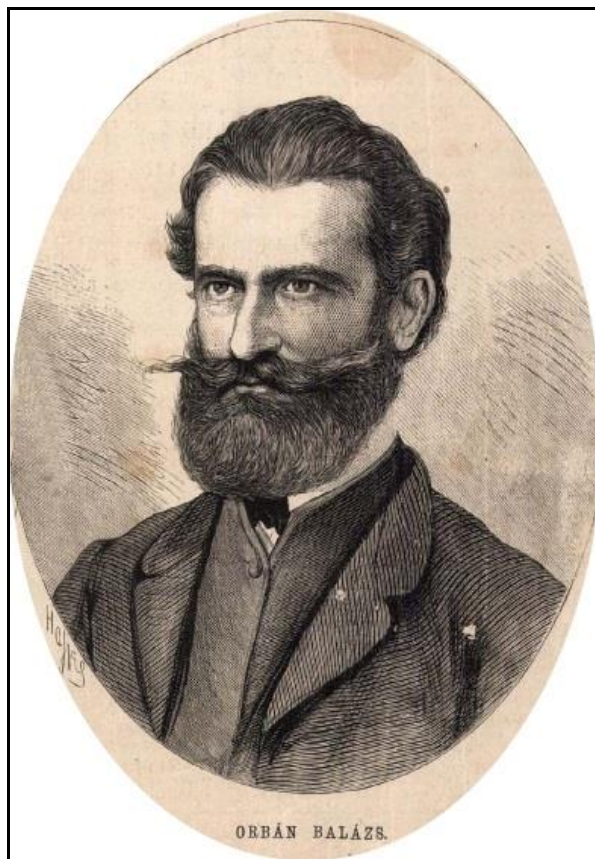
Lesz-e több Orbán Balázs a hazának, a nemzetnek, a Székelyföldnek?

A Pesti Hírlap eredeti tárcája

Elköltözött hát a kemény székely, ki óriási bajuszával és originális magyar alakjával a Ház legfeltűnőbb jelensége volt. Ki hitte volna, hogy ily gyorsan elbánik a halál evvel a vasfejű és ércszervezetű szittyával, aki úgy élt, mint egy remete, úgy halt meg, mint egy koldus s úgy testált, mint egy fejedelem. Most négy napja még nagy beszédet tartott a Házban a naszódi ügyben, melyet mint erdélyi jól ismert. Ott állt a szélsőbali padok közepén, egyenesen, szilárdan, a fekete atilla ráncok nélkül simult el daliás termetén, s beszélt zengő, mély erejű hangon. Ki hitte volna, hogy hattyúdalát tartja? Ki hitte volna, hogy úgy jó, mint a haldokló sirály, ki még egyszer kiszáll a tengerre, hogy utoljára hallja a

megszokott hullámmorajt, vergődjék a szelek szárnyain, azután visszahúzódjék sziklaodújába meghalni?

Pedig úgy volt. A „székely báró” nincs többé, ott fekszik egyszerű ravatalon, egyszerű öltönyében, rideg, puszta diogenesi lakásában. A legeredetibb magyar emberek egyike hagyta el ezt a földet, akiben egyesültek nagy erények s nagy gyarlóságok.

Szegény Balázs bácsi! Aki látta ádáz bajszát s hallotta még ádázabb beszédeit, el sem képzelhette, hogy ez a Tuhutum valóságos gyermekszívet hord keblében. Mikor rangos, kemény lépteivel végighaladt az utcán s a nép megkapatva nézte ezt a szittyák közül idetévedt pompás alakot, hitte volna-e valaki, hogy olyan egyszerűen, oly szűkén, olyan takarékosan él, mint a legszerényebb munkás valamelyik padlásszobában! S mikor a Házban rengeteg száraz beszédeit ontotta, ki hitte volna, hogy ez a „szájhős” otthon kis szobájában kétféle kincset gyűjt, dús hagyatékokat nemzeti célokra és a tudománynak. Takarékos volt egész a fősvénységig — de csak magára. A szó teljes értelmében szájától vonta el a falatot, hogy élére rakja a garast kulturális célokra. Cselédet sohasem tartott s a legkényelmetlenebb teendőtől sem riadt vissza, ha megtakarításról volt szó. Nem egyszer lehetett látni az ünnepélyes alakot hosszú bekecsében, amint a legnépesebb utcákon végig cipelt egy rengeteg csomagot, görnyedve alatta. Egy-

szobás lakása egy karthausi barátjának is szegényes lett volna. Nem volt benne egyéb néhány zsidvásáron szerzett rozoga bútornál, ágya ment volt minden európai komforttól, csak egy szalmazsák volt rajta, azon hált bekecsébe burkolózva. Hanem a székelykeresztúri unitárius gimnáziumnak már életében hetvenezer forintot ajándékozott, végrendeletében pedig nyolcvanezer forintot hagyott az erdélyi magyar kultúregyletnek.

Csak egy jellemző adatot kívánunk felhozni Orbán heroikus igénytelenségéről. Midőn tegnapelőtt már ágyba döntötte a kór, gr. Károlyi Gábor módjával megkérdezte tőle, van-e pénze.

— Van, felelt Orbán sztoikus nyugalommal. Éppen elég a hónap végéig.

— Mennyi?

— Három forint.

S tényleg mindössze három forint készpénzt találtak halála után nála. (Meg 7000 forintra szóló takarékpénztári könyvet.) Életét szegényen kezdte. Csak egy bárói rangot örökölt, azt is eldobta. Emigrált, bujdosott, azután hazajött s lett szélbali agitátor, kortes, és magyar író — csupa olyan állapot, a mitől felkopik az ember álla. Orbán Balázs csodát művelt. Ő teremtett, vagyont szerzett, méh szorgalommal gyűjtött, mindezt takarékoságával s mindent a nemzetnek.

Csak egyben nem fősvénykedett: irodalmi működésében. A Székelyföldről írt hat kötetes nagy műve ezreibe került. Bejárta az egész székelyföldet, fölkereste az összes várakat, megtanult fényképezni s lekapta a bérces országrész minden érdekes helyét. Nagy költséggel elkészítette illusztrációit. S igen sok értékes forrás adatot gyűjtött. Székelyországhoz fiúi szeretettel ragaszkodott, a kis Szejkefördőt a „Székely Gastein” büszke névvel ruházta föl s onnan sok csalogató szó röppent szét a két haza minden tájára. Képviselőnek is a székelyek választották meg először, de mikor megbukott régi kerületében, többé nem lépett fel Székelyországban. Csak korteskedni járt le. A szélsőbalhoz tartozott s annak mindig a legszélsőbb árnyalatán foglalt helyet. A ház legszaporább szónoka volt. Egy kérdés se pereghetett le a ház rostáján, hogy Orbán Balázs hozzá ne szóljon s egy alkalmat se szalasztott el, hogy az elnöktől megrovást ne fogjon. Hosszadalmasan, szárazán beszélt, mikor szólásra emelkedett, ez jel volt az általános menekülésre. A padok kiürültek, a képviselők többsége a folyosóra tódult, a bennmaradottak apró társalgó csoportokra oszlottak, csak egy ember figyelt mérően a szónokra: az elnök. Várta az elmaradhatatlan házsabályokba ütköző kifejezéseket. Nem kellett soká várnia. Csakhamar kiperdült, nagyot dobbanva az első. Az elnök a szónokot az első megrovásban részesíti. Új várakozás. Balázs bácsi csakhamar ismét konfliktusba keveredik a házsabályokkal. Az elnök kiadja a második megrovást. Azután ő is cserbenhagyja Balázs bácsit s a jegyzőikkel kezd diskurálni. A két megrováson túl nem volt veszélyes az öreg. Húsz év óta folyt ez már, így folyt volna tovább is, ha a jó öregtől meg nem vonja a szót örökre egy Péchy Tamásnál kegyetlenebb elnök, a halál.

A szélsőbalnak nem volt lelkesebb kortese nála. Ha kerület ürrült meg, Balázs bácsi kezébe vette a vándorbotot, és szórta az ígét. Az általános választások idején öt-hat kerületet is bejárta s az ilyen kortes-utakon nem sok skrupulust csinált magának belőle, ha véletlenül egy pár millióval följebb találta rúgtatni az államadósságot. Egy ízben Ugron Gáborral járt be egy kerületet. Ugron ijedezve vette észre, hogy míg Orbán bőkezűségéből az egyik faluban csak ezer millió fo-

rint volt az adósság, a másik faluban már kétezer millió lett. A harmadikban meg háromezer millió.

Ugron nem állhatta tovább. Megszólította hát az öreget:

— Egyezzünk ki Balázs bácsi az államadósságban. Nem bánom én, akárhány millióra tesszük, de ahhoz aztán ragaszkodjunk minden faluban.

Ugron Gábor, a szomszéd

Már körülbelül másfél éve betegeskedett s az utóbbi időben egyre hanyatlott ereje. Gyomorrák kínozza. Szerdán még elment a Házba, hogy beszéljen a nassódi ügyben, de már a házban igen rosszul érezte magát. Károlyi Gábor vitte haza kocsiján. Egy napig még dacolt az erős, minden kényelemtől elszokott ember a kórral, de végre kénytelen volt lefeküdni. Humora halálos ágyán sem hagyta el. Ezt mondta egy ízben: „Apám 70 esztendőskorában házasodott, én is akkor szándékoztam, de már látom, sietnem kell vele, mert elkésem.” Tudta, hogy csak napjai vannak hátra s végrendeletét is elkészítette, melyben vagyonát az erdélyi kultúregyletre hagyta. Mikor haldoklott, akkor is csak a bekeccsel volt letakarva s testén rajta volt a szürke utcai ruha, melyben a házba járt. Talán utolsó óráiban se lett volna mellette senki, ha Irányi véletlenül föl nem küldi a körszolgát a lakására. Károlyi Gábor gróf, aki később fellátogatott hozzá, már csak a szemeit foghatta be. Így halt meg az az ember, aki egész életét, egész va-

---

---

gyonát a közügynek szentelte. A képviselőházra pedig ma reggel fölrepült a fekete zászló, jelentve veszteségét a parlamentnek, melyből még sokáig fog hiányozni Orbán Balázs megszokott eredeti alakja és nem mindennapi idealizmusa. Gyarlóságait el fogjuk feledni és emléke fennmarad, mint jeles hazafinak és rendkívüli polgárnak.

Pesti Hírlap, 1890. április 21.

Orbán Balázs 1871-ben

Orbán Balázs temetése

Budapest, ápr. 20.

Csillogó üveges kocsiban, tarka koszorúkkal elborított koporsóban vitték ki ma a vasútra az egyszerű puritán külsejű, de tündöklő jellemű embert, hogy elszállítsák a messze Székelyföldre, a havasok aljába, az örökzöld fenyvesek messés világába. Ott fog pihenni szűkebb hazájában, melyet oly forrón szeretett, s mely leghívebb, legőszintébb fiát siratja benne. A koporsó után busán, hallgatóan, a függetlenségi párt képviselői haladtak, a nép kétfelől az úton megállt s levett kalappal nézte a menet elvonulását. Odakint átadták a vasút embereinek, s a tüszkölő gőzparipa most viszi őt utolsó nyugalóhelye felé, végig az annyira

---

---

szeretett hazán, síkságain, folyamain, hegyein és erdein keresztül... Aztán mély sírba fektetik, aztán elfelejtik. Minden tavasz virágokat fakaszt az elhagyott síron, a természet megemlékezik róla: zárjuk mi is szívünkbe, s őrizzük az ő emlékét sokáig az idő romboló hatása ellen...

Magánál a gyászháznál, Kálvin-tér 7-dik szám alatt, tegnap óta sokan látogatták a ravatalt s koszorúkat tettek le a következők: Az orsz. függetlenségi és 48-as párt, a m. tud. akadémia, a magyar történelmi társulat, a győri függetlenségi párt, Torda városa, Károlyi Gábor gr. (vörös szalagján e fölirattal: „Balázsnak — Amelie és Gábor), Kállay Ákos, Thaly Kálmán, ifj. Giczey Samu és családja stb. A temetésen, mely délelőtt 10 órára volt kitűzve, ott voltak: Péchy Tamás képviselőházi elnök, Apponyi Albert gróf, Irányi Dániel, Károlyi Gábor gróf, Tibád Antal, Percel Miklós, Pongrácz Károly gróf, Dárdai Sándor, Szentkirályi Albert, Vadnai Károly, Molnár Antal, Földváry Miklós, Rosner Ervin báró, Schwarcz Gyula, Szederkényi Nándor, Lukáts Gyula, Zboray Béla, Linder György, Madarász József, Polónyi Géza, Ugron Gábor, Mocsáry Lajos, Szathmáry Miklós, Kiss Albert, Helfi Ignác, Hentaller Lajos, szóval az országgyűlés tagjai pártkülönbség nélkül, továbbá Tóth Lőrinc kúriai tanácselnök, Leövey min. o. tanácsos, Nyáry Jenő báró, Splényi Ödön báró, Jakab Elek, Fejérfutak László, Szádeczky Lajos stb. A berettyóújfalusi függetlenségi párt küldöttségileg volt képviselve, a győri függetlenségi párt pedig táviratilag Hentaller Lajost bízta meg, hogy koszorút tegyen a ravatalra.

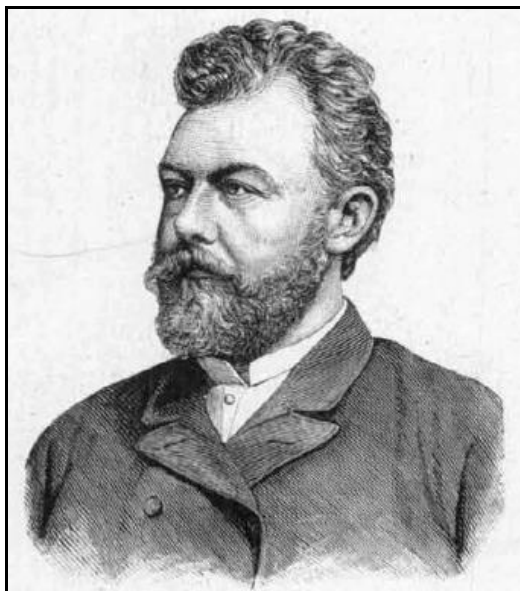
A koszorúkkal borított koporsót fél 11-kor vitték le az udvarra, hol Derzsi Károly unitárius lelkész megható könyörgést és szép búcsúztató beszédet mondott.

A lelkész imája után Bartha Miklós orsz. képviselő a függetlenségi párt nevében a következő beszédet mondotta: Kiszenvedett drága barátunk! Koporsódat a Székelyföld drága rögeivel hantolják el. Amint keresztülutazol szülőfölded falvain, emlékezetül mindenütt várni fog egy gyászkoszorú és kísérni fog a bánatos könnyhullatás. Mert nincsen ott senki, aki ne tudná, hogy a Székelyföld legjobb fiát veszítette el. Műveid fennmaradnak. Mert ha van a székelynek barátja, úgy te szerezted azt; ha volt fájó sebe, úgy te gyógyígtattad azt; ha lesz jövője gazdag és áldásos, úgy annak alapköveit te raktad le. Mindig csak jót tettél, mindig nemes voltál, eszményekért hevültél, jellemed salaktalan, szíved makula nélkül való volt. Mégsem tudom, hálánk-e nagyobb azért, hogy éltél, avagy bánatunk azért, hogy meghaltál. Az éltető, a világitó, a melegítő napnak voltál te egy sugara a materiális, küzdelmek és világnézetek sűrű homályában. És mi csüggetegen állunk ravatalodnál, bánatosan kérdezve: lesz-e több Orbán Balázs a hazának, a nemzetnek, a Székelyföldnek? Családot nem alapítottál, mert nem akartad, hogy valaki még hazádnál közelebb is férjen szívedhez. Akinek éltél 60 éves korodig, annak is haltál meg, mert vagyondodat az erdélyi közművelődési egyesület útján a nemzetnek hagytad. Mert te halálod után is a nemzet felvirágoztatásán dolgozol. Úgy cselekszel, miként a Kaulbach elesett hun vitézei, kik a felhők felett, a magasságos égben is folytatják harcukat hazájukért. Nem mondjuk: Isten veled! mert köztünk a te halálod nem az elválás ténye, hanem az emlékezet megszentelt kapcsolata. Együtt maradunk édes jó Balázs mi ezután is. Példaadásod, szellemed mindig ott lesz abban a gyülekezetben, ahol jót akarnak tenni önzetlenül, kötelességet akarnak teljesíteni jutalom nélkül és a hazának igaz szeretetét akarják művelni komolyan, férfiasan, odaadó buzgósággal.

Beszéd közben a szónok több ízben nem tudott erőt venni megindulásán s a gyülekezet vele könnyezett. Ezzel a gyászszertartás véget ért s a koporsót az Entrepise négyfogatú díszkocsijára helyezték. Tizenegykor indult a Kálvin-térről a menet, elől az Entrepise emberei, oldalt a képviselőházi teremőrök, közvetlen utána a függetlenségi párti képviselők. A menet a központi személyi pályaudvarba ment, honnan az elszállítás a délutáni 2 órai gyorsvonattal történt. A vonaton Ugron Gábor vezetése alatt több képviselő utazik. Útközben egész Székelyudvarhelyig, hol a temetés holnap lesz, minden állomáson az illető városok függetlenségi pártja koszorút helyez a koporsóra.

Bartha Miklós, a rugonfalvi jó barát

Orbán hagyatékát Polónyi Géza rendezi. Orbán vánkosa alatt nem találtak 7000 forintos takarékpénztári könyvet, csupán 25frt készpénzt. Orbánnak körülbelül 5000 frtnyi készpénze 1 van az erdélyi hitelbankban elhelyezve. Tulajdona, a Szejkefürdő, pedig mintegy 50 ezer forintot ér. E vagyont valószínűleg az E. M. K. E. öröklí. Orbán végrendeletét különben a napokban hirdetik ki a budapesti kir. törvényszéknél. A hagyatékában talált s már nagyrészt sajtó alá rendezett kéziratokat a m. t. akadémiának adják át. Hagyatékában egy rendkívül értékes Rákóczi-kardot is találtak, mely egykor Kiss Ernő honvédtábornok tulajdona volt.

Budapesti Hírlap, 1890. április 21.

Gyászszertartáson

„Mindig és mindenütt másokért, soha és sehol magáért”. Ez volt az Orbán Balázs fő életelve, amint ezt megható búcsúztatójában Bartha Miklós képviselő mondta, aki vele a pártküzdelmekben sokat harcolt együtt, megszokta, sokra becsülte és — amint elnyomhatatlan könnyei bizonyították — barátilag szerette is.

És ezek a szavak sokat megmagyaráznak. Sem a politikus, sem a történetíró, sem a szónok nem oly kifogástalan volt Orbán Balázsban, hogy teljesen igazolhatnák a nekrológokban és a temetésen nyilvánult általános részvétét. Mint politikus túlzó s az ellenfelekkel szemben kíméletlenül mogorva volt; mint történetírónak a tárgyas kritika sok hibát találhat munkái adataiban is; mint szónok teljességgel nem tartozott a művészi ékesszólók közé, rendesen az általános vádak egy pár húrját pengette, türelmetlenül s a tárgyak mélyébe nem hatolt. És mégis nemcsak ellenzéki lapok szóltak elhunytáról igaz részvéttel, hanem azok is, melyek életében sokszor keményen ítélték el felszólalásait, túlzott vádjait. Koporsójához pedig, a végtisztességet megadni, nem csupán országgyűlési elvtársai járultak testületileg, Irányi Dániel vezetése alatt, ami csak a tartozó hála nyilvánítása volt a függetlenségi elvek legfáradhatatlanabb kortesének hainál, hanem kormánypárti képviselők is csoportosan gyűltek koporsójához, akadémikusok és ismert polgárok, kik a politika terén egészen más elveket vallanak. Megjelent a képviselőház elnöke: Péchy Tamás is, akinek sokszor gyűlt meg vele a baja, midőn sértésekre csapongó beszéde közben figyelmeztetnie, rendre utasítania, sőt tőle a szót is megvonnia kellett.

Politikai ellenfelei nem csupán azért voltak oly számosan a temetésén, mert a halál végre is mindent kiengesztel, hanem mert utolsó útjának megáldásakor ki akarták fejezni tiszteletüket az ember iránt, ki ebben az önző világban különösen önzetlenül élt.

Ez az, mi a sértődéseket elfeledteti, mi a tollakat és embereket a szomorúság összhangjába kapcsolta e halálesettel szemben.

Ahogy beszélt a parlamentben és kerületekben, ahogy írt és izgatott: az különféle megítélés alá esett mindig. De azok közül is, akik rendesen a folyosóra távoztak, midőn dikciózni felállt: eljött a temetésre nem egy, mert érezte, hogy a saját énjét legkevesebbre becsülő ember ritka jelenség volt olyan időben, midőn az „én” érdeke annyira uralkodik az embereken. Nem szokásunk a mai időt, melyben annyi örvendetes törekvés és haladás van, mogorván ócsárolni. Tudjuk, hogy az önzés minden korban egyik fő mozgatója volt az emberek cselekedeteinek. De talán soha sem volt időszak, melyben úgy megsokasodott volna a stréberek tömege, mint azóta, hogy a kapaszkodást rendesen több jutalom és siker honorálja, mint a szerénykedő igaz érdemet és tehetséget. Hatalmasoknak udvarolni sokkal hálásabb lett, mint az igazat megmondani. Aki csupán az eszméket, elveket szolgálja, kevésbé boldogul, mint az, ki tulajdon énje érdekét tartva mindig szem előtt, akkor szolgál csak szívesen, ha kap érte valamit. Ismerünk nem egy érdemes embert, ki röstell kérni és kapaszkodni, s ki azért marad háttérben és mellőzve, mert tudják róla, hogy meggyőződéséhez úgy is hű és következetes marad. Azokat kötelezik le sokszor az ilyenek rovására, akikről félni lehet, hogy ha hiúságukat nem legyezik és anyagi jólétüket nem gyarapítják: könnyen hátat fordítanak.

Ily viszonyok közt olyan ember, ki a maga énjét semmibe sem veszi, ritka és különös jelenség. Modern emberek talán különcnek, sőt bolondnak is mondják, de nem árt a közerkölcsnek, ha legalább egy-egy gyászalkalommal meghajolnak az ilyen „bolondság” előtt azok is, akik különben az elhunytak egyéb vonásait nem dicsőíthetik.

Jól élni szeret ma úgyszólván mindenki s ez érdekért a büszkeséggel és meggyőződéssel is gyakran megalkuszik. A vasat legtöbbször a maga érdekében törekszik verni melegen, mert a pénz és állás nagyhatalom. Az üres táskával vajmi kevésbé imponál ma a fej, ha tele van is ésszel, vagy a szív, ha tele van is nemes hévvel. Sőt még a tele táskával is csak úgy boldogít, ha nem rejtjük el, hogy titokban tartott jótékonyságok forrása legyen, hanem ha rá állunk, mint egy magasító talpra s lármázva használjuk.

Orbán Balázs díszmagyarban

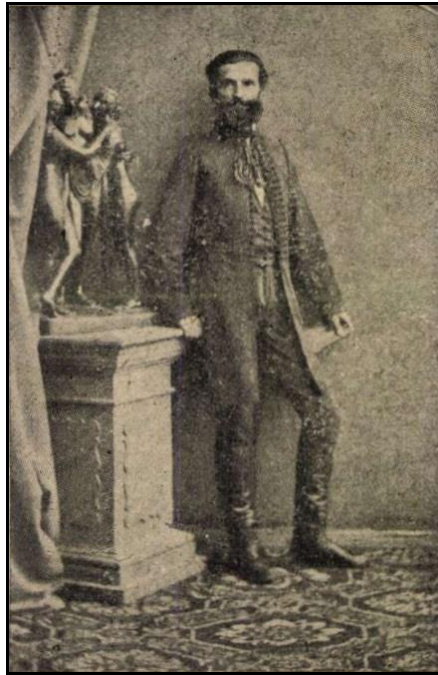
„Stréberek” élnek most aranyidejüket világszerte s mily különös, divatból kiment jelenség az olyan ember, ki azért gondol legtöbbször az ó-görög világra, mert szeretne úgy élni, mint Diogenes — egy hordóban. Mivel pedig ezt nem teheti, olyan szűk és dísztelen szobában tölti idejét, mely nem sokkal különb egy hordónál.

Megvalljuk, hogy nekünk nem eszményünk az ilyen külső élet. Szakítani kell így az ízléssel, mely sok nemes gyönyört okoz, a kényelemmel, mely a munkakedvet emelheti, a társaságos szórakozásokkal, mely a kedélyt növeli. A túlzott puritanizmusnak tőszomszédja a cinizmus. Orbán Balázs is túlvitte a purita-

---

---

nizmust, az igény nélkül való élest s kárt tett vele gondolkozásában, érületi derütségében, sőt egészségében is. De ha van túlság elég a fényelgő emberek benső cinizmusában, akkor jóval többet ér az olyan szűkén és kopáran élő Diogenes, ki magától mindent megtagad, hogy énjét feledve, jó ügyek számára hagyja megkuperított vagyonát.

Orbán Balázs egy kevésbé ismert fiataalkori fényképe
(Veress Ferenc kolozsvári műhelyében készült fotó)

Sajnálni lehet, hogy az elköltözött vasfejú szittya-magyar nem tartott mértéket a magánélet szigorú szabályozásában, mert akkor jóval tovább élhetett volna. Maga is azt hitte egykor, hogy megéri a kilencven évet. Az apja hetven éves korában nősült s túl volt a kilencvenen, midőn kolerában elhunyt s halála előtt három nappal még tüzes vérű paripán lovagolt. Anyja görög nő volt. E vérvégülék szerencsés. Bízhatott a hosszú életben. De, úgy látszik, nem örökölt semmit a magyar báró uraskodásából s minden szokásbeli hajlamot a görög anyától nyerhetett, mert a görög nő olyan, hogy vagy pompát úz, mint egy keleti szultána, vagy oly fukaron él, mint egy kínai asszony.

Az emberi test, bármily erős legyen, nem bírja ki bosszulatlanul a sanyargatást. Egy orvos mondta a temetésén: voltaképp csoda, hogy Orbán Balázs megérte a hatvan évet, mivel nemcsak mindent megvont magától, hanem veszélyes végletekbe esett. Itthon rendszeren úgy élt, mint egy szegény napszámos, rosszul táplálkozva, télen alig fűtve, kerülve a bor és minden kényelem luxusát, vánkosa az úti táská, takarója egy mente, derékalja egy szalmazsák volt, sőt fordult elő eset, midőn lakást még nem véve föl, heteken át a klub egy díványán felöltözve aludt. Egy régi világi remete sem élt sokkal rosszabbul a maga sziklakaká-

sában. De a remete mindig egyformán élt. Orbán Balázs pedig, mikor a kerületeket járta fáradhatatlan buzgósággal, egészen másként volt kénytelen élni, mint itthon. Ott vendégeskedések, lakomák szakadatlan sora várta, midőn — tetszett vagy nem — boroznia kellett s enni, amíg csak bírt, mert kínálgatták folyvást. Itthon a túlzásig vitt mértékletesség, ott künn a túlzásig menő trakták — ilyen szélsőségeket az emberi szervezet nem áll ki sokáig, s ha Orbán Balázs kiállta több mint húsz esztendeig — jegyzé meg az orvos, — akkor vas gyomra volt.

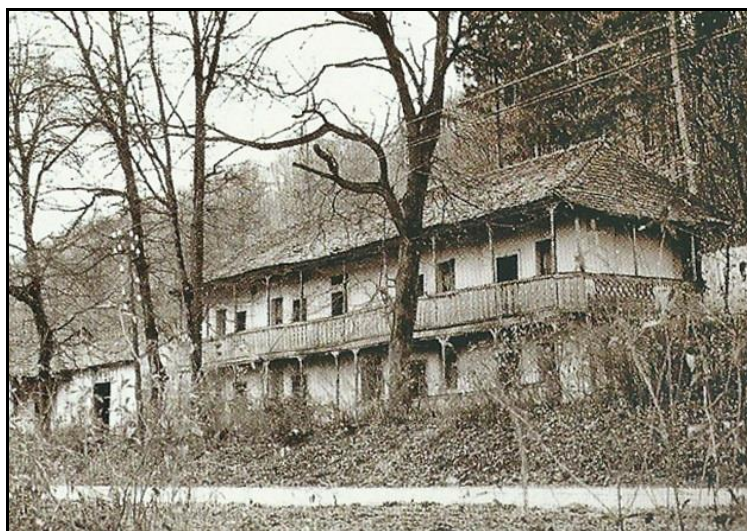
Szejkefürdő

(Korabeli képeslap — részlet)

Másképp is fárasztotta erejét. Téli eső vagy nyári hőség, éj közepe vagy virradat volt légyen: ha egyszer Irányi azt mondta neki: indulj ebbe meg ebbe a kerületbe hangulatot csinálni, ő rögtön talpon állt, díszmagyarját összepakolta s ment a legelső vonattal. És aztán alvásra is alig szakított időt. Megesett, hogy három nap alatt több, mint harminc faluban tartott népszónoklatot, egy-egy picon a rákondított harang hangját is túlharsogva. A falukon rendszeren rögtönzött és egyet beszélt, csak a számokban tért el. Szerette nagyítani az államadóságot, melyet a „jogtapodó” kormány csinált. Egyszer egy kerület különböző faluiban az új adósságot hol ezer, hol két-háromezer millióra tette. Akkor mondta neki Ugron Gábor: „Nem bánom Balázs, ha a legnagyobb számot mondod is, de állapotodjál meg egyben, s mindig azt az egyet mondd!” De biz az aritmetikában azontúl sem bírta magát mérsékelni. Falukon mindig jobban boldogult, mint városokban. Debrecenben, hol egy öreg gazda (mint Thaly Kálmánra is), házat íratott a nevére, hogy „jöttment”-nek ne mondhassák, kétszer volt kisebbségben maradt jelölt, az utolsó általános választáskor pedig Miskolcon bukott el. De mikor pótválasztások voltak: akkor ő sikeres segítségül szolgált mindig. A mostani országgyűlés alatt kilenc olyan kerületben korteskedett, ahol az ő pártja győzött. Ez volt csak az öröm neki. Szobája falát nem díszíté egyéb, mint az elvtárs képviselők miniature képcsoportja s a fölött e kilenc választás kortes-tollai. A kerületekben volt csak igazán elemében; a fővárosban kerülte a társaséleti szórakozást, mert hisz az költekezéssel jár. A szalon pedig ismeretlen talaj maradt neki. Pedig báró lett volna, de arra is haragudott, aki megbározta. Vala-

mint e címet nem vette igénybe, nem maradt meg a katolikus vallásban sem, melyben született. Hazafi harag miatt szakított vele. Mikor Fogarassy erdélyi püspök bement a Reichsrathba, fölháborodott: „Dehogy lesz nekem többé püspököm” — s unitáriussá lett.

A székelyföld volt szeretetének fő tárgya. Arról írt, azt szerette legjobban s azért fősvénykedett. Végrendeletében az erdélyi közművelődési egyletet tette fő örökösévé, de hagyott valamit egyik fivére: Orbán Bódog báró gyermekeinek is. Pénze, vagy ötezer forint, az erdélyi hitelbankban van betéve. Az, hogy hétezer forintos takarékpénztári könyvet találtak volna az ágyában: csak mendemonda. Három forintnál pedig több maradt a tárcájában — vagy huszonöt forint.

A Kossuth-lak Szejkefürdön

Iratai közt megvan pontosan leírva minden országgyűlési beszéde. Ezeket előre elkészíté, betanulta s ülés alatt is, míg a sor rá került, a hátsó folyosón egyedül járva, ismételte magában. A kéziratban vörös írónnal voltak aláhúzza a dörgedelmes vádak s kézzel a gúnyos mondatok. E beszédekét ő koronként összegyűjtve s kinyomatva küldé el választóinak. Sok olyan személyi vádjára, mely később alaptalannak bizonyult, naiv hiszékenység vitte, mert mindent mohón elhitt s igaznak vett, mit a kormánypártiakról úton-útfélen hallott. Ha magánéletében több öröme, vonzóbb tűzhelye vagy családi köre lett volna: bizonyára nem lesz oly mogorva és türelmetlen az ellenkező nézetűekkel szemben. De ugyanannyira fanatikussá vált a maga meggyőződésében, hogy a másét nem is tartotta annak. S ez a nyitja, hogy vádjai ritkán szültek nagyobb felháborodást.

Mikor korosodó idejében nógatták, hogy mért nem házasodik meg, azt felelte: Én a népet hordom szívemben s attól nőnek képe nem fér oda. Voltaképp ismerete természetét s tudta, hogy nincs családos embernek teremte.

Temetésének egyik legszomorúbb vonása épp a családtagok hiánya volt. Testvérei a távoli székelyföldről nem érkeztek meg. Barátai pótolták őket, kiknek egyike azt jegyzé meg, hogy ha néhány pillanatra fölébredhetne, először is

gyászba vont kis szobájának délszaki növényein ütődnek meg, hogy mire való ide az a „bolond luxus, aztán érckoporsója szürke oldaláról törültetné le a neve előtti két aranyos betűt: „Br”; végül pedig a szalagos koszorúkra mondaná: Hogy mért nem adtátok inkább e cifraságok árát az EMKE-nek? A mamelukokat tán ezúttal megtúrta volna maga körül, mert hisz önzetlenségének mentek megadni a méltó adót.

A gyászszertartás d. e. fél tizenegykor kezdődött a reformátusok templomi és iskolai tág udvarán. Egész tömeg halotti gyülekezet vette körül a koporsót, melyen a függetlenségi párt, az akadémia, a győri függetlenségek, Thaly, Kálmán, Torda városa, Károlyi Gábor, Kállay Ákos, s ifj. Giczey Samu koszorúi pihentek. Nemcsak képviselők voltak nagy számmal (köztük gr. Apponyi Albert, Perczel Miklós, gróf Pongrácz Károly tábornok, Szathmáry Miklós stb.), hanem akadémikusok (köztük Tóth Lőrinc), előkelő polgárok és úrnők is. Berettyó-Újfaluból küldöttség jelent meg.

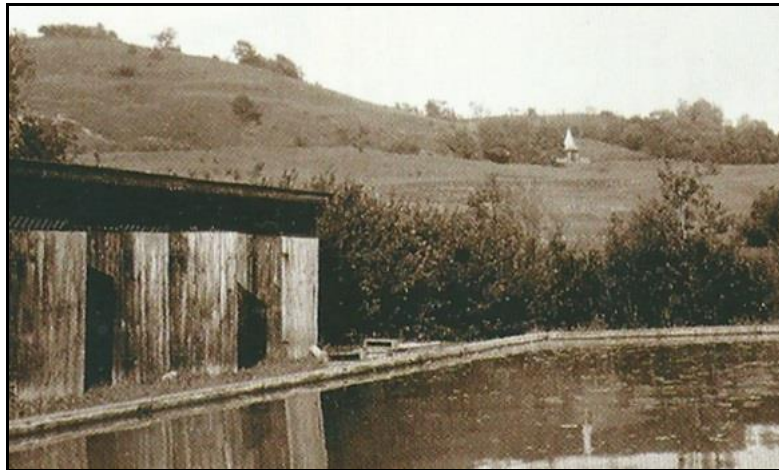
A „petróleumos” Szejke kút

Derzsi Károly unitárius lelkész megható könyörgést és búcsúztatót mondott, kiemelve, hogy az elhunyt, önmagát elfeledve, ritka kitartással küzdött, fáradt, szenvedt eszményei valósításáért. Utána Bartha Miklós tartotta a búcsúbeszédet, meghatva és meghatottan. Szólt a kitartó hűségű elvtársról, ki milliókat szeretett, de végső perceiben egyetlenegy ölelő kar sem viszonzhatta szeretetét. Szólt a székelyföld legjobb fiáról, ki ez erős magyar fajnak barátokat szerzett, sebeit gyógyította, jövőjéhez pedig alapköveket rakott le. S azon a földön minden faluban várja is most egy koszorú, ahol koporsóját átviszik. Szólt az önzetlen férfiről, ki az anyagi nézetek homályában sugár vala s ki messze földről is azt a tapasztalást hozta haza, hogy legfőbb kincs a honszeretet. Elvtársait nem választja el ő tőle a halál, mert az emlékezet kapcsa megmarad s példaadása ott lesz ezentúl is a gyülekezetben, hol jót akarnak tenni önzetlenül s kötelességet teljesíteni jutalom nélkül, stb.

A megható beszéd után a koporsót négyfogatú dízkocsra tették, oldalt a képviselőházi teremőrök haladtak, utána a képviselők. A múzeumi és kerepesi úton a központi pályaudvarba vitték a koporsót s onnan d. u. két órakor szállíták el. Ugron Gábor többekkel együtt kísérte el. Útközben új meg új koszorúkat tesznek a koporsóra s a temetés Székelyudvarhelyen ma lesz.

Áldás és meleg búcsúszavak mellett helyezik a hamvakat örök nyugalomra.

Fővárosi Lapok, 1890. április 21.

Az Attila forrás, háttérben a síremlék

Anyanyelvünk épségéért

Málnási Ferenc

Erdélyi anyanyelvoktatás — irodalmunk tükrében XLI.

Romániai/erdélyi magyar irodalmunk oktatása (II.)

A romániai/erdélyi magyar irodalom két világháború közötti időszakában a próza uralkodó stílusjegye a realizmus, de egyéb stílustörekvések is jelentkeztek. 1918 után előtérbe került a történelmi regény és elbeszélés. Erdélynek hagyományosan inkább elbeszélői és krónikásai voltak, mint költői, az erdélyi memoáriródalom a magyar regény egyik forrását jelentette, a magyarság önismerete, történelmi tudása is emlékiratokban kapott máig érvényes kifejezést, s ez a hagyomány vezetett a transzszilvánista prózapoetikához (Pomogáts Béla). A születő helikoni irodalom a történelmi műfajban találta meg a maga feladatait, a „történelmi Erdély” felfedezésének és bemutatásának vágya vezérelte a búvárkodást, a kisebbségi sors mögé oda kellett rajzolni a történelmi sorsot, az erdélyi magyar élet hagyományait és kontinuitását, a román és a szász néppel közösen végzett építő munkát vagy éppen a közösen vállalt küzdelmeket.

Ebben a keretben oktattuk és oktatjuk ma is *Kós Károly* (1883–1977) munkásságát, aki a transzszilvánista irodalom egyik legnagyobb, ma is időtálló szellemi és morális örökségét alapozta meg. Születésének századik évfordulóján Raul Șorban nacionalista elfogultsággal vádolta meg a neves író, építész, grafikus, nemzetpolitikust, ennek következtében írásait minden kiadványból és könyvtárból kitiltották, az iskolában a nevét sem ejthették ki, sírját is meggyalázták a Házsongárdban. 1989 után az *Emberek a havas alatt* (1912) című kötetéből részleteket olvashattunk fel az ötödik osztályban, benne főleg azt emeltük ki, hogy Kalotaszeg magyar és román lakói egyformán szabadságszerető emberek, akik ragaszkodtak/ragaszkodnak a kemény munka árán termő szülőföldjükhöz. Nyolcadikosaink a *Varju nemzetség* (1925) című krónikájával ismerkedhetnek meg, amelynek mintája *Szalárdi János Siralmas magyar krónikája* volt. Azt az üzenetet olvashatjuk ki a regényből, hogy erdélyi nemzeti közösségünk maradjon hűséges szülőföldünkhöz, kultúránkhöz és hagyományainkhoz. Ezzel a gondolattal látogattunk el több alkalommal, szinte minden osztályommal Sztánára, hogy egy irodalmi-történelmi kirándulás keretében a Varjúvár falainak tövében olvassunk részleteket Kós Károly műveiből, lapoztuk fel az író *Erdély — kultúrtörténelmi vázlat* (1929) című kötetét is. Ugyanitt olvastuk fel a dedikált fényképpel ellátott Kós Károly levelet is, amelyet az Őt köszöntő leve-lünkre válaszolt és küldött el irodalmi albumunk számára. (I. „Őrizzétek anya-

nyelvünket, mint a szemetek világát!” *Magiszter*. III. évfolyam. 2. szám. 2005 — Nyár. 145-149.). Középiskolásaink a *Budai Nagy Antal históriája* (1923), legújabbán pedig *Az országépítő* (1934) című regényéből készülnek az érettségire. Az első regényt és a drámát úgy olvastuk, hogy a mű üzenetét társítottuk a történelemórán hallottakkal, s talán sikerült leszűrni azt a következtetést, hogy benne a békés építés és a minden jóakarátú emberrel való összefogás népfronti gondolata szólal meg: maga az író fogalmazza meg, hogy „lármafát akart állítani”, összefogást sürgetett a fenyegető fasiszta veszéllyel szemben. A második regényben és annak drámaváltozatában I. (Szent) István alakját ismertük meg, aki a magyar népet a kor európai igényeihez mértén átformálta, s az ország függetlenségét a német hódítási kísérlettel szemben is megvédte.

A romániai/erdélyi magyar próza mindmáig egyik legnagyobb vállalkozása, *Bánffy Miklós* (1873–1950) trilógiája is lényegében történelmi regény: *Megszámláltattál...* (1934), *És híjával találtattál...* (1937), *Darabokra szaggattatol...* (1940). A hármas tagolódású cím egy bibliai idézet, Bánffy Miklósnak azt a felismerését fejezi ki, hogy a XX. században a főúri osztály már semmiféle történelemalakító szerepet nem játszhat, sorsa lassú, biztos felmorzsolódás. Bár jelentős regényről van szó, egy 1980-ban megírt, 1990-ben átdolgozott kiadású XII. osztályos tankönyvben (Izsák-Markó. 1992.) nem szerepel, viszont egy 1979-ben megírt és 1990-ben átdolgozott kiadás részletesen ismerteti (Dávid Gy.—Láng G.—Nagy P. 1990). Bánffy Miklós regényéről *Móricz Zsigmond* véleményét továbbbítottam tanítványaimnak: „Én a legnagyobb örömmel fogadom el hivatottnak és illetékesnek minden sorát. Sőt csodálom is: a magyar élő arisztokráciáról még senki ilyen kíméletlenül és irgalmatlanul nem nyilatkozott...” Bánffy első színművéről, a *Naplegendáról* maga Ady Endre nyilatkozott megbecsüléssel, modern hangütését dicsérte, talán megsejtve az íróban a politikust, lapszerkesztőt, képzőművészt, rendezőt, a reneszánsz típusú szellemiség ragyogó megtestesülését.

A magyar—német szakos tanári diplomával rendelkező, Marosvásárhelyen tanító bölcsészdoktor, *Berde Mária* (1889–1949) *Tüzes kemence* (1936) című regényét ismerhették meg azok a diákok, akik az Izsák—Markó (1992) tankönyvből készültek az érettségire. Megpróbáltuk az új nőtípus, az értelmiségi nő irodalmi megformálását megérteni, aki életjogot követel magának, egyenlőséget a szerelemben, a társadalmi élet minden területén, bár közvetlen választ nem kaptunk a regényben.

Karácsony Benő (1888–1944) regényeiben a kisváros mozdulatlan társadalmát és igénytelen lakóit bírálta, a korszerűtlenség megannyi jelképét látta a kisvárosi társadalom figuráiban, a hősök társadalombírálata a társadalomtól való különállásban jut kifejezésre. Tantervben, tankönyvben való szerepeltetése kettős: Izsák és Markó (1992) tankönyve csak a *Pjotruskáról* (1927) számol be, a Dávid—Láng—Nagy (1990) tankönyve a *Napos oldal* (1936) című regényét is ismerteti. Tanítványaimmal ez utóbbit olvastuk, és felfigyeltünk Karácsony Benő sűrített, frappáns véleményére, amelyben olyanfajta belső kielégülés rejtőzik, mint Tamási Áron székely paraszthőseinek „feleselésében”. „Mókáim csak vas-tag pokrócok voltak, amik fázékony valóságaimat óvták a meghűléstől” — valotta igen találóan maga az író.

Az avantgarde-tól a dokumentumprózáig alcím alatt két szerzőről tanulunk: *Nagy Dániel* (1886–1944) *Cirkusz* (1926) című regényéről és *Markovits Rodion* (1888–1948) *Szibériai garnizon* (1927) című „kollektív riportregényéről”. Érettségire azonban *Kuncz Aladár* (1886–1931) *Fekete kolostor* (Feljegyzések a francia internáltságából) (1931) című emlékirat-regényét, kordokumentumát kérjük számon tanítványainktól. A cselekmény helyett események sorát kapjuk, az író és társai Noirmoutierben, majd Ile d’Yeuben, fogolytáborban szenvedte/szenvedték végig a háború szította gyűlölködés és embertelenség következményeit, az internáltságban lepergett évek nyomasztó hangulatát, a természetlenül leőrölt mindennapokkal. Vergődésük a legkeményebb ítélet ama rend felett, amely ezt az önmagát őrlő zárt közösséget a maga gyűlöletének kielégítésére létrehozta. *Alexej Tolsztoj* írta: „Kuncz Aladár után egy regény maradt fenn. Ha egy író csak ennyivel marad fenn az idő és a kritika rostáján, az már áldhatja a sorost és a kort, melyben élt, s amelyből munkája kisugárzik a halhatatlanságra.”

Új népi realizmus alcím alatt a Dávid—Láng—Nagy (1990) tankönyv említést tesz *Balázs Ferenc* (1901–1937) munkásságáról, *Bejárom a kerek világot* (1929) című útikönyvéről, *Kacsó Sándor* (1901–1984) *Vakvágányon* (1930), *Virág alatt, iszap fölött* (1971), *Fogy a virág, gyűl az iszap* (1974), *Nehéz szagú iszap fölött* (1985) című önéletrajzi kötetéről, *Bözödi György* (1913–1989) *Székely bánja* (1938) szociográfiájáról, valamint *Kovács György* (1911–1990) *Kristófék kincse* (1960) című munkájáról. Amikor ezekről az írókról beszélgettünk, nagy örömmel mutattam be, olvastam el tanítványaimnak Kacsó Sándor, Bözödi György és Kovács György dedikált fényképeit és leveleit, amelyet diákjainknak küldtek a köszöntő levelünkre. (l. „Őrizzétek anyanyelvünket, mint a szemetek világát!” *Magiszter*. III. évfolyam 2. szám, 2005 — Nyár. 145-149.)

Tamási Áron (1887–1966) nevével már ötödikeseink találkozhatnak, amikor a *Bölcső és bagoly* (1949–1953) részleteivel ismerkedhetnek, az íróval élhetik át az iskolába lépés pillanatait. (Volt idő, amikor Tamási Áron nevével sem találkozhattak diákjaink, esetleg családi, rokoni könyvtárakból olvashatták műveit.) Hetedikeseinket a *Szikra fia* című novella olvasásakor próbáljuk rádöbenteni arra, hogy nemsokára őket is megkérdezi valaki: Mi leszel, ha nagy leszel? Érettségin a *Rendes feltámadás* (1932) és a *Himnusz egy számárral* (1932) novelláit, valamint az *Ábel trilógia* (1932–34) első kötetét — *Ábel a rengetegben* — kérjük számon diákjainktól. A novellákból a székely népélet realitásának és a világot természetfölöttiségében is természetűen benépesítő népi képzetnek szintézisét próbáltuk kihámozni. A regényben Ábel, a „csodálatos Sancho Panza” (Bálint György) története bontakozik ki, aki villanó elmével tud túljárni mindenki eszén, egészséges ösztönrel ítéli meg a világ dolgait, s így sikerül megvédenie belső függetlenségét, Németh László pontosan fogalmazta meg a regény varázsának titkát, midőn a görög monda hőiséhez, Odüsszeuszhoz hasonlította Ábel egyéniségét: „Odüsszeusz nem követi a tízparancsolatot, mégis nemes jellem... Ábel a szükség megtanítja félni, lopni, füllenteni, de természete megtanítja mókázni, sajnálkozni, elmélkedni, az erdőt szeretni, a szegények sorsába belegondolni. Nevelhetetlen fickó, de gazdag hajlamai, költészet, tréfa és tünődés közt cikázó lénye igazat ad neki. Egy egészséges fa védi itt magát a nyíró ollótól. Ábelnek nem kell a tízparancsolat, megtermi ő azt belülről az ősz-

tőnei felől, s üdébbek az ő erényei minden oltott erénynél. Ha Toldi a természeti erő hőse, Ábel a természetes nemességé. Ebben a gyenge fiúban, aki olyan derekasan helytáll rablók és urak között, egy morzsoló erők közt fennmaradó nép viszi diadalra minőségét” (Pomogáts Béla, 2008. 262.). Tanítványaimmal több alkalommal sikerült meglátogatni Farkaslakán a szülői házat, még Gáspár bácsival, az író öccsével is sikerült találkozni, s tisztelgő koszorúkat elhelyezni az író sírján.

Generációk nem ismerhették meg — középiskolás diákként én sem —, a két világháború közötti idők egyik legnépszerűbb írójának, *Nyirő József* (1889–1953) munkáit, csupán születése századik évfordulóján törik meg körülötte az ideológia-megalkotta tiltás. A székelységet, a székely népéletet az irodalom számára csak a XX. században fedezték fel. A Székelyföld múltjáról már *Jókai Mór* is írt a *Bálványosvár* és a *Damokosok* című regényeiben, a népvalóságot *Benedek Elek* élte át és írta meg elsőként, az ő nyomdokain indult el Tamási Áron, Nyirő József és Kacsó Sándor is. Nyirő József értékálló alkotásai, amelyekben a székely népi életet ábrázolta nagy művészi erővel, ma is megismerésre érdemesek. Hősei a havasok között úgyszólván még a természeti ember kezdetleges viszonyai között élnek, küszködnek az elemekkel, az erdő vadjaival, a megélhetés nehéz gondjaival. Lebírhatatlan teherként nehezedik rájuk a világ megannyi rejtelme, ezért sok mindenre a misztikumban keresnek magyarázatot. Különös rendje, ősi szertartásossága van itt az életnek, ahol a halál sem különösebb csapás. Ezt a világot hozza közelebb érettségiző tanítványaimhoz a *Máté, a kutya* című elbeszélése. Önéletrajzi regénye az *Isten igájában* (1932), benne egyházi szolgálatának élményeit rögzítette. Egyik legolvasottabb könyve, az *Uz Bence* (1933), a góbéság túlhajtásával Tamási Áron *Ábel a rengetegben*-jét próbálta túlszárnyalni. Figyelemre méltó történelmi regényei: a *Sibói bölény* (1929) és a *Madéfalvi veszedelem* (1939), valamint a *Néma küzdelem* (1944).

A két világháború közötti években jelentős szerepet játszott a *Korunk* (1926–1940) és személyesen *Gaál Gábor* (1891–1954) egy új, munkásmozgalmi irodalom megteremtésében, amikor a kisebbségi társadalom és általában a korabeli valóság ábrázolásában kívánta biztatni az erdélyi irodalmat, eleve a tárgyyszerű dokumentáló „valóságirodalomnak” adott szerepet. A transzszilván ideológia és a helikoni irodalom történelmi romantikáját a határozott valóságigény nevében utasította el. A világháború utáni időkben a *Korunk* és Gaál Gábor valóságirodalma került előtérbe irodalomoktatásunkban is, háttérbe vagy egyenesen a süllyesztőbe az Erdélyi Szépmíves Céh, az Erdélyi Fiatalok, az Erdélyi Helikon, a helikoni költészet és próza több nagy alkotója (Reményik Sándor, Olosz Lajos, Bárd Oszkár, Endre Károly (egy ideig Kós Károly is), Bánffy Miklós, Tabéry Géza, Makkai Sándor, Berde Mária, Ligeti Ernő, Balázs Ferenc, s az avantgarde áramába tartozó írók is, de Cs. Szabó László, Kemény János, Daday Loránd, Wass Albert és Ignác Rózsa és mások nevét is megemlíthetjük, akiknek még a nevük sem hangzott el, hogy éltek-e, haltak-e, alkottak-e valaha...

A világháború utáni irodalmi élet, az új kezdet az átvehető, az átveendő hagyományokra igyekezett építeni. 1946-ban *Utunk* címmel irodalmi hetilap indult Kolozsváron, 1953-ban *Igaz Szó* címen Marosvásárhelyen irodalmi havilap, 1957-ben a *Korunk* új folyama, és a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*, 1970-ben Bukarestben *A Hét* első száma. Anyanyelvoktatásunk számára is je-

lentős lapok, folyóiratok. Többen vállalták a gyökeresen megváltozott viszonyok közt az újrakezdést is. Mások időleges emigrációba kényszerültek, vagy a fasiszta barbárság áldozatai lettek. Közülük is kiemelkedik *Salamon Ernő* (1912–1943), akinek a költészete kifejezője a Gaál Gábor meghirdette „valóságirodalomnak”, verseivel kezdetét veszi „a szegénység átpoetizálása” (Gaál Gábor), pl. a *Gyönyörű sors* (1934), valamint a *Példa a hangszerfáról* személyes-vallomások, helytálló verseivel, személyes tragédiájával példázta, hogy „Nyugodjatok meg: egyszer csak béke lesz. És szép béke. Dolgos, jókedv, tiszta idő”.

Horváth Imre (1906–1993) költői anyanyelvét találta meg a négysoros verszikár fegyelmében, belső rendjében, ahogyan *Ars poetica* (1963) című versében írta: „A világot — mely tágasabb, mint hittem — / hogy lehetne négy sorba tömörítenem? / Mielőtt a munkába belevesznék / felmutatok tisztán egy porszemecskét”. Több tankönyvben, iskolásoknak szánt antológiákban szerepeltek versei, többek között a *Mindhalálíg* (1944), *Eljut szavad* (1948), a sematizmus kérte *Neked tiszteleg* (1948), a békeharcos *A víz a tűzhöz* (1949), valamint a román tankönyvekbe is lefordított *Napfényes föld* (1950). Emlékszem, hogy pionírfoglalkozások, irodalmi műsorok, szavalókórusok (diákjaim) számára magam is összeállítottam olyan gyűjteményt, amelyben a fenti versek is szerepeltek, de elszavaltuk a *Jó vers* (1954), az *Előtte ballagok* (1954) és a *Morzsa* (1959) című verseket is. Remélem, volt diákjaim emlékeznek még, és megtanítják gyermekeiknek is: „Felszökkenő csillag — / s hulló csillag fénye, / Nyomán egy világ kél, / vagy egy világ ég le. / Magas, mint a mennybolt, / és mély, mint a tenger: / egyetlen során egy / évezred mereng el.” (*Jó vers*)

Horváth István (1909–1977) versei is gyakran szerepeltek/szerepelnek irodalomtatásunk tankönyveiben Költői-művészi útján szilárd archimédeszi pont volt szülőfaluja, Magyarózd. Ide vezeti olvasóját már a *Tornyot raktam* (1943) című versében. Diákjaimmal egy ősrégi mítosz (Bábel tornya), aztán évezredek múltán a népköltészetben is felbukkanó (Kőműves Kelemenné, Manole mester) sajátos változatát ismertük fel benne, s azt, hogy Horváth István a mitikus jeget kiszűrve, az alkotáshoz szükséges emberáldozat motívumát fogalmazta meg. *Parasztoltás* (1943) című versében már forradalmi indulattal szólalt meg, izgatottan is, valahogy úgy, mint Fazekas Mihály Lúdas Matyija az indulataival, fenyegetéseivel. *Ha a fenyő maga volna* (1952) versében átélte, megszenvedte azt a drámát, ami végső fokon szemlélete határainak tágulásához vezetett. Egy pillanatra sem feledkezett meg hovatarozásáról, szülőfalujáról, ezért is gyűjtötte össze falumonográfiája anyagát: *Magyarózdi toronyalja* (1971). Diákjaimmal sikerült egyszer eljutni e torony alá, tisztelni a szülőfalut, a szülőház és a sír előtt, amelyben kívánsága szerint nyugszik, „szülőfalum szilvafás temetőjében keveredjen porom a szülőföldével.”

1932-ben *Nagy István* (1904–1977) *Földi Jánost bekapja a város* c. kisregényének a megjelenése egy új világ feltárulását jelzi erdélyi magyar irodalmunkban. Gaál Gábor méltatta a kisregényt, „az osztályharc tényének és élményének tiszta mesébe és éles drámai kompozícióba való oldásáért”, „egyedülivé, sőt legelsővé teszi a dolgozók magyar nyelvű irodalmában”. Valóban egy addig ismeretlen világ tárul fel a *Nincs megállás* (1933), *A szomszédság nevében* (1941), az *Oltjánok unokái* (1943), a *Réz Mihályék kóstolója* (1946) című regényeiben. Az író a szervezett munkásmozgalommal együtt részt vállalt a kizsákmányolás elleni

harcból, börtönöket, vallatókamrákat ismert meg — belülről, így az új világért, egy új társadalmi rend megteremtéséért vívott harc szolgálatába állította munkáit. *A szomszédság nevében* a közösségért vívott harc regénye, hősei külvárosi asszonyok, akik az egymás iránti felelősség, a közös cselekvés iskoláját járják ki. Féja Géza szerint az író „a mozgalmi életen innen fekvő proletáréletet ábrázolja, tehát a proletár ősmagot”. A *Réz Mihályék kóstolója* részleteit hetedikeseimnek tanítottam, irodalmi albumunkba Kolozsvár külvárosáról gyűjtöttünk képeket, rajzokat, s egy alkalommal felköszöntöttük az írot is. Középiskolásainknak *A legmagasabb hőfokon* (1951) című regényt tanítottam, és részleteket olvastam fel Nagy István önéletrajzi ciklusából (*Sáncalja*, 1968; *Ki a sánc alól*, 1969; *Hogyan tovább?*, 1971; *Szemben az árral*, 1974.). Az önéletírás egy súlyos konfliktusokkal, harcokkal, áldozatokkal terhes korszak megelevenítése, sajátosságát ez adja, az ebben a korban megszoruló önéletrajzi írások között. Még gazdagabbá teszi az, hogy az önmagával szembenező író életének újraéléséről van szó. Amint maga az író mondja a *Sáncalja* elején: „Egy életmű megalkotásához az író egész életét veti harcba, s bizony az enyém túl van már a hatvanon. Nem volt könnyű annyi viharban és szélcsendben idáig vitorlázni. És nem könnyebb most mindazt még egyszer újra átélni, amit az ember egyszer már keresztülélt.”

A valóságirodalom hitelét Nagy István és Kovács György mellett hatékonyan erősítette *Asztalos István* (1909–1960). *Elmondja János* (1939) és az *Újesztendő* (1940) című írásaiban ágrólszakadt falusi szegényembereket ábrázolt, akiket egyformán sújtott a nyomor és a tudatlanság. Több kisebb írásával az elemi iskolások tankönyveiben találkoztunk, s mint a *Napsugár* első főszerkesztője fáradhatatlan munkása, szervezője volt ifjúsági irodalmunknak. Az Izsák—Markó (1992) tizenkettődik tankönyv *Történet az utcán* (1938) című elbeszélést kérte az érettségire, a Dávid—Láng—Nagy (1990) tizenkettődik tankönyv *A tejesember* című írását mutatta be érettségiző diákjainknak. Ez utóbbi olvasásakor Móricz Zsigmond: Hét krajcárára gondoltunk, hiszen itt is a szegénység drámája sírásba-nevetésbe fojtva jelentkezik.

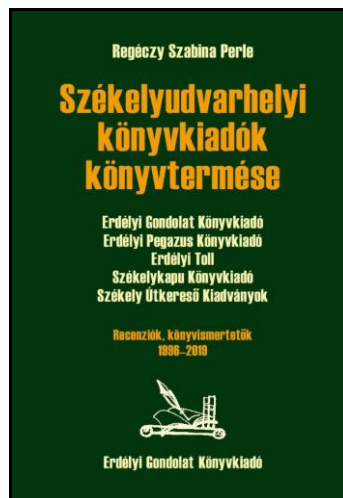
A *Korunk* belső munkatársa és szerkesztője volt *Méliusz József* (1909–1996), akinek európai tájékozódása határozta meg humanizmusát, internacionalizmusát, aki a sajtósági kisebbségi sorsunkban, léthelyzeteinkben felismerte az egyetemes embersors próbatételeit. Izsák—Markó (1992) tizenkettődik tankönyvében részletes ismertetést kaptunk a *Sors és jelkép* című regényéről, amelyet 1946-ban Gaál Gábor adott ki, 1949-ben kivonták a könyvtárakból, újabb megjelenítésére 1972-ben került sor, amikor javított kiadását vehettük kézbe. Sejtjük, hogy miért kellett betiltani a könyvet. A mű izgalmas tudósítás a második világháború éveiből, egészen pontosan a bécsi döntés nyomán tragikus helyzetbe került Dél-Erdély magyar nemzeti kisebbségének helyzetéről: *Sors és jelkép avagy ez erdélyi utazás regénye ezerkilencszázegyvenháromban tizenkét fejezetben elbeszélve*. A mű nem szokványos útirajz, az író nem csak térben, időben is utazik, találkozik az erdélyi hagyományokkal, megejtően szép vallomásokkal a szülőföld iránti szeretetéről. Ugyanakkor a világirodalomból megismert Franz Kafka *A kastély* című művével vetettük egybe, de gondoltunk Joyce *Ulyssesére* is. 1980-ban nagy tisztelettel levélben köszöntöttük a 70 éves írot, aki irodalmi albumunk számára fényképet és meleg hangú levelet küldött: „És kívánom az

életre: őrizzék anyanyelvünket, mint a szemetek világát, szeressék a magyar irodalmat, mint a szemetek világát, mert egész ember csak az lehet, akiben a nemzetisége azonos önmagával...”

Még egy prózaíró került bele anyanyelv- és irodalomoktatásunk tantervébe, hetedikeseink Szabó Gyula *Jó napra várva* című írását taníthattuk meg, középiskolásaink pedig részleteket olvashattak a *Gondos atyafiság* (1955–61) végleges szövegváltozata (1964) regényéből, benne azt az időszakot rajzolta meg az író, amikor az erőszakolt „kollektivizálás” küszöbére juttatott székely faluban a tisztességért, a boldogságért, emberi arculatának megőrzéséért négy fiatal: Akácós Sanyi, Akácós Miska, Szabó Julis és Gondos Eszter harcolnak. A mindenben eluralkodó antihumánus szenvedélyes tagadása ez a könyv, szembefordulás azokkal a különféle törekvésekkel, amelyek az elmúlt évtizedekben a falusi élet egészséges rendjét, a „rendtartó székely falu” életét oly végzetesen felforgatták és megsemmisítését tűzték ki célul.

Kiadványaink

2020-ban megjelent

P. Buzogány Árpád

Nagy porszem, fáradt fájdalom

Északi, hideg fényből jött
vissza hozzánk, maga köré
gyűjtött puha szavakat, míg
másokból szó folyt, a söré,

erős ujjaival fogta,
szorította az én kezem,
hogyan érzem őt, érzem,
milyen másként is létezem.

Kis bábu, nagy porszem vagyok
azóta, leszek majd emlék
neki — mindent feladva most
vele összekeverednék,

a könnyed és egyértelmű
világával, lennék másik
univerzum része — most is
rá várok, míg tollam vászik,

és a fáradt fájdalomból
kikönyökölve már félig
látok másokat: helyettem
is az ő világát élik.

2019. szeptember 12.

Leslek, kereslek

Leslek, melyik üzletben, melyik
kávéházi asztalnál, melyik
buszmegállóban... Figyelek már
mindent, ettől addig a helyig,

parki padot, min többen ülnek,
arcot, mozdulatot, beszédet.

Kereslek. S magamban valamit,
ami nincsen, de mégis éget.

2019. szeptember 8.

Neked játék, könnyed

Te vagy a legszebb ajándék
a meleg őszben. Érett csókok,
erős ölelés, vidámság
vagy, ezért folyton rajtad lógok,

lesem minden pillantásod,
mikor vidám, komoly arcod,
mindenből részt kívánnék,
apró ajándékot vagy sarcot,

szinte mindegy, csak épp közöm
legyen hozzád. És ha a vállunk
összeér, felforrósítasz —
milyen édes jel ez nálunk!

Ez nem szerelem, csupán kín
nekem, neked játék, kis, könnyed.
Sok mosollyal lehet lemosni
arcodról egyetlen csepp könnyet.

2019. szeptember 11.

Demeter Attila

A guru

Légy pozitív és vidám
minden körülmények között!
— mondta nekem egy úr,
a jólöltözött.

Zselés haja és lakkcipője
csak fokozta az összhatást,
úgy virított a délidőben,
hogyanem hiányzott semmi más

az egyre növekvő tömegnek,
mely falta minden mondatát,
vastaps és csodálat követte
mosolyát, mozdulatát.

Légy pozitív és vidám
minden körülmények között!
— elmondta többször is
a jólöltözött,

hogyanem legyen semmi kétség,
és mások is megértsék
a nagy siker receptjét
két szendvics között.

Csatáné Bartha Irénke

Emlékszik rám

Emlékszik rám az öreg körtefa,
ágai közt a bújócskázó fény,
a tornácon muskátlik mosolya,
a harangszóval biztató remény.

Emlékeznek a daliás fenyők,
az ezüstben tündöklő hajnalok,
mikor csak nekem bújtak elő
karácsonyi fényekből az angyalok.

Emlékezik a pipacsos búzatábla,
boldog hullámozása akár a tengeré,
s a vitorlázó gólyaszárnyak,
ó, hogy repültem volna velük én!

A lila nagykendőbe bújt este
hajába tűzte kedvenc csillagát,
már születésemtől jöttömet leste,
nekem dúdolta altató dalát.

És emlékszik rám minden dal,
mit rám testált a jó anyám,
ma is biztatásukat hallom,
ha villámokkal csapkod a Nyár.

Öreg körtefánk terebélyes lombja
közt sok titokzatos madárfészek,
ha duzzogtam, mellém ült karolva
az alkony, minden gondommal megértett.

Emlékszik rám a rét, az út,
csillag-virágait elém szórta,
meseszép volt minden hazaút,
ölelő karok vártak a kapuban.

Egyszer csak eltűntek, nem láttam őket,
nyomukban titkos csend oson,
elvesztettem a gyermeklétnyi időmet,
de minden szívárványon mosolyog.

Aranykeretbe foglalt képek,
búcsúzóul még visszanézek,
de nem a csonkolt fákat látom,
mindenben a csodást, a szépet.

Beke Sándor

Az ivói szerelmes hullám

Márton bácsi hídjánál álltunk.
A tanyasi híd alatt futott le
az a virgonc, szeszélyes hullám,
amit annyira megszerettünk
és a hegyi patak,
melynek önfeledt tavaszi zsongását
nagy hallgatásunkban újraéltük.

De a hullám elszaladt...

Mértük az időt,
számolgattuk a heteket,
a hónapokat,
az éveket,
mikor is tér vissza ide a híd alá —

De az a hullám nem fog visszatérni,
mondtad,
helyette, mint gyerekek,
más hullámba leszünk
majd szerelmesek,
siettében csak emlékeink
tavaszi virágok csipkézte partjait
fogja megérinteni.

Ameddig fogod a kezem.

Ameddig bennünk hullámszik
az a megigézett szeszélyes hullám.

Ameddig szeretsz.
Ameddig szeretlek.

Ameddig az örökkévalóságban
gyöngéden fogom a kezed.

Ivó, 2019

Molnos Ferenc

Rodostó felé

V.

XIV. Az emlékezés kopjafája

Rodostótól nyolc kilométerre, a Muratli út mellé állítunk emlékoszlopot. A közelbe, az út melletti hajlat mélyén szerénykedő iszapfürdőre jártak egykor a magyar bujdosók. Betegségükre kerestek enyhét. „A' való, hogy a természet igen közönséges orvosságot adott, gondolom, hogy a jeruzsálemi piscina tisztább volt, még akkor is, mikor az angyal felzavarta, mert a' nem egyéb valóságos sárnál. Énnekem is bé kellett mennem a herceggel, nem tudom belől, de azt tudom, hogy úgy jöttünk ki, mint az olyan állatok, kik makkot esznek. Kell lenni valami hasznának, mivel a föld népe három- vagy négynapi járőföldről jó ide” — írta Mikes Kelemen a 84. levelében.

Még egy helyet akartunk megjelölni, ahol életük zajlott. A törökök korábban megöntötték a beton alapot, s az általunk otthonról hozott kopjafát tegnap vagy tegnapelőtt ráerősítették. Én napokkal korábban a buszunk csomagtartójában láttam a csomagolópapírból kivillanó fáját, a szervezők azóta idevarázsolták. Mire mi ünneplő közösségként a helyszínre érünk, ő már lepelbe bugyolálva áll, és várja az ünnepélyes pillanatot, hogy megmutathassa magát. Tudja, hogy utána nehéz időszak következik: állni a mindennapok megpróbáltatásaiban, túrni az esőt és az égető napsütést, lesni, hogy az autót forgatagából lesz-e, aki megáll s megnézi őt, elolvassa a rávéssett írást, megbámulja a belé rótt jeleket, próbálván megfejteni azokat, várni, hogy a messzi Székelyföldről téved-e ide valaki, aki hírt hozhat az otthoniakról, a Kárpátok tövén még saját talpukon álló társaira úgy gondolni, hogy tudja, nincs többé viszontlátás.

A vendégek és az eseményre jött török hivatalosságok a bujdosókról beszélnek, zászlók lobognak és a székelyruhások ünnepi műsort adnak, aztán lehúzzák róla a leplet. Innen tovább semmi sem fogja takarni, védeni. Egymagában kell állnia a sarat hosszú, forró nyarakon és ködös, nyirkos teleken. Néhány percre még mellé áll az ember, Kelemen Dénes gelencei nyugdíjas tanító, aki szép formáját a Zágon mellett nőtt cserében megtalálta. Ő adott nevet is neki. Most is így szólítja: az emlékezés kopjafája. Úgy néz rá, mint gyermekére szokott a szülő. Kezét alulról fölfelé gyöngéden végighúzza rajta és sorolja a rajta lévő életjeleket. Ez itt a föld, a kerekded forma, az alapot, gyökeret adó föld. Ez meg a víz. A hullámos vonalak jelzik. Most jönnek a fények, előbb a hold, utána a nap. Itt meg a tűz, ami erőt, energiát termel. És legfelül a jövő csíráját magában hordó makk.

Elvonulunk megnézni a hajdani iszapfürdő helyét. Napraforgótáblák között gyalogolunk le a dombok közötti hajlatba. A magas fűben megtaláljuk azt a vizes részt, ahol még ma is disznó módra össze tudnók sározni magunkat.

Visszafelé jövet még egy tekintetet vetünk az emlékezés kopjafájára és búcsúzunk. Neki immár tiszte, hogy emlékezzen és emlékeztessen. Meghatódottan válok el tőle.

— Kitartást! — mondom bátorítóan, és elfordulok, hogy ne lássa a szemem. Megígérem neki, hogy én is emlékezni fogok.

XV. Isztambul

Rodostóból hazafelé jövet egynapos látogatást teszünk az ellenkező irányban fekvő Isztambulba. Reggel hatkor indulunk. Igyekeznünk kell, hogy majd a belvárosban a tervezett helyen parkolót találjunk. Mellettünk jobbról a Márványtenger folyamatosan változik. Az imént még ezüstösen fehérlett, aztán vasszürkébe váltott, most éppen fátyolos ködbe merült. Mindez csak percekig tart, aztán alig észlelt átmenettel valami újra vált. Szemközt felkél a nap, betűz a szélvédőn, s hogy sápatag fénye ne bántson, én behunyom szemem. Észrevétlen kókadok el. Fejem előre ejtve bóbiskolok egy keveset, hogy a rövidre sikerült éjszakát ezzel kipótoljam. Nem sok sikerrel, mert a kényelmetlen testtartásban percek alatt elfáradok, s néhány kísérlet után úgy döntök, hogy inkább bámulom a velünk szembefutó tájat. A tengert most hagyom, inkább a bal oldali dombokat leltározom. Már az elsőkön valami szokatlant észlelek. Várost telepítettek rá, furcsa, kísértetvárost. Csaknem egyforma épületek meredeznek az ég felé, s az életnek semmi jele. Azt hiszem, lakói akkor veszik birtokukba, amikor az utolsó csíkot is meghúzták az utolsó lépcsőházban a falra.

A következőt más tervezte, a harmadikat megint más. Itt szűkében lehetnek a tervezőknek. Ha valamelyikük egy épületet megálmodik, egy egész városnyit építenek belőle. Ahány domb, annyi város és ugyanannyi építész. Csak az első volt lakatlan, a többiről messziről is látszik, hogy zsong az élet, de mégsem szeretném közelebbről látni őket. Nekem elég ez a madártávlat. Még örülök is, hogy a hömpölygő autóáradattal gyorsan sodródunk az országnyi lakosságú város, Isztambul felé.

Közeledünk, de nehéz bejutni a belvárosba. Elterelték a forgalmat, s most új utat kell találni a központ felé. Nem könnyű, mert mindenfelé építkezések nehezítik a közlekedést. Isztambul bővül, változik, korszerűsödik. Szerencsére a belváros a régi. A hajdani Bizánc falait is immár csak az idő igazítja. Magasan, komoran emelkednek fölénk. Egykor a bent levőknek csaknem teljes biztonságot szolgáltatottak. A töröknek sem volt könnyű bevenni azokat. A sikeres ostromhoz szükség volt az Erdélyből elszármazott Orbán mester faltörő ágyúira is. 1453-ban a kor legnagyobb, tizenöt tonnás ágyúival lövette e falakat, a keresztény világ legnagyobb erődítményét. A hétkilométernyi várfalnak ezen az oldalán volt a drinápolyi kapu, amelyet, mérgesen hozzávágott buzogányával, jóval korábban már betört Botond vezér. Volt akkor riadalom a falak mögött. — Itt vannak a magyarok! — suttozták egymásnak rettegve. Hangoskodni sem mertek, nehogy felbőszítsék buzogányos vezérünket. Elébe mentek és arannyal békítgettek, hogy csillapodjon dühe.

Mi feltűnés nélkül érkezünk. Körülöttünk nincs ribillió és nincs békítésünkre szolgáló arany. Igaz, hogy nincs kaputörő buzogányunk sem, és messziről lát-

---

---

szik, békés szándékkal érkezünk. A Bajazid téren kapunk parkolóhelyet, innen villamossal utazunk tovább. A Galata-hídon túl szállunk le, onnan sietve gyalogolunk vissza az Aranyszarv-öböl fölé. Az öböl gyönyörű látványa sem tud rajta tartani, menekülésre készítem engem az a tömény halszag, amely ott terjeng rajta. De van, akit nem zavar. A híd alsóbb szintjén a hely varázsát és a minden bizonnyal kitűnő menüt élvező vendégek zsúfolódnak a sorakozó vendéglők asztalainál. Hiába látszik innen az óváros minden jelentősebb pontja, díszlegnek előttünk a hét dombra épített templomok, görbül kifliszerűen az Aranyszarv-öböl, sejlik a csillogó fényben a Boszporusz-szoros bejárata, a halszagtól a közeli parton is szenvedek, amíg beszállásra érkezik a kialakított hajó.

Először az európai part mellett húzunk el, bámuljuk a vízben tükröződő fehér paloták sorát, egy erődítmény magas bástyáit, hegyre kúszó kőfalát, s mielőtt az ázsiai oldalra kanyarodnánk, átbújunk a két kontinenst összekötő acélhíd alatt. Felnézek, és egy kicsit megborzongok attól, hogy mintegy másfélszáz méterrel fölöttem, a tenger és a végtelen ég között, azon a keskenynek látszó szalagon autók pöfögnek át egyik földrészről a másikra. Az ázsiai parton kiszállunk, kipihenjük a hajózás fáradalmait egy fagyizóban, aztán mehetünk vissza az Aranyszarv-öbölbe. A szorosból kibújva még elnézünk balra, ahol a Márványtengert magába olvasztotta a délutáni fény. Nagy tengerjáró hajók tűnnek el benne. Jó volna arra menni! Ha a hajómotor most leállna, tán oda sodorna az áramlat, ám kis kirándulóhajónk jól üzemel, és inkább visszatér a halszagú Galata-hídhoz.

Újra szilárd talaj a talpam alatt. Élvezettel tapodom az aszfaltot, indulunk az Aja Szófiába, hogy a hatalmas belső térben apró gyermekként elveszítsem magam, s a magas kupola díszítéseit hosszasan szemlélgetve, felemelt fejjel gyötörjem tovább az utazással már megviselt gerincem. Justinianus császár 537-ben keresztény templomnak építtette. A törökök dzsámivá alakították, ma múzeum. Mintegy tízezer ember ötévi munkájával készült. Több színű márvány, porfir, arany és ezüst díszíti. Vallásos funkcióitól megfosztva, belső tere most csupasz, a sok-sok látogató sem tölti ki. Nemcsak vallásos áhítat nem érint, de nem is érzem jól magam benne.

Isztambul sok nekem egyetlen napra. Elbódít, felkavar, mint mértéktelenül vedelt bor. Bármily finom, csak kellő beosztással szabad kóstolgatni. A szabadba vágyom, ki a szemközti park árnyas fáin alá, hangulatos mellékutcák csendjébe, homlokomon szellőt akarok érezni, idegen ízeket kóstolni, szabadon választani meg utam, merre járjak s az utcai padot, ahol elüldögélhetek egy kicsit. Nyugodtan akarok szemlélődni, a hétköznapi várost szeretném látni s nem a turistának letörölt, kifényesített képet. A Kék Mecsetet kihagyom. Nyomasztanak a szépséggel ily gazdagon megterhelt épületek. Fáraszt a sok látnivaló, boltívek végtelen sora, a falak hangyákként kavargó díszítései, szájtáti nézelődők ámuló sóhajai. Nem bírnék templomból templomba járni, múzeumból múzeumba, ömlesztve kapni meg mindent egyszerre. Képtelen lennék begyűjteni egyetlen napon minden látnivalót, albumba helyezni a sok-sok képet, rekeszekbe elrakni annyi élményt, amennyit a város a kultúra jelszavával — ha nem vigyázok — a nyakamba zúdít. Csendet akarok és nyugalmat!

Ifjú barátommal, a tolmáccsal kettesben vonulunk el. Szeretek vele beszélgetni. Csöppet sem hivalkodva, kellemes társalgás közben oszt meg velem olyan

---

---

ismereteket, amelyeket többéves törökországi tartózkodása alatt szerzett. Kíváncsi lévén rá, megadatott számára a lehetőség, hogy itt tanuljon s megismerje ennek a népnek a nyelvét, kultúráját és a történetét, amely annyi szálon keresztül kapcsolódik a mienkhez. Most menekülve a látnivalók terhétől, betérünk egy csendesebb mellékutcába. Ebédelni szeretnénk, valami kedvünkre való falatozót keresünk. Húsz métert sem haladunk, amikor három pincér fut ki elénk egy vendéglőből. Az étlapot mutatják és invitálnak, ebédeljünk náluk. Pechemre elfogadjuk az ajánlatot és letelepedünk az utca kövezetére kihelyezett asztalok egyikéhez. Mintha csak leadott rendeléssel vártak volna, fél perc sem telik, asztalunkon a kért menü. Már is sejtem, én már többé nem tudok odahaza vendéglőbe menni, félórákig lesni, hogy asztalomhoz jöjjön a pincér, aztán várni, hogy valahol egy baromfiudvarban elkapják és levágják azt a csirkét, amelyiknek a combját én kisütve kértem. Ezt sírom vissza, majd ehhez viszonyítok minden vendéglői étkezést, és el fog menni az étvágyam, ha nem ezt az udvariasságot, figyelmességet, gyors kiszolgálást kapom.

Utána kószálunk az utcákon. Benézünk kirakatok üvegein, suta tekintettel átsiklunk különböző üzletek választékain. Nem érdekel az áru, semmit sem akarunk vásárolni, csak kell ez a céltalan mozgás és kell szemünknek valami „rágógumi”, hogy közben a nap élményei szívünkben, agyunkban kezdjenek ülepedni.

XVI. Bezár a bazár

Isztambulban járva nem lehet a bazárt kihagyni. Hiába kábult a vándor, törődött és unt, élményekkel teli zsákjába ezt még kénytelen belegyömöszölni. Annyiszor hallott már róla, meg kell néznie. Bizonyosan hiányérzete lenne, ha ezt kihagyná. Pedig nem vár tőle semmi különös, semmi felemelőt. Tán még szégyelli is egy kicsit ezt a hirtelen rátört, megmagyarázhatatlan kíváncsiságát. Nem szeret különösebben vásárok, sokadalmak forgatagába járni. A rodostói piac helyett is a Márvány-tenger habjait választotta. Késő délutánra hagyja, utolsó attrakciónak, ahol elköltheti utolsó török líráit, nehogy a zsebében maradjanak. Itt van a lehetőség, hogy az otthoniaknak valami apróságot, erre az útra emlékeztető ajándékot vegyen.

Szilárddal, a tolmáccsal kettesben lépünk be a Nagy Bazár kapuján. Tulajdonképpen egy vásárcsarnok, a világ legnagyobb fedett piaca. Immár fél ezredéve működik. Azóta fejlődik, növekedik. Két raktárépületből indult, kis utcákba szerveződött. Ma már közel 60 utcácska mintegy 3000 boltja nyit reggelente és szolgálja ki a napi 250-400 ezer látogatót. Utcarendszere több kilométer hosszú.

Első benyomásom a riadalom. Olyan, mintha egy labirintusba lépnék, ahonnan bizonytalan, hogy valaha kijuthatok. Már a kaputól három irányba futnak az utcák. A lejtőn levezető középsőt választjuk. Ez tűnik biztonságosabbnak, visszafelé majd tudjuk, hogy egyenesen a hegyre fel jövünk. Ám néhány méter után kereszteződéshez érünk. Jobbra és balra is utca, áruval megtömött boltok. Ha most elkanyarodunk valamerre, aztán még néhányszor irányt váltunk, felmentő csapatokat kell küldjenek a megkeresésünkre, mert magunktól ki nem találunk. A boltok csoportokba rendeződnek. Amerre járunk, főként arany ék-

---

---

szerek, antik tárgyak és bőr holmi a kínálatuk. Óriási a forgalom. Nézelődő emberek tömegei sokkarú polipként tekergőznek mindenfelé.

Egy ékszerüzlet előtti üvegpultnál megállunk. Szilárd kedves ismerősének vásárolni szeretne. A láncokat vesszük sorra, aztán valami hozzáillő szép medált keres a segítségemmel. Két fiatal férfi, harmincas éveiben járó árus az üzletben. Amint minket meglátnak, az egyikük kijön, diszkrét távolságból követi tanakodásunkat, és csak akkor szólal meg, mikor barátom a kiválasztott ékszer áráról érdeklődik. Ezzel indul a beszélgetésünk. Már hallotta, hogy magyarok vagyunk, s ugyanúgy lelkesedik értünk, mint bármelyik török, aki a napokban identitásunkról valamiképpen értesült. A vásár most mellékes, kíváncsi ránk és kérdez. Belemelegedünk a beszélgetésbe. Kik vagyunk, mik vagyunk, mivel foglalkozunk s mi járatban török földön? Ha II. Mohamed szultán 1453 tavaszán elmulasztotta volna, ő most a törökök nevében köszönetét fejezi ki, hogy a magyar Orbán mester ágyúival jelentősen hozzájárult ennek a városnak a bevételehez.

— Nélküle nem is sikerült volna Bizánc ostroma — vélekedik ő.

Hálája jeléül, hoz is nekünk egy-egy lezárt műanyag pohárba csomagolva forgalmazott finom hűsítő vizet, amely otthoni erdőszeleli forrásvizekre emlékeztet, s igazán jólesik ebben a hőségben. A tolmácstól megtudja, hogy a penna és az ecset szerelmese vagyok, s szeretné látni, hogy mit festettem. Bevezet a szemközti ékszerüzletbe, amelyről kiderül, hogy szintén az övék, s amíg én egy laptopon előkeresem a festményeimről készült fotókat, átvonulnak a túloldalra, hogy nyélbe üssék a vásárt. Jó öt percig felém sem néznek, én meg szorongok a rengeteg ékszer között, mozdulni sem merek. Aztán jönnek, újabb pohár vizekkel isszuk meg az áldomást, megnézzük a képeket. Tetszenek neki. Talál köztünk a törökből magyarra, magyarból törökre fordított szó. Hosszasan elbeszélgetünk. Ott ér a záróra. Ma talán korábban zárnak, hiszen holnap kezdődik a ramadán, az iszlám világ szent hónapja, az önmegtartóztatás és vallásos elmélyülés ideje. Váratlanul ér, hogy ily hirtelen bezár a bazár. Szívesen nézelődünk volna még egy keveset, hisz alig láttunk belőle valamit. Azt hittem, az estét itt tölthetjük.

A török sajnálattal mutatja, hogy a szomszédos üzletek bezáráshoz készülődnek. Búcsúzóul egy városomról készült kis képeskönyvet ajándékozok neki, hadd lássa, milyen vidékről jöttünk. Beletekint, fellapozza, aztán egy kis láncra függesztett üveggyönggyel viszonozza. Rajta szemre emlékeztető díszítés. Nagyon népszerű a törököknél, otthonukban, környezetükben mindenhová kifüggesztik, ékszerként is viselik. Amulettként használják szemmel verés ellen. Az idegenek Allah szemének nevezik. Kapunk egy-egy névjegyet is, a hátán a Nagy Bazár utcahálózatának térképrészletével, amely alapján visszatalálhatunk a bejáratához.

Elköszönünk. Török barátunk utánunk int. A kiáramló tömeggel megyünk, amely egyre sűrűsödik. A kapu környékén hömpölyög. Már nyugodtak vagyunk, hiszen semmi baj nem érhet. El nem tévedhetünk. Rontás ellen pedig védettek vagyunk. Innen tovább már vigyáz ránk Allah szeme.

XVII. Tanár úr

Éjfél tájt indulunk haza. Eljött a pillanat, amikor az utazó egyetlen vágya, hogy minél hamarább hazaérjen. Elég volt a látnivalókból, elég az élményekből. Már semmi más nem érdekli. Ha tehetné, a gondolat sebességével térne meg otthonába, hogy saját ágyában pihenhesse ki az út fáradalmait.

A buszban csendesek vagyunk. A török-bolgár határig már nem számítunk semmi érdekesre, az átkelés is csak annyiban érdekel, hogy az éppen szolgálatban lévő túlbuzgó, netán teljesen érdektelen tisztviselők vajon ezúttal mennyire teszik próbára a türelmünket? Bóbiskol a társaság. Mindenki próbál a lehető legkényelmesebben elhelyezkedni az ülőhelyén. Már gondolatunkkal sem kapaszkodunk az itteni tájba, nem kémleljük, hagyjuk, hogy fusson a busz mellett sebesen visszafelé. És fusson vele az éjszaka!

A Tanár úr nem alszik. Magába mélyedve ül. Fáradt tekintetén látom, hogy ezúttal nem tervez semmit, csak hagyja, hogy kedvükre kóvályogjanak a gondolatai. Most először nem figyel a környezetére. Az önmaga számára kitűzött feladatot elvégezte. Végéhez közeledik a negyedik Mikes-zarándoklat. Már csak az hiányzik, hogy a zarándokok megtérjenek otthonaikba. Az út jól sikerült. Végigjártuk a bujdosók útvonalát, a korábban megjelölt emlékhelyeket megkoszorúztuk, állítottunk egy új kopjafát, megbeszéléseket tartottunk helyi hatóságokkal, ápoltuk elődeink emlékét, erősítettük magunkban a nemzettudatot, régi kliséket bontogattunk le és rokonszenvet találtunk egy másik nép iránt, amelyik testvérének tud minket. Ennyi elég is egyelőre. Az élmények feldolgozása még ráér. Csak érjünk haza szerencsésen!

Ősz üstöke világít az éjszakában. Mágnesként vonzza a tekintetem. Azt mondják, immár hetvenet töltött. Ahogy itt fáradtan ül, már elhiszem. De mindaddig, amíg dolga volt velünk — tervezett, szervezett, irányított és oktatót —, nem látszott rajta ennyi év terhe. Meggyőzően határozott volt és fiatalos. Úgy járt előttünk Rodostó vagy Isztambul utcáin, hogy csaknem futásra kényszerült, aki követni próbálta. Csodáltuk szellemi és testi frissességét.

— A méz az oka — magyarázta korábban valamelyikünk megjegyzésére a zarándoklaton résztvevő felesége. — A méz és a tej. Ez a kettő a fő tápláléka.

Ettől volna ennyire fitt? Ennyire meghatározó lenne az egészséges táplálkozás? Kell ehhez még valami más is: cél és akarat. Terveket szőni, és azokat megvalósítani. Felelősséggel gondolni egy közösség sorsára, életére, és számára hasznosnak lenni.

Most rám néz. Ha tudná, hogy éppen őt figyelem, elemzem! Mosolyogva biccent felém a fejével. Mintha azt mondaná: „ezt megcsináltuk”. Fáradt az arca, de elégedettnek tűnik. Tekintetében bajtársi cinkosságot vélek felfedezni. Visszabólintok neki: „igen, ezt meg”.

Albert-Lőrincz Márton
A vörös szőnyeg és én
(IV.)

(Megfosztom magam)

Megfosztom magam
lassan a gönctől,
mint az alma,
ahogy érlelődnek
virágból a téli napok.

(Futottam)

Futottam Isten elől,
Kezemben a félelem,
S elengedhetetlenül
A keze, a keze.

**(Az édenről, amikor még
nem ismerték az időt)**

Láttam a *Mandragórá*t, de nekem
A fejedelem jutott eszembe,
és elidőzött bennem a gondolat, mi érhet többet?
A gyermek mindennél többet ér, gondoltam,
ám de a hatalom sóvár vággyal ég.
Éget és emészt.

A teremtés idején még nem volt versenyhelyzet,
kifogta jól Ádám és Éva.

Az örök nő nem azért nyugtalankodott, hogy
több alma teremjen a fán,
hétágra sütött a Nap, és eső is esett.

Az éden fogság volt, ígéretekkel tele:
Majd eljön az idő is, de most még minek?
Majd kitalálják az órát, most még nem kell

---

szembesülni vele.
Most még csak a sejtek szöknek el a testből,
nem maradhat úgy, ahogyan született.

Ádám naphosszat kószált, gyűjtötte erejét,
„henyélek és lelkeket vendégelem”*,
így szólt a belső hang,
amikor Évára nézett.

Amikor lehullt a fáról az alma,
megváltozott Éva állapota.
Ádám ágakból sártat épített, hegyes botokat gyűjtött,
egy részét kerítésnek, más részét fegyvernek,
nehogy a kígyó ellopja tőle a hatalmat.

* *Walt Whitman*: Ének magamról

(Belépni)

Rendszerint temetni járunk a temetőbe.
Rendszerint emlékezni járunk a temetőbe.
Eltemetni magunkat a munkába.
Belépni és temetkezni, ez a hamleti kérdés.

Merj nevetni és sírni,
csak így tudod idődet
magaddal összemérni.

(Példa)

Akármit akarhatsz, az ég szeme csukott.
Akármire vágyhatsz, példát találhatsz.
A ganajtúró bogár élvezi a létet.
A lét nem veszi tudomásul.
Ilyen a képmás tükre.

(Ha mégis)

Fel kellett volna ismerni,
el kellett volna dönteni,
ki kellett volna választani,
rá kellett volna hajtani,

---

vissza kellett volna kérdezni,
de mindig más-más
irányjelző táblák bukkantak elő.

Továbbá: nem hangoskodni,
nem követelőzni,
csendben maradni,
de hangosan dobogott szívem.

Kerestem, nem tagadom, azt a ruhát,
amelyben fölismernek,
amikor rám mutogatnak,
amikor elviselik szívem hangját.

Ráduly János

Haikuk

Melleden

Ringó melleden
Vágyaim sziporkáznak:
Szerelemjáték.

Kereslek

Lázás csillagok
Közt kereslek: úgy tudom,
Csillaggá váltál.

Megápolod-e?

Álmaim gyöngyös
Csokrát nyújtom át neked:
Megápolod-e?

Tú fokán

Öregszem mégis:
Tú fokán már nem fér át
A tekintetem.

Veszteség

Eltájolódtunk:
Ketten egymásnak fájó
Veszteség lettünk.

Mint egykor

Messzelátózom,
Mint egykori istenek
A végtelenben.

Márton Károly

Áloműző

Forró kávé a
Reggeli friss levegőn
Áloműzőként.

Egy helyben...

Egy helyben állok,
És körbejár árnyékom
Reggeltől estig.

Kárban is haszon

Szőlőt dézsmálnak
A feketeterigók, s nézd,
Kárban is haszon.

Fehér zászlóként

Fehér zászlóként
A havas fák intenek.
Jószándék jele.

Érdes tenyerek

Simogatások
Nyomot hagytak arcomon.
Érdes tenyerek.

Ki a lázadó?

Egy fa kifordult
Gyökérzetével együtt.
Ki a lázadó?

Csontos Márta

Porba fojtott nyár

Hajszálrepedések nyílnak forró köveken,
szőlőindák lebegnek sivatagi szélben,
a virágok szirmaiba lyukat éget a nap.
Macska nyújtózik a fűben madarakra lesve,
a magasban hársfaillat bújik a rozsdafarkú
fészkébe, a megolvadt végtelen főzetében
csak te kínozod teremtett önmagad.

Ott állsz elszántan, ajkadon dallam izzad,
ott szűröd a száraz homokot, gyűjtöd
a tarackgyökereket, külön halomba rakod
a napra nyújtózó apró köveket.
Gerincedben valami prehisztorikus erő
feszül, szép álmódás árad szét ereidben.
Nyílt sisakkal támad a céltalan próbálkozás
láthatatlan követe, már csak ruhacsomóba
rejtett árnyék vagy, pedig kitörni vágysz
a történelmi villámfénybe.

Új gödröt ásol, rostálsz a göröngyös
homokkövet, minden csupa sárgásszürke.
Közben turkálsz emlékeid között, s megszerzett
értékeidet teszed önanalízised mérlegére.

A megrajzolt nő

A pasztell árnyalatú fügefalevél
az ikszedik nap után kezdett színesedni,
így Éva önvédelemből magára
terítette abban az időzónában, ahol
többé számára már nem volt hely,
ahol letört a kilincs a kertkapuról,
s a kerítés mögött neki már nem
volt részese. Romlandó, puha-
testű sellőként feküdt rá a napszárította
homok domborulatok tetejére.
Ott feküdt kiterítve a nagy kozmikus
rajztáblán, már nem volt értelme fától
fáig tovább kúszni, keze remegett a
kavargó szélben, teste nyomokat hagyott

---

a terepen, de tudta, hogy valójában
már nincs ott, át kell lépnie a létezés
túloldalára, át kell emelnie magát
valahova máshova, egy másik otthonába,
mely látszólag közel van — de soha nem ér oda.

Mégis, határozott mozdulattal lépett
a kifutóra, végignézett magán, s tudta,
test és lélek feneketlen mélységeit a
szerepjátékokhoz változatos kellékekkel
takarni kell.

Bátran libbent az új színdarab arénájába,
már nem félt, megtanult minden ajtót
kinyitni, megtanulta sminkecsetét kezelni.

Közben a Nagy Úr odafönt sokáig lapozott
a vázlatfüzetében, de nem tudta a végleges
formát biztonsággal kiválasztani, s miközben
gyönyörködött a rajzokban, a szabálytalanság
harmóniájában végleg győzött
a tökéletlen, az alkotás diadala.

Éjszakai városnézés

Az árnyékok sötét szóttese
mögött valami egész éjszaka
dolgozik, én meg ott kóválygok
elérhetetlen lépcsőfeljárók
és utcatáblák között, nem értem
az engem körülvevő hangokat,
ismeretlen arcok követnek,
jönnek mögöttem, mint gazdahú
bumeráng; minden éjszaka jönnek
ugyanazok az elérhetetlen helyek,
s a folytonos éjszakai műszakban
szappanopera-hósként énekelek.

Nem tudom az irányítószámot,
csak megyek át a hídon, repülök
fekete falak fölött, követem a
folyó áramlási irányát, fövényben
felejtett lábnyomokat keresek.
Nincsenek arcok a közelben, akik
ablakot nyitnak az éjszakára,

---

nincsenek elmémbe nyomuló
fáklyaláng-tekintetek. Nincs, ami
bevilágítja a lepkeszárnyú eget.

Sodor a közömbös tömeg, elvesztettem
minden kapcsolatot, állati zűrzavar
lett a világ, mellemen ül hű kísérőm,
a csupasz, sarkvidéki hideg.

A város, a hegyek, az idegen érintések,
az arcomba bámuló szemek tapadnak
rám, éjfélkék takaró az álom, elmozdítható
koporsófödél, megzavart templomi csend.

Ott fekszem magzati burokból, s készülődöm,
hogy majd hajnalban újraszülethessek.

Jézus és az agyaggalambok

Ma Krisztus agyaggalambjai
szárnyra keltek, Júdás meg ott
maradt a széttaposott darabok
között, ott maradt, mint magányos
barbár a szétdúlt csatamezőn;
sápadó öröm lángolt arcán,
mert hiába rombolt — nem halt
meg a repülés, nem voltak
igazi áldozatok a homokréteg
közepén, s a napsugárral festett
délután udvarán csak ő térdelt
ott, ő, egy fekete folt, vergődve
önnön, megroggyant árnyékán.

Az életre hívott agyaggalambok
ott ültek a templomablak párkányán,
hol az égből hulló vakolat kék
homályba vont a látóteret, s ott
maradt a megkínzott törmelék
alatt Júdás és az elárvult gyűlölet.

A légből a pillanat fényes selyem-
fonalán egy távoli hang a végtelen
mélyből égre hívta a madarakat.

Emészthetetlen büntudat

Túl sok benned a tapasztalat,
túl sok az okoskodás.
A folyamatos változás igénye
akarnokká tesz.
Meg tudsz mozgatni minden
követ, de csak kenyeret dobsz
másnak, neked elég a tudat,
hogy Isten képmása vagy.
Mégis félsz, odafönt a Nagy
Látó egyszer elszámoltat.

Idelent könnyű játékszer
vagy, egy dobókocka a
Ki nevet a végén? alaplapján,
de hiába ugrálsz, minden
oldaladon ugyanaz a szám van.

Naponta magadra teríted
az éjszakát, a sötétben ajkodon

suttog az ima, poharadban
a gyertya viaszába fullad a kanóc.
Magadba tévedve rejtőzöl,
álmot láttad benned az átmenet.
Te vagy Andersen szereposztásában
a féllábú ólomkatona.

Magához láncol a csend,
hited lélegzik benned csak,
érezed, mennyire szabad vagy,
gyomrodban mégis kavarog a büntudat.

Beleidben halmozódik a feszültség,
megreked az emészthetetlen
életöröm, nem tud kiürülni
belőled a múlt salakja, gyötröd
magad a veszteségben, s közben
egyre inkább kívül kerülsz a körön.

Fülöp Kálmán

Jelentés

Nekem fontos volt
minden ami régi
a szék amelyen
megpihenhetek
és ellazulhat
agyamban a tegnap
és nagy sietve
új ígéreteket felé
mutat a holnap
és élni írni
édes hullámtörés
rátalálni az
elveszett csodára —
hogy nyers agyamban
mit takar a rés —
finom lehelet
fehér papíron
és szerelem

ami nem volt soha
s mert elszakadt
a perc arcán
a hajnal csak
kérdzem én
voltam ostoba
és folytatom mert
rég éget a téma
s bizony szeretnék
magam lenni néha
s ha vén szememből
kihullnak a fények
és hanyatt-homlok
rohanok a falnak —
jelentem nektek
kegyes hozzám az élet
akkor is ha sokan
rég mást akarnak.

Brauch Magda

Két mázsa fa

Azokban az években már megszűnt a jegy- és pontrendszer. Ideje is volt 18-20 évvel a háború befejezése után. 10 évvel azelőtt még jegyre adták a kenyeret, lisztet, cukrot, olajat és még néhány alapélelmiszert (nota bene: a 80-as években ez a „rendszer” visszatért, ha lehet, még durvább formában), pontra lehetett olcsóbb cipőt, ruháneműt venni.

A hatvanas évek ebből a szempontból kellemes változást hoztak, sőt, árubőséget, választék tekintetében is. A beszerzés nehézségei azonban nem tűntek el teljesen, legalábbis azokon a vidékeken, illetve azokban a háztartásokban, ahol nem volt a földgáz bevezetve.

Marikáék alföldi városában és annak környezetében ez volt a helyzet, így — akárcsak a korábbi években — pontra adták a tűzifát. Egy közepesnek számító lakásnak 10 mázsa jutott évente, természetesen ezért is fizetni kellett, de akinek ez a mennyiség nem volt elég egy téli szezonra, „szabadon” is vehetett hozzá kiegészítésül, mintegy négy-ötszörös áron, azaz méregdrágán.

Vásárolhatott volna, ha éppen nem fogyott ki a fatelepről az áru. Sajnos, ez gyakran előfordult, és ilyenkor a „pontra” járó adaghoz sem lehetett hozzájutni. Nem véletlen, hogy az őszi hónapokban alakultak ki ilyen „patthelyzetek”, így előfordult, hogy napokig vagy hetekig kellett utánajárni, esetleg napokat — néha éjszakákat is — ott tölteni a városszéli fatelepen, hogy az esetleg befutó famennyiségből biztosan részesüljenek.

Mit tehet ilyenkor egy idősödő, a porckopástól járnai nehezen tudó özvegyasszony, aki ráadásul egy régi belvárosi ház legfelső emeletén lakik, a ház kortalan „nagy-mamájának” betájolása szerint: „közelebb az éghez”? A faskamrájába viszont a ház udvarából lehetett lejutni úgy 10-15 elkopott, kicsorbult lépcsőfokon. Onnan hordta neki a fát — jó áron — egy szegény hajléktalan (vagy csak jövedelem nélküli) ember, aki a fatelepre is kijárt helyette, amikor kellett.

Csakhogy azon a késői őszen üres volt a kamrája, és a fatelep is, hetek óta. Melegedni csak a cserépkályha mellett lehetett volna, ha... Így azonban Ilona néni csak a villanyrezsó fölött melegíthette legalább a kezét, mert azon főzött. (Ez a helyzet is visszaköszönt a 80-as években a legtöbb háztartásban, azzal a különbséggel, hogy hiába vezették be a központi fűtést — vagy eredetileg azzal kapták meg a lakást —, az alig működött, és a rezsót vagy hőszugárzót tilos volt használni, bár gyakran nem is lehetett volna, mert áram se volt hozzá.)

Ilona néni leánya, Marika egy közeli, de nehezen megközelíthető faluban dolgozott, ahonnan csak hétvégeken tudott hazajutni. Így volt ott az iskola területén egy 4 négyzetméteres (2 x 2-es) szobácskája, amelyben — mielőtt ő kiigényelte, azaz a helyi fórumokon kiharcolta volna magának — a takarítóeszközöket tartották. Mivel ezúttal lakásnak számított, és kályhát is állított bele, neki is járt hozzá két — azaz kettő — mázsa fa egy évre.

A mai nyelvhasználatban a „két” számnév eltűnőben van, talán azért, hogy ne tévesszék össze a „hét”-tel. Így használják nem indokolt esetekben is, például: kettő kézzel vagy kettő lábbal, amiből nem lehet egy embernek hét. Ezúttal indokolt a

hangsúlyozás: egy falusi kis lakáshoz nem hét, hanem kettő mázsa fát adtak „pont-ra”. Sajnos, ott szabadon nem lehetett fához hozzájutni, az ott lakók megoldották a fűtést gallyakkal, kukoricacsutkával stb., azzal meg senki sem törődött, hogy a pedagógusok milyen körülmények között élnek. Örüljenek, hogy lyuk van a fenekükön (csak be ne fagyjon az is a „kettő” mázsa fa mellett).

Jóllehet ehhez ott hozzá lehetett jutni várakozás nélkül, Marika még ezt sem használta fel piciny szobájában, hanem elhatározta, hogy hazajuttatja édesanyjához. Igaz, hogy kevés, de kitarthat addig, amíg fához jut, és vasárnaponként ő is melegedhet mellette.

Az ám, de hogyan lehet 200 kiló fát a faluból a városba eljuttatni? Az igazat megvallva lehetetlen vállalkozásnak tűnt, ám abban a községben sok megértő ember élt. Így aztán — kissé szokatlan módon, de megoldódott a szállítás.

— Szombaton kamionnal viszünk a városba három nagy disznót — közölte Marikával a sofőr. Elmondta, hogy szívesen elviszi a fát is, elfér a disznók mellett, de Marikának nem tud helyet adni a sofőrfülkében, mert beteget visznek.

— Jó lesz fenn a kocsi tetején is — nevetett Marika —, disznókkal még úgysem utaztam.

Mint említettük, abban az évben korán köszöntött be a tél. Hideg volt a teherautó tetején, de Marika jól felöltözött. A három — fejenként mintegy 200 kilós — állat is melegítette az oldalát. A ponyva alatt — amivel védték őket — folyton nekiütődtek.

— Ne te ne! — lökte félre őket, mikor már nagyon nyomták, különben — igen fiatal lévén — élvezte a szokatlan kalandot.

Sötétben érkeztek haza a két mázsa fával. Szerencsére fel volt vágva, és — sajnos — kevés volt. Segítséggel hamar végeztek a behordással, sőt, a lakásba is felvittek néhány kosárral.

Miközben Ilona néni étellel, itallal kínálta az alkalmi kiségitőket, Marika begyűjtött a cserépkályhába, hogy minél előbb ontsa a finom meleget. Aztán melléültek, nekitámaszkodtak, legszívesebben átölelték volna. S miután a fürdőszoba kazánjában is tüzet raktak, hogy végre meleg vízben fürödhessenek, úgy érezték: nincs náluk boldogabb ember.

Hogyan is érthetnék ezt meg azok, akik jobb helyekre vagy jobb időkben születtek?

Aztán könnyebb évek jöttek.

Majd megint egyre nehezebbek.

Aztán újra jobbak. Egészen túrhetők.

Csak közben eltelt az élet.

Baricz Lajos

A sarkalatos erények

Van a szívünkben olyan belső készség,
amely megmutatja, mikor mit tegyünk,
melyet követve, nem fér hozzá kétség,
segít, életünkben mindig jók legyünk.

Hogyha gyerekként rendre hozzászoktunk,
s minden körülményben hallgattuk szavát,
bármilyen történet, a jót előhoztuk,
lehetett az élet bármilyen galád.

Felnőttként örömmel tesszük meg a jót,
hogyha nehéz is, mint kedvünkre valót,
áthatja életünk mindig a remény,

meghozza gyümölcsét bennünk az erény,
s nem csak azt keressük, ami nekünk jó,
szívesen tesszük, mi másoknak való.

2020. január 30.

Igazságosság

Bármily sokat tarthat magáról az én,
nem magam vagyok a világ közepe,
hisz az igazságnak csak része enyém,
de az már tőlem függ, mit kezdek vele.

Érzem késztetését, megadjam másnak,
ami megilleti, mindig én neki,
ezáltal, hiszem, ő is jobbra válhat,
s a mások életét szebbé teheti.

Ahol csorbát szenved az önérzetem,
azt a helyet biztos, már nem keresem,
mert a szabadságom ott már nem egész,

mert a féligazság nekem nem elég,
ezért törekszem rá, méltányos legyek,
amit én elvárok, másnak megtegyek.

2020. február 1.

Mértékletesség

Nehéz megfékezni heves vágyaim,
hogyha szívem lángol, szinte már elég,
az tud úrrá lenni szíve vágyain,
aki megismerte, mit jelent: elég!

Azt hiszem olykor, nincsen lehetetlen,
gondolatban énem nem ismer határt,
mindent megtenni vagyok tehetetlen,
a leginkább akkor, lelkemnek ha árt.

Bár mindent szabad, de nem minden hasznos,
mert ha megteszem, nem hoz másnak hasznot,
ezért egész lényem kordába fogom,

és az önmérséklet gyümölcsét hozom,
amely nem is kevés, nem is nagyon sok,
ám minden helyzetben tündökölni fog.

A csend

„Írd meg a csendet!” O. D.

— *Oláh Dénesnek születésnapjára* —

Mintha éjszaka szállna a világra,
amikor a munka s a gond elpihen,
vagy visszatérne a százéves álma
Csipkerózsikának újra, hirtelen,

néhány nap óta olyan a lakásom,
mióta benne csak egyedül élek,*
minden délután testet ölt egy álom,
hisz a szívemben lüktet még az élet,

pedig hátam mögött hosszú már a múlt;
ha volt is valaha, a görcsöm fellazult,
és mint tarka mese, minden olyan szép,

felujjong a lelkem: Gyönyörű a lét!
Csak néha észlelem, mindkét fülem cseng,
de különben mindent beborít a csend.

2020. január 30.

* 29 év után Balázs Éva néni elköltözött

Erősség

Jó volna néha sunyin meghúzódni,
gondolván, a világ megvan nélkülem,
miközben érzem, most kellene szólni,
hisz a világ, tudom, gazdagabb velem.

Szembemenni az ellenvéleménnyel
csak az próbálkozik, aki eszelős,
vagy ki szembenéz igazán a ténnyel,
aki lelke mélyén bátor és erős.

A nád hajladozik, mikor fúj a szél,
az erős meg állja, miként az acél,
mert szilárdan hiszi, győzelemre jut,

és célba juttatja, ha kitart, az út.
Távozzék lelkemből minden félelem,
mire igent mondtam, vállalom, teszem!

2020. február 3.

Okosság

Úgy tűnik néha, szabadságra ment,
vagy tán elaludt a tiszta értelem,
avagy mást szolgál, egy titkos idegent,
ezért nem törődik többé már velem,

bár szükségem van rá minden egyes nap,
tűnő életemben mutassa a célt,
mert a legfontosabb a lelki alap,
melyen minden nyugszik, nem csupán a vélt.

Szeretnék újra összefüggést látni
a nagyvilágban, történhetik bármi,
szükséges ehhez a belső ismeret,

amely minden áron előbbre vezet
s legyőzhető vele minden akadály,
habár nagyon sokszor sűrű a homály.

2020. február 3.

Bognár Stefánia

Szerelemről szóljon az ének

Lángban és vérben ezredévek
nyargaltak, mint tüzes lovak,
de szerelemről szólt az ének.
Mi lehet annál fontosabb?
Rombolás után dolgosak
kellettek, gyors helyreállítók.
S legyen, ki táplálékot ad,
ha kérnek új fegyverforgatók.

Az asszonyok szültek és féltek,
ám az ajkukon dal fakadt,
a házi tűzön főtt az éték,
míg haza várták párjukat.
Így csordogált a lét-patak,
sodort pár mihaszna álmodót,
kincsük a szó, mi ránk maradt.
Ők nem lettek fegyverforgatók.

Volt hatalomra vágyó lélek,
épített birodalmakat,
ám a császárok, hadvezérek
letűnt korokban porlanak.
Nyílvessző, dárda, kard, tarack
helyett öl ma a drog-dáridó,
orvul bombát robbantanak
az újstíliú fegyverforgatók.

Ajánlás

Drága uram! A Nap alatt
gyakorold, mint kell szeretni jól.
Megleled boldogságodat,
hol nincsenek fegyverforgatók.

2019. március 15.

Negyven éve szűnt meg

Nem volt kérdés, hogy eljön-e még,
akin a napsugár csillan,
ünnepelni — nem megszűnését —,
szellemét főiskolánknak,
mi azóta is bennünk van.
Fiatalságunk lázát, hevét
éltünk kemény napjaiban
sem törölte ki a negyven év.

A meghívás szőlőhegyre szólt.
Három irányból vonattal
jöttünk, feledkezve korunkról
és az elénk küldött buszban
szemünkben régi fény lobbant.
Igen, időutazás történt.
A sár hiába marasztalt,
lábunkat sarkallta negyven év.

A fogadtatás, az együttlét
vetélkedett álmainkkal.
Hiába támadt a hideg szél,
a melegség nem a borban,
hanem rejtett szív-zugokban
indult útjára és terjedt szét.
Búcsúztunk néhány szép dallal,
mit nem némított a negyven év.

Ajánlás

Drága Uram! Buszod hol van?
Értünk jössz, így szólt az ígérvény.
Ügettünk hosszú sorokban...
Végszóra küldött a negyven év.

2019. május 26.

Távolság ködén átragyog

A szívünk lassulón dobog már
és van, akié megpihent.
Az óra egyre gyorsabban jár
a napfény-csókban idefent.
S a vágyunk egyre kevesebb.
Öröm idéz most sok szép napot,
a múlt köröz fejünk felett,
mely távolság ködén átragyog.

A harang ebédre invitál,
az asztalnál üres helyek
jelzik, hogy e megtépzott nyár
már sokunkat nem engedett.
Más a szándék és más a tett,
ám a gondolat-hídon eljutok
egy koccintásra Veletek
s a szemekben régi fény ragyog.

Int sejtelmesen a láthatár:
találkoznunk majd még lehet.
Az élet szigorlata ránk vár,
bátor kitartás, „gyerekek”!
Az akarat csodát tehet
s a csoda akkor szebb s nagyobb,
ha táplálja szeretet,
mely távolság ködén átragyog.

Ajánlás

Drága Rektor Úr, odafent!
Add, tegyük le a szigorlatot,
az nekünk oly sokat jelent!
A távolban gyémánt-fény ragyog...

2019. június 1.

Alma

Mióta költőnek „becéznek”,
az egyetem felé menet,
kicsit Sándorral üldögélek,
ha az úton megpihenek.
Hátha rám lelnek a rímek!
Most nagy a tét, feladat vár rám.
Csekély kitérőt is teszek,
az almát is megsimogatnám.

Számok közt teltek munkás évek.
A babonában nem hiszek,
egyedül erőfeszítések
jutalmaként lesz sikeres
a vizsga s bármely terület.
S világom mégis fejre állt, lám,
jött Kalliópé-üzenet,
az almát hittel simogatnám...

Talán ebből erőt meríték:
nincsenek lehetetlenek!
Írok szellemeset és szépet
a hatvan év szereplőinek.
A mindenkori gyerekek
szellem s tudás egy-egy darabját
őrzik tanáraik helyett,
az almát már ők simogatják.

Ajánlás

Tanár úr, tanárnő! Lehet,
Alma Materben hivatássá
váltak adatok, képletek!
A jelkép-almát simogassák!

2019. június 15.

Főnyeremény

Ha megnyerném a főnyereményt!
 — Álmodoznak sokan sokat. —
 Mennyi vágyam teljesülne még,
 megfordítanám sorsomat.
 Most oly vékonyan adogat
 az Államkincstár nyugdíj címén
 némi pénzt, ami elszalad
 az árakat utolérni még.

Csak magyarázat, mi van elég,
 de abból senki sem harap,
 feledjük a csekély emelést,
 látva a zöldség-standokat.
 Kellene a jó hangulat,
 a műsorokban mit látok én?
 Luxus-lakot, reklámokat,
 s morzsákat kell utolérni még.

Ha már elég hosszú lett a lét,
 előbb feldobták talpukat
 a gépek sorra, de a cserét
 még megálmodni sem szabad,
 hiszen kibillen, megszakad
 az ingadozó költségvetés.
 Lesz-e merszem mihamarabb
 a szerelőt utolérni még?

Ajánlás

Kedves Herceg! Nagy dolgokat
 viszel véghez, de a szakadék
 elnyeli a pór-gondokat.
 Próbálj minket utolérni még!

2019. július 7.

„Elemi ösztön”

Bájosak, szépek, gazemberek,
 leplezetlen érdek-lények.
 Bár elpuhultan lézengenek,
 tudat alatt múltban élnek.
 Az ösztönük madár-végzet.
 Értelmetlen a cselekedet,
 amit éjjel visznek véghez.
 Áldozatát egy sem eszi meg.

Hasonlóak az emberekhez,
 azok biz' élteket tépnek.
 Gyilkos ösztönük honnan ered?
 Kivéve kannibál-népet,
 nincs, ki emberhúsrá éhes.
 Ok: féltés, bosszú, szükség lehet,
 talán aberrált kéj-érzet.
 Ki öl, a testet nem eszi meg.

Szegény harkály, mit vétett neked,
 fekete démon, az éjben?
 Holtában lépcsőre vetetted
 hóhérmunkád végeztével.
 Talán macska-fajelmélet
 miatt tartod természetesnek.
 Ajándék. Gazdáidé lett,
 akik sajnós, ezt nem eszik meg!

Ajánlás

Macska Úr! Tartsad már féken
 rég elavult ösztöneidet!
 A madár nem ellenséged,
 ha ölöd, senki sem eszi meg.

2019. július 7.

„Fűszál hegyén hintázó harmatcsepp”

Rabindranath Tagore nevét
ki tudja-e még mondani
az, aki a hegy finom levét
testéből nem spórolta ki?
Azt már senki sem kérdezi,
van-e morzsa emlékezetén,
az életről mit írt neki:
„Könnyű tánc az Idő peremén.”

Mi hintázik a „fűszál hegyén”?
„Harmatcsepp”. S ha elképzeli
az olvasó, ébred a remény,
talán egyszer megélheti
ezt az érzést, megérdemli.
A költő elérte, hogy e kép
szavakkal festett színei
pompáznak lét-nemlét peremén.

Amint cirógattak könnyedén
az ihlet édes percei,
máris tűntek démonok kezén.
Hulltak a múzsák könnyei:
a kép már reklámmal teli.
A nagyok lelkét míg vágyom én
alázattal érinteni,
szívem inog a pénz peremén.

Ajánlás

Szolgáltató! Hogy képzeli,
a felhalmozott érték helyén
árak hatalmas hegyei
hintáznak átverés peremén?

2019. július 10.

Árnyékcsuporka (episcia cupreata)

Olyan sokan megkívántak már,
de csak ma tudtam meg neved,
a lépcsőházban te vagy a sztár.
Sarjadat lopni nem lehet,
aki kap, arra ránevet
piros-pötty virágod pajkosan.
Mást nem kérsz, csupán sok vizet...
Hiszek bűbájos hatalmadban.

Kopott szobámban fénylő sugárt
lövell minden piros szemed.
Hűséggel vársz, hol senki nem vár
s én sokasítom életed.
Végre megkaptam képedet.
Kritika érte, alkalmatlan
fedőlapra. A kis füzet
bűbájt veszít ily arculatban.

A felvételt selejtezni kár,
védtem joggal vélelmemet.
És felvonult az egész képtár,
mikor néztük a levelet.
Egy gép ilyent hogyan tehet?
Folyam indult, hozzá sem nyúltam!
Régi arckép uralt teret...
Csuporka-bűbáj, hatalmad van!

Ajánlás

Isten virága! A neved
előkelően ül tudatomban.
Csodálják a szépségedet!
S higgyenek bűbáj-hatalmadban!

2019. július 23.

Regéczy Szabina Perle

A tudálékos

Lustán bóbiskolok egy
mangrove-erdő szélén
sivalkodó élményplakátjaim közepette
a féktelenül bogarászó térben
tetőtlen, öreg vacsorák emlékei,
műholdas előadását sugározza az agy,
képernyője egy kérlelhetetlen, reves balsejtelem,
gondatlanul gomolyogva szállsz,
majd visszarévülsz a tértelenségbe,
anyátlan, hulló célforgácsok között
kalandorként kutatod a mát
egy karéjos falevelen.

A jel

Kemény sziklákat görget a folyó
Egy settenkedő, bíbor virradatban,
Zavargó színeképek kulisszáin
Mázolt alakban bambul,
Élhetetlen
Halkan piheg a lomb
Lódítón színelve a hervadást,
Leszűkült pályák
Tömjénfüstje reszket,
Majd belsőm Ada-Kalehján felgyúl,
Jelezve, hogy még nem vezett el.

Papp Ildikó

Mert szeretlek

Mióta szeretlek
egyre kevesebb a szavam
elhagytak a versek
dalok — meglógtak titokban
Ha szemedbe nézek
elfelejtem mit gondoltam
végtelen nagy csendek
tárják karjuk felém szótlán
És ha megérintesz
idő és tér elsüllyednek
egyéb semmi nincsen
csak te édes mert szeretlek

Ruha

Mikor karjaidba öltözöm
ruhám a tested mely hátamhoz simul
ujjaid megérintik akaratlanul
ujjaim
szabadulni vágyik az öröm
Mikor karjaidba öltözöm
titokban mágikus szertartást tartanak
a kimondatlanul maradt szavak
Istennek
lélegzem örömöm
Mikor karjaidba öltözöm
arcod megérinti hajamat
körülvesz egy szerető mozdulat
s én szótlánul
megköszönöm

Gondolat

Ha az itt és most nem elég
útra kelhetnék
tűzlevek szárnyaival
felemelkednék
Gyönyörű türkiz az ég
ragyog fenn a kék
mesebeli sárkány hátán
odaszállhatnék

Felhők mögött ha nincs is
Isten ott van ahol
szívem rejtett vágyaira
a csend válaszol

Titkok titka

Átélttem a titkok titkát
égett a lelkem lángolt élt
szárnyaltam a kék égbolton át
szívem semmitől se félt
Ám a tiltott mélységek felett
lenéztem a bűvös völgybe
s a rejtett tűz elemésztett
zuhanni kezdtem a sötétbe
most szívem hamvadó zsarátnok
s fáj a homály fáj az éj —
boldogok a földön járók
de lelkem csak hegycsúcson fényben él!

Csüggedés

Itt a vége a mesének.
Kialudt a láng, a gyertya nem ég.
A homályban a csend-ének
félve remél egy kis meleget még.
Ahelyett, ami elenyészett,
születik új. Tűz helyett — csillag.
Távoli, néma. Meg-nem-értett
és hideg pecsétje a sorsnak.

Fohász ünnep előtt

Arcod az arcom — azt mondtad
a tükör mégis mást mutat
múlik a csend
haldoklik
valahol a régi hit

Arcod az arcom — nem látlak
a tükör mindig mást mutat
a félelem
sok álarcát
szívemről ledobhatnád

Arcod az arcom — bár hinném
ha szólnál, a hangod követném
halott a csend
és a hitem —
add vissza, hogyha vagy, Isten!

Márton Tímea
Csillagbirodalom
(IV.)

(Részlet)

17. jelenet

Boszorkány: (lassan sétál be, a háttér különös, színes anyagokkal beterített sikátor falának tűnik)

Lovász: Szeret? Mondd meg nekem, igazán, őszintén, hűségesen szeret?

Boszorkány: Ne nevetess, még a vak is látja, hogy odavan érted az a Szolgálólány! Minek kellene ehhez bármiféle jóslás vagy varázs, hogy rájöjj? Vak vagy tán, nem tudod, mi fán teremnek az érzelmek?

Lovász: Szó se róla! Csupán...

Boszorkány: Nem bízol benne?

Lovász: Ő olyan kedves és gyönyörű. A körülötte lévőkben nem bízok!

Boszorkány: (elkapja a felsőjétől fogja, ijesztően szólal meg) Add nekem a féltelmeid gyökerét, és eléd tárom, mitől is kell féltened a lányt! Biztos tudni akarod? Tudni, mi a vég számotokra?

Lovász: (megrémulve hátraszökken) Talán... talán nem.

Boszorkány: Takarodj, mielőtt békává talállak változtatni! Elüldözöd azokat, akik tényleg kereskednének!

Lovász: (elrohan, majdnem nekimegy az érkező Hercegnek és Csillagifjúnak)

Boszorkány: (leül a földre)

Herceg: Üdvözlétem, öreg anyám!

Boszorkány: Ne hízelegj nekem, te siheder! Nem is jártál nálam hónapok óta, aztán jössz és öreganyámozol? A pimasz kölyke!

Herceg: Sajnálom, de legutóbbi jóslatod szerint kellett cselekednem, és...

Boszorkány: Hát kit hoztál magaddal? Ez volna Ő?

Herceg: Bizony.

Boszorkány: Gyere csak közelebb!

Csillagifjú: (elindulna, de a herceg elétartja a karját, hogy megállítsa)

Herceg: Még nem, szeretnék én lenni az első.

Boszorkány: Erre neveltek a dajkák? Pofátlanságra?

Herceg: Számára még új minden, nem szeretném, ha... megijedne.

Boszorkány: Rágalmazol is, fiam?

Herceg: Nem vagy könnyű eset azóta sem!

Boszorkány: Mit gondoltál, kitől tanultad ezt el? (felnevet) No, gyere hát közelebb, helyezd magad kényelembe! Vagy elvárod, hogy hajbókoljak vagy tapsoljak előtte?

Herceg: (sóhajt egyet, helyet foglal)

Boszorkány: (szemeibe néz) Igencsak zavaros a lelked.

Csillagifjú: (értetlenül pislog, bizalmatlanul néz szét, nem tudja, mire számíts)

Boszorkány: Hadd kóstoljak aggodalommal vegyes szereteted édes mézébe!

Herceg: (odanyújtja a kezét)

Boszorkány: (megragadja a Herceg kezét) Igazán ízletes, keserédes... Hadd lám, cserébe mit mond a tenyered! (nem ereszti el, végigsimít a tenyerén húzódo vonalakon, hirtelen hátraveti fejét, szemét lehunyja, extázisba esve beszél összefüggéstelenül, szenvedélyesen) Fájdalom, mérhetetlen kín, mely lelkedbe mélyeszi hollókarmát, és kitepi szívedből az öröm bimbóját! Dicsőség fénye... dicsőség, fájdalom, árulás kéz a kézben hajtanak a végzet felé. A győzelem felé. A kettősség felé. Elágazás. (csend, szorosabban kézfejére markol) Mit választasz? Mit nem választasz? Mit... mit...? A nép sorsa egy cérnaszálon. Nem értem... Nem látom tisztán. Sötét folt, s mégis dicsfény. Érthetetlen. Megmondhatatlan. (egyre kétségbeesettebben sikít) Nem tudom! Nem értem! Mit látok? (elhalkul) Mit nem látok...?

Herceg: (hirtelen rántja ki tenyerét a Boszorkány karmai közül, elrettenve pislog, egyszerre járja át a felajánlott érzelmei hiánya, illetve a jóslat zavarossága és nem túl pozitív jövőt ígérő szavai)

Boszorkány: (megrebben, öntudatra ébred ismét) Remélem kielégített, amit hallottál. Azt hiszem, nem tudtam befejezni.

Herceg: Talán...jobb is így.

Boszorkány: Megrémített?

Herceg: Inkább fejezném ki úgy, hogy összezavart.

Boszorkány: Nos, fiatalember, ez nem meglepő. A jövő rejtelmes és veszedelmes, benne járni, mikor még el sem jött az ideje pedig... egyenesen káros lehet az elmére!

Herceg: Ez így igaz, bölcsességed előtt meghunyászkodom.

Boszorkány: Már megint ez az oktalan hízelgés! Hagyd a fiatal hölgyeknek. Az ő hátsójukat tisztogathatod azzal a tetszelgő nyelvvel! (korholja nyugodtan, a Csillagifjúra pillant) No, és te?

Csillagifjú: Azt hiszem, ezt most szeretném kihagyni, esetleg legközelebb... (még mindig meredten áll)

Herceg: Ez esetben ideje is távoznunk... (feltápászkodik)

Boszorkány: (megragadja a karját) Vigyázz, kit ölelsz kebledre, mert talán kígyót dédelgatsz!

Herceg: (komolyan bólint) Rendben... Viszlát!

Boszorkány: Lásson viszont egy görény alfele!

Herceg: (ironikusan) Ejnye, ne legyél magaddal ilyen durva.

Boszorkány: Faragatlan kölyök!

Herceg: (elvezeti onnan a Csillagifjút)

Boszorkány: (nevet, színes port dob le, melynek felhőjében eltűnik)

Csillagifjú: (a Hercegbe karol) Mégis... mi történt az imént? Mintha ott lettem volna, de mégsem. Tudom, hogy láttam, de nem tudom felfogni!

Herceg: A Boszorkányról az a hír járja, hogy nem képes érezni, vagy ha mégis, azt nagyon gyengén, fásultan. Ő a jóslásért cserébe mindig valamiféle lelki értéket kér cserébe, hogy megtapasztalhassa azokat újra és újra. Mindig azt, amely épp a legerősebb, és így igazán intenzív élményt nyújthat... Aztán elme-

---

---

rül a jövőben. Nem mindig emlékszik tisztán arra, amit megmutatott neki a Varrászserő.

Csillagifjú: És a jóslattal mi a helyzet? Értetted?

Herceg: Sajnálatos módon nem teljesen... de cseppet sem volt biztató.

Csillagifjú: Nem csodálom, hogy végül nem engedted, hogy jósoljon nekem. Azt hittem azért, mert valami olyant látnék, ami nem vet rád jó fényt...

Herceg: Nem emiatt, tényleg féltettelek tőle! Az érzelmeid megcsapolásától is, meg... Igaza volt, a jövőbe látás néha elrettentő lehet.

Csillagifjú: Valóban. (tart egy kis csendet) A rólam szóló jóslatért mit kért cserébe?

Herceg: Fontos ez?

Csillagifjú: Számomra az. Talán titok?

Herceg: A kétségbeesésemet.

Csillagifjú: (elkerekednek szemei) Te? Kétségbeesett? El sem bírom képzelni, a magával ragadó önbizalmad és erőd egyszzerűen...

Herceg: Addig jó, amíg sosem látsz olyan állapotban, hidd el nekem, barátom.

Csillagifjú: Milyen érzés? Így... meglópva lenni?

Herceg: Meglópva?

Csillagifjú: Érzelmekkel fizetni!

Herceg: Kellemetlen, mintha kitépnének egy darabot belőled. A fantomérzés még ott marad, de nem tudod, miért volt olyan fontos még nemrégiben. Az elején nagyon ijesztő, de én már hozzászoktam.

Csillagifjú: Olyan gyakran jársz hozzá?

Herceg: Igen, eléggé. Az uralkodói család tagjainál bevett szokássá vált a fontos események előtti jósltatás. Gyermekkoromban sokat voltam nála, olykor meg is szöktem, hogy megnézhessem, mit művel. A szüleim pedig mindig nagyon féltettek.

Csillagifjú: Már gyermekként? Akkor mégis mit vett el tőled?

Herceg: Az édesanyám iránti szeretetemet.

Csillagifjú: Ez... ez borzalmas!

Herceg: Az volt. Napokig azt hittem, sosem szerethetem újra! Gyűlöltem magam miatta, pedig nekem igazán elhiheted, nála kedvesebb, törődőbb teremtést soha nem találhatnál, s mégsem tudtam szeretni! Szerencsére, ha elég erős az érzés, ez megújulhat.

Csillagifjú: Ez a hely furcsább, mint azt valaha hittem volna...

Herceg: (felnevet, színpadiasan kitarja karjait) Üdvözöllek a világomban!

Csillagifjú: Igazán illik hozzád!

Herceg: Mert furcsa vagyok?

Csillagifjú: Nem én mondtam!

Herceg: (felnevet) Kezd későre járni, jobb, ha megmutatom a kastélyt is, hogy egy kényelmes szobát válasszunk számodra. (elindul)

Csillagifjú: Persze... (elereszti hirtelen a Herceg karját)

Herceg: (vet rá még egy megnyugtató mosolyt, kísétálnak)

18. jelenet

(helyszín: a kastély egyik folyosója, ahol furcsa mód kevesen közlekednek, a hely tiszta, fényűző, a falon festmények lógnak)

Róka: (hangszeren játszva énekel egy bánatos szerelmi népdalt)

Jaj, de bajos a szerelmet titkolni,
Tövis közül kék ibolyát kiszedni,
Kiszedném, de megszúrja a kezemet,
Kit szerettem, az az enyém nem lehet...

Herceg: (betoppan a Csillagifjúval az oldalán) Ejnye... Micsoda bánat emészti a lelkedet! Csak nem gyakorolsz?

Róka: (felkapja a fejét, hamis, de barátságosnak tűnő mosoly kúszik az ajkaira, leereszti a hangszer) Lebuktam... Pedig nem is volna szabad bármit hallanod, ami kiforratlan!

Herceg: Ha ez kiforratlan és tökéletlen, drága barátom, milyen lehet a tehetőség valódi tündöklése?

Róka: Ne játszd az értetlent, hiszen tudod, milyen egy színdarabban kiteljesedni, amikor egy teljes csapat munkáját mutathatjuk fel... Az nem csak egy dal egy üres folyosón.

Herceg: A monumentalitás híve vagy, de egy egyszerű dal az üres folyosón is jelenthet éppen annyit, mint egy díszletekkel felszerelt színpadi műben való szereplés, olykor akár többet is.

Róka: Néha túl sokat is.

Herceg: Mégsem egyszerű próba volt? (vonja fel szemöldökét) Valamiről nem tudok?

Róka: Ugyan, csak ilyen kedvem volt, efféle érzellemmel átítatott dalt énekelni... De ne is csépeljük feleslegesen a szót! Vendég van a palotánál, miért vagy oly' goromba, hogy be sem mutatod?

Herceg: Oh, igaz is. A jóslatok beteljesítőjével van dolgod, drága barátom.

Csillagifjú: (közbeszólna, hogy bemutatkozzon, kezét fognak) A nevem...

Herceg: Te pedig kedves barátommal ismerkedhetsz meg. Igazi művész: színész, zenész, komikus! Ő felel a palota lakóinak jókedvéért!

Csillagifjú: Mint egy... udvari bolond?

Herceg: Ez elég lekezelően hangzik!

Csillagifjú: (zavartan pislog) Én nem... én nem úgy értettem!

Róka: Mindenki annak tart. (vállat ránt) Ezzel sértegetni olyan, mint fűszállal csiklintani egy sziklát: felesleges. (enyhén kitarja karjait)

Herceg: Mit adtok elő a Művészetek Ünnepén?

Róka: Valami nem hétköznapi. A Boszorkány azt mondta, fontos üzenete lesz.

Herceg: A Boszorkány? Felcsapott már rendezőnek is tán? (nevet halkán)

Róka: Úgy fest, hogy túllép a hatáskörén, de... Érdekes ötletekkel áldotta meg a valódi rendezőnket, mintha elhintett volna egy kis magot, ami egy nap után igazi dzsungellé nőtte volna ki magát tele termékeny pálmákkal és citrusfélékkel! Exotikus, mégis olyan... hétköznapi. Megfogalmazhatatlan.

Herceg: Izgalmasan hangzik.

Róka: (izgatottan összecsapja tenyerét) Az is! Megtisztelnétek, ha személyes meghívásomra jönnétek el! (színpadiasan dől előre kalapot emelve)

Herceg: Ki nem hagynám!

Csillagifjú: Én is... én is kíváncsian várom. (bólint)

Róka: (Csillagifjú szemeibe néz sejtelmes vigyorral ajkain) Remélem, a szívedig hatol majd. (rákacsint) No, de dolgom akad elég, nem is tartalak fenn. Hadd lássa az úrfi a ronda képem helyett a palota legfényesebben ragyogó ékkövét is! (újra játszani kezd, ahogy távozik)

Csillagifjú: Csak nem édesanyádra gondolt? (mosolyog)

Herceg: Egyáltalán nem. A feleségemre.

Csillagifjú: A fele... Tessék? (csattan fel megszeppenve)

Herceg: Nem értelek...

Csillagifjú: Nem tudtam, hogy feleséged van... Mármint gondolhattam volna, teljesen logikusnak tűnt, csak olyan... furcsa voltál és...

Herceg: Közvetlen?

Csillagifjú: Pontosan ez az a szó, amit kerestem!

Herceg: Mindent megtudsz a maga idejében. (megfogja kezét, hogy tovább vesse)

Csillagifjú: (összefonódó ujjaira pillant, nem érti a helyzetet) Úgy érzem magam, mint egy gyermek, aki még nem ért semmit a világból.

Herceg: Gyermek vagy egy új világ új helyzetében. Nem meglepő, hogy nem értesz egyből mindent. (sétál vele kényelmes tempóban) A szabó sem azzal kezdte, hogy bársonyruhát készített egy hercegnőnek, a kezdet nem szabad a csalódások és nehézségek szimbóluma legyen, sokkal inkább az új lehetőségeké. Ha valamit nem tudsz, nem buta vagy, csupán akkor leszel az, ha nem kérdezel rá és nem bővíted a tudásodat. Ha valami újban nem vagy jó, megadatik a lehetőség, hogy látványosabban fejlődj, mint bármiben!

Csillagifjú: Te a szónoklatok terén nem is fejlődhetnél már tovább.

Herceg: (játékos) Ezt bóknak veszem.

Hercegnő: (dúdolja ugyanannak a dalnak a dallamát, amit Róka énekelt, miközben sétál egy szál virággal kezében, amelynek tépegeti a szirmát)

Herceg: Szeret, kedvesem? (húzza fél kézzel megpördítve magához a hölgyet, a másikkal még Csillagifjú kezét fogja)

Hercegnő: Nem... (szólal meg megszeppenve, majd helyesbít) Akarom mondani, nem ilyesféle csacskaságokat játszottam!

Herceg: (halkan felnevet) Ugyan, nem nézem én csacskának az epekedő női szívet!

Hercegnő: Nőit?

Herceg: Csak úgy általában véve a szívet. Olyan hirtelen kelnek szárnyra az érzelmek, mintha vándor fecskék volnának! Elröppennek messzi tájra, de nem lehet őket kiirtani, s az ember végső soron nem is szeretné ezt tenni, mert a bánatot öröm váltja, ahogy a telet a tavasz, és rájön, hogy a szenvedés és sötétség kivirágozni látszik a vidám pillanatokban. Nem lehet ezt megregulázni!

Hercegnő: (halkan sóhajt) Sajnálatos módon nem tehetünk bármire kantárt, hogy megszelídítsük. (bólint egyetértően)

Csillagifjú: (kínosan köhint egyet)

Hercegnő: Csak nem az úrfi, akit Csillagifjúként emleget a Boszorkány? (rámosolyog, a kezükre pillant, elkomorodik)

Herceg: Bizony ő az!

Hercegnő: Segíthet nekünk? Megérte miatta oly' sokáig távol lenned?

Herceg: Úgy vélem, mindenképp megérte.

Hercegnő: (hideg, vádló hangon) Azt látom. Remélem, nem felejtetted el, mi a tét, amiért áldozatokat kell majd hoznod.

Herceg: Természetesen nem! A Birodalom a szívemben él, ki sem téphetném onnan az iránta érzett felelősségtudatomat!

Hercegnő: Helyes. (bólint) De én nem is zavarom tovább bimbózó kapcsolatokat. Dolgom van. (biccent, elviharzik, ahogy távolodik, egyre inkább elszomorodik és dühösebbé válik)

Csillagifjú: Nem akartam haragot szítani közöttetek! (kitépi kezét a Hercegekből)

Herceg: Nem is a te hibád.

Csillagifjú: Itt minden olyan természetellenes! Meg miféle áldozatokról volt szó egyáltalán? Csak nem a vallásotok is valami furcsa emberáldozást követel?

Herceg: Egyáltalán nem. Nem tudjuk még, miféle áldozattal is jár mindaz, ami következik, csak a jövő súghatja meg.

Csillagifjú: Nem tűnt a Hercegnő sem bizonytalannak, sem tudatlannak...

Herceg: Feldúlt volt csupán!

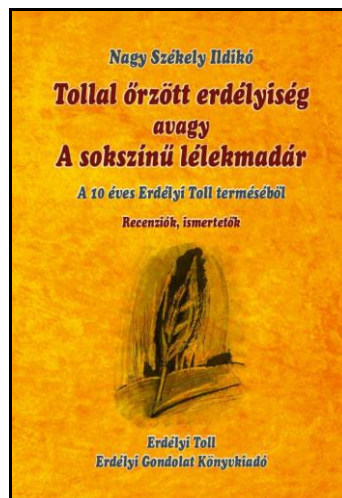
Csillagifjú: Valóban így gondolod?

Herceg: Nem gondolom, tudom! Gyere inkább... Még rengeteg minden áll előtted, mielőtt úgy érezhetnéd, tudsz bármit is a helyről! (lép egyet, kezét nyújtja felé, majd mintha megkövülne, nem mozdul néhány pillanat erejéig)

Csillagifjú: (elfogadja a felé nyújtott kezét, a közönség irányába fordítja fejét) Érthetetlen. Nem is az új környezet, talán inkább a saját viselkedésem... Amíg otthon voltam, minden elrendeltetettnek látszott, kőbe vésett szabályok és jövőkép, amelybe ha megpróbáltam beleszólni, csak összezúztam mindent. Mégis addig voltam részese, hogy most elkerülve onnan nem is tudok hinni abban, amit akkor annyira kerestem és vágytam: a másban, a nem hétköznapiiban, a csodában. Megtapasztalhatom ezt a merőben eltérő világot, ami mégis mintha kivetne magából. Érezhetem azt valaha, hogy végre hazaértem, hogy nem egy értetlen fajankó vagyok? Vagy már csak álmodozó leszek a Földön és szkeptikus a csillagok között? Mi a világ valójában és ki vagyok... Ki lehetek én benne? (hirtelen a Herceg dermedtsége elmúlik, távoznak)

Kiadványaink

2020-ban megjelent

Erdélyi préri

Beke Sándor

Az önajnározókhöz

Ámokfutó önjelöltek,
számotokra a toll
ne legyen játék,
öndicséret, s fegyver,
mit önimádattól fűtve
egymás ellen kezelték könnyedén.

A Pegazus-nyeregért nem kell viaskodni,
a Parnasszus nem számárpajta, istálló,
nem bűzös csárda,
se hangos kocsmá,
hol boldog s boldogtalan hóborgó
alkoholgőzbe fojtja a szavakat.

Útban a Pegazust ne etessétek
hot-doggal, ropival, s chipsszel,
ne itassátok az isteni teremtet
borral, sörrel, whiskyvel,
mert ha felér a hegyre,
Apollón előtt ledob a földre.

A Pegazus, ez a szárnyaló,
ez a mégsem drasztikus állat,
ha nem ismer el, mint gazdát,
megbosszul és megleckéztet:
oldalról szárnyával megbök, majd megvág,
s ha ráülnél, bölcsen félreállhat...

Csak kell egy kis akarat

Művész úr,
állj egyenesen,
most húzzák el fejed fölött
a dicsőség himnuszát,

állj egyenesen,
ne tántorogj,
most ne moccanj
se jobbra, se balra,
felejtsd el a részrehajlást,
nem baj,
most nem hiányzik
a lelkiismeret-furdalás,
csak állj egyenesen,
s köszönd annak,
ki barátként
az elismerésre javasolt,
neki köszönd
fejed fölött a glóriát.
És ne légy ostoba,
ne törődj azzal,
hogymind e mögött
ki, s mi van,
mily affér,
mily közeg, mily társaság,
s miféle érdek,
csak arra gondolj,
hogya jelenlegi mérce
évek múltával
állja-e még a sarat,
az értéket s a mértéket,
s azzal se törődj,
mennyit ér maga e hazard,
csillogó fémdarab?
De így is jó,
így sem haszontalan,
gratulálunk amúgy,
a szárnyas ló patanyomából
utólag szomjat oltani
a szent lakhelyen,
— a Helikon-hegyen —
még inni lehet,
utólag pedig feltöltődhetsz
interdiszciplináris
és intertextuális bölcsességgel,
napfényvel, energiával,
múzsasimogatással,
igaz ihlettel —

Csak kell egy kis akarat.

Múzsák ajándéka**Beke Sándor fordításai**

Kortárs román költők versei
(II.)

Nicolae Prelipceanu
(1942—)

A tett
(*Fapta*)

Bennem maradt még egy falavél
a sebész — véletlenül —
az emberben felejtett
egy vékony lemezkét
a hírekkel együtt
bennem maradt
még egy újságcafát
Egy óriási faliórában
felejtettek engem
bennem maradt
még egy falevél

Ifjúkorban
(*În tinerețe*)

Paul Orleanunak

Együtt garatra öntjük azt a langyos vizet
melyben nemrég
fürdőzött egy titokzatos angyal
ezt a folyadékot gyógyírként az egyedüllét ellen ajánlják

ki tudja gondolunk-e mi arra hogy
közvetlenül e szertartás után
ki tudja mi következik még és hogyan alakulunk majd át

---

valamilyen váratlan dologgá talán jobb lett volna ha nem
isszuk meg azt a vizet

valóban felismerhetetlenné leszünk
pillanatok alatt vagy pár év múlva becsukódik a szemünk
lelassulnak értelmi képességeink s a végén majd feltesszük
a kérdést

mi is volt azzal az esővízzel a pohárban
melybe nagyon régen fiatal korunkban
egyszer átszűrődött az idő

Egy éjszaka

(O noapte)

Halálom előtti kézírásomat
olvasom a papíron
egy ceruza mindent elárul rólunk
leereszkedik egy éjszaka

Egy tűnek is elég hogy átjusson
a vékony papíron
a puha szavakon
rajtam rajtad
mindkettőnkön

Állj talpadon ott a mély legmélyében
mint egy fehér betű az éjszakában
az ábécé melyből kihulltál
ismeretlen messze van

Zöld szemek

(Ochi verzi)

Adrian Popescunak

Költő úr kérlek jöjj közelebb
és mondd meg nekem mit érzel
hajad miért mered égne és miért
leszel libabőrös
ha meglátsz
kérdzte a zöld szemű halál
miközben a fekete szemű halál
mint bármelyik nő
kíváncsian nézte végig a jelenetet

Mariana Bojan
(1947—)

Milyen költő, kedveseim

(*Ce fel de poet, dragii mei*)

Egy szerelem
sem teljes szerelem.
Egy szerencsétlenség
sem jelent teljes halált.
Minden kételyekkel párnázott,
még a halált is
különleges elvtársi kapcsolatok
fűzik a reményhez, az álomhoz, a félelemhez.
Én költő vagyok — lám —, e költemény
kapujánál nyöszörgöm
húzom az időt, megcsúsztatom, idegeskedem,
kővé változom,
mint egy jógázó öreg,
szívemet férfiasan mintázom,
hogy azonnal letérdepelhessek
egy fekete bojtorján előtt.
Milyen költő vagyok én, kedveseim?

Tavaszi

(*Primăvara*)

Áldozatok — korai báránysok —
a hullámzó zöld fű dagályában.

Mint egy vak vipera

(*Ca o viperă oarbă*)

Segíts meg éjszaka,
hogy lehunyt szemem mögé
bújtassam el ezt az évet.
Pihentesd meg talpam
az út sebeitől.
És engedd, hogy álmodom
kőbe meneküljön,
mint egy vak vipera.
Majd édes tehernek
rendeld ki nekem ezt a követ.

Fiatal munkás

(Tinere lucrător)

Te, a szerelemtől feldúlt fiatal munkás,
Mikor nekifogsz dolgozni,
Soha nem tudod,
Hogy a parti fecskék
A felborult vizes bárkákban
Jönnek-e vagy mennek.
Persze, te kezdő vagy,
Van egy másnapos apád
És egy bájos anyád.
Nézd a parkban — mint a méhek egy málnával
Teli bögrén — összegyűltek a lányok.
Csoda, hogy az élet legszebb napján
Milyen olcsók a gyümölcsök.

A házak zsebeiben

(Prin buzunarele caselor)

Egyedül is maradhatnék
ezzel az emberrel.
A felhők, mint apró gyermekek,
lassan bejárják
a házak zsebeit.
Éljünk, hogy halálát várjuk
egy keserű pillanatnak.
Sokszor húsz évre,
máskor száz évre lenne szükséged,
de mi már betöltöttük
a türelem öröklését.

A konyhában

(În bucătărie)

Egyre inkább egyedül vagyok
a szívemben.
A konyhában összeszorulva
ujjaim között, mint kullogó,
úgy csordogál a halál.
Kendervászon terítővel
letakarom eleségem,
hogy ne vegye át a hold íze
az egyedüllét-csecsemőjét.

---

* * *

Azt hiszem jó lenne
Ha számba vennétek engem
Nem úgy mint egy géppisztolyt
Hanem mint egy érzékenyen
Remegő árnyéket
Mert a halálnak
Nagyon jó emlékezőtehetsége van
Az árnyékokról.

Menet közben

(În treacăt)

Ma éjszaka egy tavirózsa
öngyilkos lett.
Mint egy madár...
A borjúcsorda a csendet megterhelve
az eső felé vette az irányt...
Én egyedül — mint egy gyémánt —
a nagyvilágban
keresem a kertet.

Hogyan lettem ház

(Cum am devenit casă)

Egy este
gyermekkorom udvarába
belépett a tanító
és megkérdezte tőlem:
Mi szeretnék lenni, ha nagy leszek?
Ház szeretnék lenni! — válaszoltam.
Egy nagy befogadóképességű
és meleg ház, mely egyszerre minden
mesehallgatót befogadjon.
Időközben a tanítóm meghalt
— nyugodjék békében —,
én pedig azóta valóban ház lettem...
Olyan ház, melyben néha
egyedül beszél valaki.

Matild

(*Matilda*)

Matild, ő az erdőben felejtett édes hangú anya,
akit magára hagytak a madarak.
Nem is tudom, hogy egyáltalán Matildnak hívják-e,
mert én már régóta ágyban fekszem.
Az álmodozó semmit sem tanul a derűs napból,
Ő a család teraszán
Virághímes köpenyben ül... és azt látja,
hogy a jó tettek elméjét elhomályosítja a párduc
és azt, hogy a végén miként lesz fehér Nap-bárka,
mint egy csont, melyet elhagyott a szerelem.

A halott hegedűs

(*Vioristul mort*)

Idegen város, fehér fal,
kőhegedű.
A nap kihúlt hamujára
ereszkedik
egy ismeretlen kékség.

Ne tépd szét a rongybabát

(*Nu rupe paiața*)

Ne tépd szét, ne tépd szét a rongybabát,
Hadd, hogy kiabáljon,
Hogy széttépje az ingét,
Hogy ugrándozzék,
De leginkább engedd,
Hogy szívja magába a fényt.
Ne tépd szét, ne tépd szét a rongybabát.
Ez a rongybaba amúgy is
Széthull, égnek száll.

Kellemes reggel

(*O dimineață plăcută*)

Füzetembe
egy szúnyogot rajzoltam,
a rajz nem volt szép

és nem is volt fontos,
de látjátok,
a falon találkoztunk,
ő a szürke gondolatom
útjában szökdécselt,
reggel így töltöttük el együtt az időt
az ébredés hajnalán.

A félelem

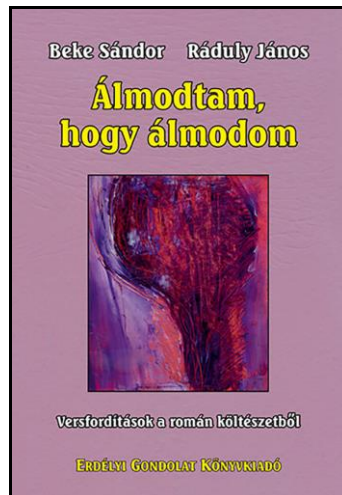
(Frica)

Egyik este
Ajtómon kopogtatott a Félelem.
Vizelet- és ürülékszaga volt,
Semmilyen köze nem volt a Vershez.
Úgy néztünk egymással szembe,
mint két öreg félvilági hölgy...

Ha nem így lett volna,
Belülről kopogtat,
Mint egy szív.

Kiadványaink

2020-ban megjelent

Virgil Mihaiu
(1951—)

Darwinizmus
(*Darvinism*)

a turbóreaktor lecsúszik
a vízvezetéken
a turbóreaktor lecsúszik a torkomon
a hal csontjaival együtt
a macskák újratanulják a dzsungel könyvét
zümögésük szerint
még az oltárig is felismerhetnéd a legyeket
ürülék-erkélyen ülök
hull a pizsok a turbékoló madaraktól
engem felmentenek
a hóember állati származásának leckéjéből

Mi
(*Noi*)

nem lenne jogom
sok levegőt remélni

mikor fúj a szél
a Gangesz deltájából

a lélegzetek
megfullasztanak a mézzel

kezünk között
szúnyogok röpdösnek

csupán a következő álomban vagy itt
a nők ismét benyomulnak akár
a mintaképek

sápadtan megrezzenünk
úgy ahogyan a másolatok is leválnak
az eszmékről

annyira bizonytalan a repülés
a csalóka víz az örök tűz

---

néha fontosabbnak tűnik
a levegő

hozzaérünk ajkainkhoz és meggyújtjuk
majd újra megérintjük őket

hogyan emlékeztessenek majd
az immanens és nem létező befejezésre

Ráolvasva a kedvest

(Descântând iubita)

Lenyugodtál
hasadon
sűrített cseppek

Az értelem kétségesen
bennük van

Hogy magam mellett tudjalak
keményen féken tartalak

Az előrelátás felértékelése

(Evaluarea optimismului)

nem merném kijelenteni
hogy a helyzet a legjobb
ó ezt nem merném
de mert ti ösztönöztök
új erőt adtok nekem
és mindig mellettem álltok
ó igen ezt megteszem
hogy az egész világ
jól érezze magát
nem nem a végtelenségig
csupán annyi ideig
amíg fénytelenesen
világítanak a csövek
igen igen a mágikus önszuggesztió
igen-igen a má-gi-kus ön-szug-gesz-ti-ó

A másodperc megszületése és halála

(Nașterea și moartea secunde)

Egy gesztus:
könyvet tart
a kéz
a szem
könyvoldalra szegzett

A kezek már régóta
bámulatos világűröket dédelgetnek

A szem csupán részleteket derít fel
részecskéket

Az elmében
egy rendes lány
nagy méretű mellei

Kétértelmű szerelem

(Ambiguitate de amor)

kiszáradt torkod
forrás-
pontjáig

az antarktisz
átjárói

kétarcú tallérok
melyekbe arcunkat
beletemetjük

Marta Petreu
(1955—)

Áldott az ártatlanság
(*Binecuvântată este candoarea*)

Ma éjszaka magamról beszélek neked.
Ma éjszaka a testem szomrú.
A család elvont melegében
minden könyvoldalon halálát leli az írásmű hercege.

Áldott legyen a púderes dobozból áradó ártatlanság!

A könyv hercege mindenkiben meghal
és egyre meghal.

Nagy szavak
(*Vorbe mari*)

Gyötört mankói a képzeletnek.
Elkopottak. Búzösek.
Puha csontjai a költeménynek.

Dicsőség
(*Glorie*)

Semmit a húsról:
ez a törékeny szó meghalt.
(Hús, bebalzsamozott remegése az emlékezetnek.)
Anyám meséi,
mint rókaprémek a Szépséges nyakán.
Semmit az eljövendő napról. A dicsőség.

Elégia
(*Elegie*)

A nyíló és becsukódó
ajtók között
mindketten pihenőhely vagyunk.

Petru Romoșan
(1957—)

Elszáradt levelek

(*Frunze moarte*)

Tegnap éjjel megfestettem körmeimet zöldre.
Ma éjjel azt mondom magamnak:
Körmeim még zöldek és egyenként lassan lehullnak, leesnek.

Hajnali lovaglás

(*O călărire în zorii*)

Gyere, lovagoljuk meg!
Ez a szépséges pegazus
Még el tud vinni minket.
Adjunk parazsat neki,
Mutassuk be a legszebb kifestett nőt neki,
De leginkább a zsebeinkben
Bujkáló halált mutassuk meg neki
(A legelismertebb költők rémét).
Gyere, lovagoljuk meg!
A szegény pegazus
ő még el tudna vinni.

Felhők

(*Norii*)

Előjöttek az alázatosak —
sötét urai a nedvességnek.

Téli történet

(*Poveste de iarnă*)

Kezeim mindig sápadtak,
ezért zöldre festem őket.
Arcomat kacagva beborítom velük.
Fejemet lehajtom a fehér papírlapra.
Délben a legöregebb kakasok ébresztenek fel.
A zöld színről akartam mesélni nektek
vagy a halál gondolatáról.

Megváltoztat valamit a vers?
Megváltoztat valamit a vers? kérdezte.
Nevetett.
Nevetett csupán.
Fogai jobban csillogtak mint a halál.

Gyermekkoromból a disznó

(Porcul din copilărie)

Egy disznó, két disznó, három disznó,
négy disznó, öt disznó,
hat disznó, hét disznó.
Milyen fekete, édesanyám, föl akart falni, édesanyám,
takarodj, disznó,
a patakra vittem fürösztetni,
én tartottam vérének az edényt.

A fehér disznó, a fekete disznó, a kék disznó,
gyermekkoromból a disznó.

Merre repül a tengerbe fulladt
disznók lelke, a gadarénusoké,
az összes disznó lelke hová repül el?
Hová repül el a disznó lelke,
a csalán lelke, a cseresznyefa lelke, a veréb lelke,
a disznók teste hová lesz el?

A fehér disznó, a fekete disznó, a kék disznó.

Egy ibolyafolt

(Un pâlc de viorele)

A mi vidékünkön a halál is
egy komédia.
Akasztásra a kötél sem jó,
s a szederbefőtt is méreg.
Péter, Péter, ez a tavasz
nem egy komédia.

Mikor a kétségbeesés a legsötétebb,
mikor a fájdalom a legmélyebb,
nincs mit tenni, értelmetlen,
akkor, s csak akkor borítom be arcomat
egy ibolyafolttal, egy kék pázsittal.

Az öreg mesterek

(*Bătrânii maștri*)

Ne ijesztgessetek az öreg mesterekkel,
jól ismerem őket, a barátaim,
ők is emberek ott,
elkényeztetettek, gyerekesek, halált szeretők.
„Földieper-bolondozás”, ez a képlet, mondják.
Földieper-bolondozás.
Ti pedig tátott szájjal maradtok.
Az ijedtségtől fehérek.
Eleget imádtalak,
gyertek, most beszéljünk el, ráérünk.

A macska és a bértollnok

(*Pisica și scribul*)

Vérfoltos lábakkal, halkan lépkedve,
íróasztalomon megjelent a macska.
Ő a mi gazdánk macskája.
Ő ott volt.
Kétségtelenül mindent hallott.
Mindent látott.
Figyelmetlenül a vértócsába lépett.
Ő semmit nem tudott elmondani nekem.
Ő nem tudott írni.
De a macska nem félt úgy,
mint ahogy a világon félnek az emberek.
Őt csak a mi gazdánk kutyáéhoz hasonló
nyugodtsága ijeszti meg. A felfuvalkodottság!
A macska vérfoltos lábakkal, halk léptekkel
vonult végig az én fehér ívpapírom felett.

Aranyszájú János

(*Ioan gura de aur*)

Arany- szájú János. A szép szavak fájnak neki. Csak a szép szavak fájnak neki. Többé nem tudja kimondani hogy megszürkült a haja. Többé nem tudja kimondani hogy öregedik a teste.	Többé nem tudja kimondani mennyire szereti a piros és nagy mellű Rozáliát. Aranyszájú János Halott a saját száján.
--	---

Hit és üzenet

Beke Sándor

Húsvét

A kalapos néni
— a rendruhában feszítő
öreg bácsi mellett —
elegáns, fekete nagykabátban
közel a templomhoz halad a járdán.

Megráncigálja a nagykabát
gyűrődéseit a férje hátán,
ujjait, körmeit nézi,
s őszülő fején még egyszer
megigazítja dauerbe tett
illatos frizuráját.

Pünkösdi közelség

A Szent Péter térre kisteherautón
sárga nárciszt hoztak a kertészek.

A tér hamarosan megtelik
hívó emberekkel.

A szerelők alumíniumlétrát
emelnek az ég felé,
mert Jézus hamarosan megérkezik,
s ünnepnapján az égen
sokoldalú fogójával
a begyúlt lelkeket
egyenként összeszereli a szentlélekkel —

Ács Julianna

Nagypéntek

Nagypéntek. A sötét éj feketén üzen:
Krisztus függ a keresztfán bűneink miatt.
Ő vállalta miértünk a gyalázatot,
Kínok közt letekint miránk.

Felfogtad a csodát, hogy az Isten Fiát
Feláldozta helyetted? Kegyelem, ingyen!
Mert Ő úgy szeretett, hogy e világ után
Mennyben égi hazánk legyen!

Kozma László

Szent Ferenc füves kertje (III.)

Keresztút

Azt gondoltam, elkísérlek
Keresztúton, örök Élet
De csak Te vagy, Krisztusom,
Aki kísér az úton.
Léptem mélyed a homokba
Futó szellő szerteszórja,
De Te őröd életem.

Fény, igazság, fényesen.
Ami végül elborult csak,
Mi az úton térdre roskad.
Te vagy, aki fölemel.
Szenvedésed tőle nyer
Emberségünk örömet
S mi töredék, teljesebb.

Mária

A tavaszi fák virágzásban állnak,
Mint fehérló szobra Máriának.

*

Fenyők zöldje, Mária-szobor,
Piros rózsza illata csobog.

*

Fehér szobor áll a
Zöld fenyők között.
Reményt foglal egybe
S boldog örömet.

Máriának szobra
Imádság terem,
Aranyeső szórja
Szirmát szüntelen.

*

Mert Mária itt vár
Hegyen-völgyeken,
Szétfoszoljon minden
Ember-gyötirelem.

Margaréta bontja
Kis virágait.

A nárciszok csokra
Csöndre megtanít.

És az illat árján
Imádság lehel.
Havasok oltárán
Hozzá érkezel.

*

Ágakon a madarének
Úgy mondja tovább
Máriának szent ünnepét,
Színarany csodát.

Előbb a hóvirág zendül,
Aztán ibolyák.
Harangvirág kelyhe csendül,
Csupa tarkaság.

*

Madárhangok szólítanak:
Ave, Mária!
Meggzületett barkaágak
Bimbózó fia.

Hints virágot szerte, áldott
Kézze, Mária,

Bíborszínű rózságon Szárnyaljon ima.	*
*	Füvekről a harmat Már fölszáradott És a levegőben Illat kavarog.
Mint a fenyőzúgás, imádságunk csendes. Üdvözlégy Mária, malaszttal vagy teljes.	*
A fényes forrásból indulnak csermelyek. Üdvözlégy Mária, az Úr van teveled. Aki szűz virág vagy, asszonyok közt Áldott.	Fehér szirmok hullnak, Szálló hóesés, A réteken csendül Patak-nevetés.
Hajlanak utadra erdei virágok.	*
*	A hegy oldalán forráskút csorog, Kortyolják a somlyói búcsúsok.
Könnyű madár-rebbenések Halkan szállnak át, Köszöntik a hajnalfényben Havas Máriát.	*
*	Isten-álmot óvott köpenyed S most Erdély fölé kiterjesztheted.
Szimfónia indul, Az égbolt zenéje. Fehér havazás hull Rigó-feketére.	*
	A nárciszokban sárga napsugár nyit, A Mária szobra visszavár itt.

Madarak

Az életünk ennyi csak, Uram: Egy rigószárny a fák közt elsuhan.	Rigóének tarkázza a csöndet. Már dolgod van. Meghallgatni őket.
*	*
Hatalmas lesz, ha szívében dal van, Ő maga a szétáradó dallam.	Meghajló ágon rigó-trió, Gyönyörű álom, szecesszió.
*	*
A rigódal, mely lüktetve árad S hajnali szél hajlítja a fákat.	A hajnali s az esti dal, a részeg Lelkesedés, épülő rigófészek.
*	*
Kialszanak fönt a csillagok, A fák csúcsán rigóhang ragyog.	Ne mulaszd el. Ingyen szól neked, Hallgasd meg az apró énekest.
*	*

Azt hiszed, csak önmagát dalolja?
Mind célja van, hozzád ér a sorsa.

*

Szimfónia. Áradó dallamok.
Rajtad múlik, hogyan folytatod.

*

Belőle épül. A komoly tetőkön
Könnyű dallam, hogy teret betöltsön.

*

A rigóének, ahogy beleárad
Tengerébe a fényes napsugárnak.

*

Gondosan, mint magot csipeget
Fütytyenti a dallam-íveket.

*

Patakocska indul,
Fecske csivitel
És a fagyot könnyű
Szellő viszi el.

*

Ring a rigófészek,
Cinke bólogat:
Ébred a természet,
Alhatott sokat.

*

Felröppen a varjú.
Ó itt mit keres?
A rigó kiáltja:
Nem is énekes!

*

Madár röppen, csórében ág bókol,
A madárka már fészkére gondol.
Apró mag hull, hajtás kél a porból,
A magocska az erdőre gondol.

*

Hallgatod a rigóéneket
S a napsugár betölti a teret.

*

Fenyőcsúcsra, nap tüzébe szállt,
Onnan zengi legelső dalát.

*

A fák csúcsát most súrolják a fények.
Kigyullad a hajnali rigóének.

*

Sűrű ének, mely hajnalt köszönt
S a fenyőlombban sűrűbb lesz a csönd.

*

Megszólal a sárga-fekete:
Aranyeső s rigó zengzete.

*

A fák csúcásáról egyszerre beszélnek,
Hirdetik, hogy csodaszép az élet.

*

Rigókoncert hangzik teljesedve
S ezernyi szín. Ki hangolja egybe?

*

Ág hegyéről hangzik a csöndes ének
S a szünetjel: villámgyors röppenések.

*

A fenyő csúcsán rigószárny libeg —
Elmondja a reggeli híreket.

*

Egyre följebb rebben az ághegyen
S most dal indul büszkén, délcegen.
Kinek szól? Csak egymással beszélget?
A napnak, mely a horizontra lépett?

*

Egyik virágzó ágakról felelget,
A másik még éppen rügyező.
Ne félj, ne félj! A magvak mind kikelnek,
Zöldbe borul erdő és mező.

*

Fölötte surran, rezdül az avar.
Nem könnyű ének. Ez már munkadal.

*

Kié volt a könnyű sóhaj?
Szélben foszlik a rigódal.

*

Alkonyati zápor.
Tisztára mosott
Dalával a rigó
Ég felé lobog.

*

Feszülő rügy. Még nincs rajta levél.
Rigó röppen a tavaszi ágra.
Énekében lomb zúgása él
S felhangzik egy patak csobogása.

*

Kicsi még, kicsi még,
A palánta kicsi még.
Kicsi még, kicsi még,
Nap növeli a hitét
Lesz majd erdőrengeteg,
Ága tartja fészketet.

*

Amíg hull az égi harmat,
Örüljél a rigódalnak,
Fűszálnak és rózsatónek,
Örülj apró örömöknek.
Örülj fénynek és az árnyak,
Illatnak, mely szerteárad.

Virágzás

Harmatcseppek a zöld füveken —
Szikrázik az Isten-türelem.

*

Egy-egy illat, ahogy beköszön —
Vélük üzen a virágözön.

*

Illat és szín szüntelenül árad —
Érted hitét egyetlen virágnak?

*

Szimfónia. Rózsák nyílnak sorra
S lepke száll egy hófehér bokorra.

*

Táncolnak, a szélben lengenek
Elnézed a nefejcseket.

*

Fehér szírom, hogy földre hull merengve
Zöld fű között virágzást megteremtve.

*

Falevélen szomszéd lombok árnya
S választ súg egy csöndes suttogásra.

*

A tisztáson, hol illat bódított,
Kinyílik az egyetlen titok.

*

Sárga napfény, virágpor vakít —
Szerteszórja ajándékait.

*

A víz szaga, akár a tengerek.
Eső áztat faleveleket.

*	*
Fönn, a magasban az összeborulások: A virágzó ágra rigó füttye szállott.	Az éjszaka: kék harangvirágok S piros pipacs a hajnali lángok.
*	*
Hogy kinyitja bimbó-szempilláit, A sárga nárcisz belülről világít.	A zöld füvek meghajlanak a szélben. Ezüst hullám, virágzás tengerében.
*	*
Tavaszi ág. S ahogyan kitelnek, A rügyeknek rigóhang felelget.	Virágzó fa. Egyetlen csokor csak. A hegyoldal barnájába olvad.
*	*
A hóvirág s az ibolya megfakad S aranyárgán megcsillan a nap.	A kerti ágyás csupa kék virág, Mellette sárga és halványlilák.
*	*
A szél havat, deret sodort S pár virító nárcisz-csokort.	Csak a bodza ringó fodra, Mint megannyi fehér szoknya. Csak a bodza, csak a bodza Táncol szélben ingadozva.
*	*
A fű között pár rózsaszín szírom csak S a virágos ág hajnalfényt ragyogtat.	Nárciszok sárgállnak végig, Tulipán is kinyílt félig. A fenyőrügy le ne késsen! Ő is kihajt zöld reményben.
*	*
Fehér bimbók áradó özönje — Fölverte a tavasz habverője.	A pünkösdi rózsa, Mely az útra hajlik, Az eget fodrozza, Mikor meghajnallik.
*	*
Sötét az erdő, s mesélnek a fák A zúgó szélben fényes balladát.	Rózsabokor. A zöld rügyeken Üvegéből piros bor terem. Illata a szélben száll tovább. Fenyő issza tavasz-mámorát.
*	*
A futózápor fenyőtűn csorog. Megcsillannak fényes tobozok.	Eső-könny perdül A füvekre, és
*	*
Megcsendül, mint ezüst xilofon, Eső perdül tulipán-soron.	
*	*
Piros, sárga, zöld csengettyű-hangja S megkondul a bíbor mély harangja.	

Halk szivárvány csendül
Könnyű nevetés.

*

Sárga nárciszbimbó
Akár cseppre-csepp,
Kerten végigringó
Friss üzenetek.

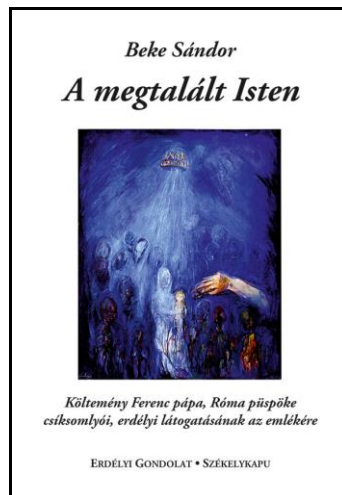
Szellőzúgás csendül,
Tavaszköltemény.
Fenyő tánra perdül
A rét közepén.

*

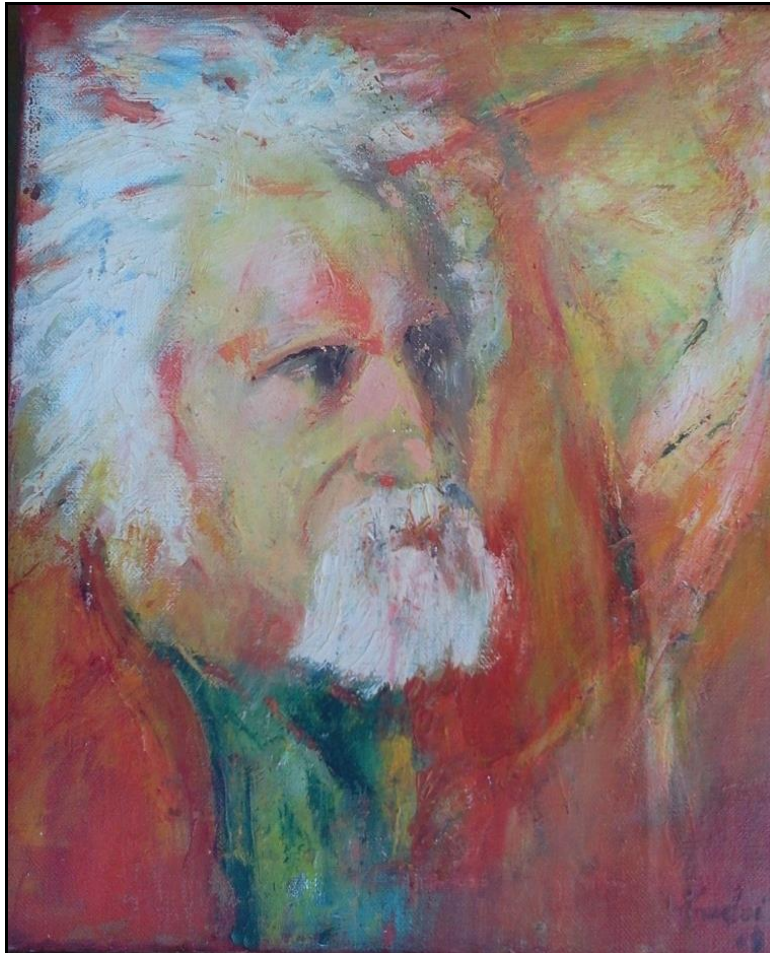
Mi Krisztus szegénysége?
Erdők, virágok bősége.
A világnak inni adnak
Forrás és a hulló harmat.

Kiadványaink

2020-ban megjelent

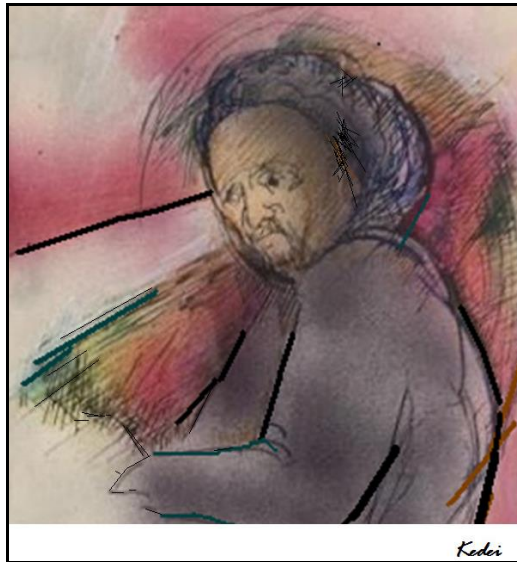
Kedei Zoltán

Kép és írás (I.)**Tükörkép**

... a valóságban másképp nézek...
(A festményt a költészet emeli alkotási rangra.)

Kérlek, várj!
Kilépek a valóságból.
Önarcképet festek. Csapong a játék.
Vászonra kerülök.
Kandikálok erre-arra.

Fittyet hányok a szokásnak,
megfestem az öncélú hangomat.
Idő marta arcképen csillognak a színek.
Összevissza formák birkóznak a gondolat-
lattal. Résen leszek, át ne verjenek.

Kényszerszabadság

Leülnék valahová, pótszékkal kedveskednek. Nyikorog a pótszék, nem bírja a lélek terhét, a szenvedés sátra is rá nehezedik.

Villanás

Keresem a szenvedélyem csillogásait, a természet vadhajtásait. Lóra ülök, lesem, szétszóródnak vágyaim. Kimondom az igazságot, „jeges a pálya”. Még egy lépés. Jobbra lépek.

Kilenc évtized

A tegnapi itt felejtett szavak befejezetlenül maradtak, van mit hozzá tennem, a játéknak nincs még vége, kilenc évtized után mindent másképpen látok, az egyik fele: ilyen, a másik fele: olyan, felemás.

Mondom a magamét, festek, és rohanok a szivárvány felé, érzem, hogy lélegzik a föld, szól a zene, fülemben zsonganak dalba szótt álmaim: „Költészet a lélek tánca”.

Ez lenne a művészet mágiája?

Jöhet a megnyugvás, de nem tart sokáig, mert a nyugovóra helyezett ecset megmozdul, vele együtt elém jön egy kép, keblemre veszem, és tárolom a képi utazás ajándékát.

Marad a kérdés: megtartom-e vagy szélnek eresztem? Rembrandt sem tudott bánni a pénzzel a műélvezők szerencséjére, megúszta, magasra emelve vitte keresztjét.

Összkép

Az összkép tételei és kételyei: az örök pillanatok. A gondolatok és az érzelmek megoszthatók mindenkivel, még akkor is, ha szakad a kötél vagy sürget az idő, viszont, ha mégis kavargó kételye, s vele együtt belém bátyázza magát a fájdalom, kevésbé leszek képes megosztanom másokkal.

Ki tudná megmondani, megjelölni a palettán maradt színekben rejtőzködő érzéseket és gondolatokat? Talán örökre ott maradnak beszáradva.

Amikor hajt az éj király, és kopottan rohangálok füstben, porban csiszolt köveken, reménykedem, hogy vár rám a mesemadár, védőszárnya alatt megtalálhatom az elherdált értékeket.

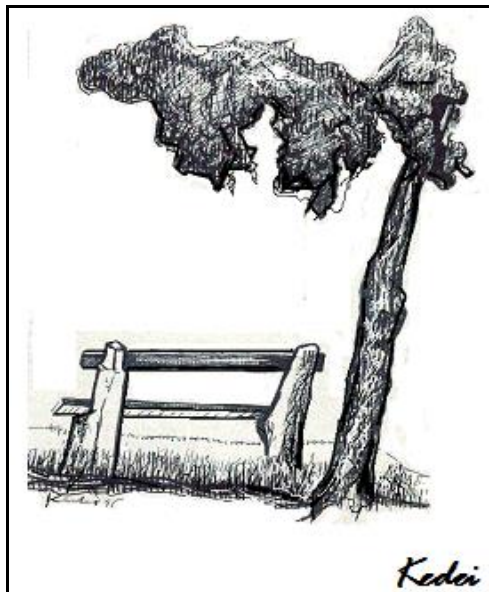
Olykor-olykor hatalmába kerít a képtelen gondolatokkal teletűzdelt kétarcú világ, elrejtőzöm a mélybe, és mindaddig ott is maradok, míg az idő végtelenségében elmosódnak a gyarló, embertelen cselekedetek, és felmázolódnak a feledés falára.

Olthatatlan vággyal futom pályámat. Mosoly ül orcámra:

— *Kis herceg leszek, s a sárga korona pihekönnyű lesz fejemen.*

Üres pad

Bomló világ
zsibvására

lélektér
imák világa

görnyedő fa
üres padja —

múló élet
szélciterája.

Vadkacsa

A Vadkacsa vakító fényben őrzi a magányát. Véget ér a kapkodás, beleássza magát a tátongó ürességbe. Közelségében elővigyázatos hangok figyelmeztetik — bátorításként — a kudarcra. Kezdi érezni, hogy a vágya nem formális játék. Eldobja a zenélő mobiltelefont, ezzel kikapcsolja az előítélettel megpakolt csúszó-mászó férgemet és tapicskolni kezd a pocsolyában.

Kiállítás után

A kiállítás véget ért, elalszom. A fény fala kidől, maga alá temeti a forró levegőt. A valóság mélyére süppedek. Borús lesz az ég alja, de rajta fényes rést találok, s benne egy fénylő képet: „Erdély és szerelem”. Elevenedni kezd kedvem, letelepszem árnyékába. Ott várnak rám a kékek és a vörösek, angyali mosollyal a tüzes szerelmek. Újabb kép vesz birtokába. Megtörik a messzeségbe ívelő vonal, eltűnik a harmónia. Elhagyom Erdélyt, megszűnik a szerelem. Kedvem veszítem. Álom volt az egész. (2019. 11. 30.)

Kozma László

**Az igazi művészet elkötelezett,
kapcsolódik nemzetéhez,
környezetéhez
(II.)**

**Téli ajtó
Mme Monettel**

Egy kedves arc, s könnyedén odavetve
Mint rózsaszál, piroslik a leple.
Úgy áll ott, a derengő ruhában,
Körülötte fehér hóhullás van.

A szerelem valósággá válik,
Kopogtat az ajtón, csöndben rád nyit,
Vagy várja, hogy végre beeressed,
Fölvadjon szíved, a fagyba dermedt.

S ahogy lehullnak a téli leplek,
A fákon zöld lombok énekelnek
S a patak vize csendülve megárad,

Mint a télben sóhajtó lehellet.
A jégvirág egyszerre felenged,
Ahogy halkan pattannak a zárok.

A művész felesége

Érkezik és távozik egyszerre.
Nem tiéd a szépség győzedelme.
Csak sejtéd, a könnyű havazáson
Ecset alatt fehérlik a vászon.

Hullik, mint az ismeretlen pelyhe,
Színeidet elborítja szerte,
Megszakítja ívét a körvonalnak.
A pillantása, mely veled maradhat,

A barnaság, amely megigézett,
Akár kéklő tavaszi ígéret,
Piros virág a téli rózsafákon.

A pillanat csak, ami a tiéd lett.
Egy érintés, a megremegő lélek,
Ami örök a változó világon.

Barna ragyogás

Évszázadok sodrása partra hordta.
A katedrális tündöklő, barna foltja
Mint egy patak barna kavicsának
Csillanásán napnak fénye árad.

És a kapu okkersárga öble
Harangzúgást zenget mennydörögve.
De majd karcsún felszökell a fényben,
Rózsaszín láng borítja egészen.

Felderül az oszlopoknak árnya,
Hajnalfényben halványkék és sárga,
Megnyílik, hogy kapuján belépjen.

Felderülnek a sötétlő árnyak
Zengésében a harmóniának
És keresztje megcsillan az égen.

Rózsablak

Rózsablak, mely kinyílik máris,
Felragyog a roppant katedrális.
Hol fölszárnyal ezernyi imádság,
Fény ragyogja az oszlopok árnyát.

Rózsakapu, melyen majdan átlép
Az ember, akár felragyogó árnyék,
És a szirmok pirosan havaznak
És fehérén izzik a rózsablak,

Ahogy szín lesz íve a körvonalnak.
A létezésből halk bimbók fakadnak,
Egyikük az utadra hajol.

Híd lesz, melyen lépted áthaladhat,
Sűrűbb a fény, kigyúl egy szénaasztag
A frissen kaszált réten valahol.

A roueni katedrális

Mint tulajdon üvegablaka,
Amelyen áthullik a fény,
A templom most a sugárzás maga,
Ahogy kirajzolódik könnyedén.

Váltakozik nappal, éjszaka,
Alkonyat és hajnali remény.
Őszi köd és kazlak illata,
Könnyű füst az égbolt peremén.

Halvány pára most az Úr szava,
Mintha virágszirom hullana,
És a világ árnyalat csupán.

A legelső nap lágy fuvallata,
S a megszülető fényben gyúlna a
Tégla tömbje lágyan és puhán.

Camille búcsúja

Mint egy rózsa, hajába tűzve szinte
Szétfoszlik a szirmok könnyű íve
Elmerülve örök némaságban.
Vonásain derengő homály van.

Búcsúzás és megérkezés színe,
Mely magához ölel elveszítve,
Pillantása szétszórva tiéd:
Lombok őrzik és tavaszi rét.

Jégzajlásban, alkony bíborában
Folyóparton sötét fák sorában,
Amelyekből könnyű ritmus árad,

Érintése szellősuhanásnak
Madárszava a lombkoronának
Csillagsugár, amely mindent áthat.

Körvonal

A láthatáron cigaretta füstje,
Szénakazal a szalmakalap.
Mecsillan a hullámok ezüstje,
Vitorlaél végtelenbe tart.

Gyűrűzik a kerti tónak tükre,
Kék vizében liliom fakad.
Fény és árnyék vetül életünkre,
Felizzanak a napsugarak.

A festőecset világot teremt,
Fűzfaágon meghajlik a csend,
A bulváron lobogók lilája.

Kavarog a városi tömeg,
Hóhullás, egy halvány sziluett,
Lágy körvonal pirosuló ruhája.

Fénytörés

Mi terem a színeknek határán?
Mert a színből új színek bomolnak,
Lényegébe mintegy visszaolvad,
Könnyű szélben ellebeg a márvány.

Földereng a művész látomásán:
Sötét folt a hajós és a csónak,
Hullámhegyen vágyak vándorolnak,
Csillannak egy sirály szárnycsapásán.

A hajnalnak narancsszíne lobban,
Fölragyog a rózsablakokban
És a kapu kékeszöldbe mélyül.

Liliomok csillannak a tóban,
A vízesés fénytörése csobban,
Szétválík és újra kiegészül.

Álom

Diadalív a kerti út fölött.
A ház csupán sugárzó sejtelelem,
Átsillanjon a rózsaligeten.
Ki alszik ott? Az álma mély, örök.

Varázslatát bár meg nem töröd,
Teljesebbé festheted az álmát
A derengő, rózsaszín sugárzást
S a tó tükrén elmélyül a csönd.

Mint egy csónak elsuhanó árnyát,
Ruha kékjét, ernyő ragyogását,
Melyen csupán szűrődik a színfolt.

Vitorlát, amely fehéren száll át,
Fested a fűz mélyre csüngő ágát,
Tavirózsa tükrözi a titkod.

Kékség

A halvány lepke-lebbenések
Vitorlákon a színek, fények,
A felület hullámzó síkja
A hajladozó rózsainda.

A szírom, amely csupa szín csak,
A láthatatlan virágillat,
A percek mind egyszerre nyílnak
Kibomlanak és elvirítnak.

A sirálysuhanás az égen,
Elsiklik árnyéka, az ében
Hullám dördül a sziklaélen.

Örvénylik tajtékja fehéren
És megvillan egy szoknya kéken
A tengerparti napsütésben.

Változás

Van-e világ, vagy csak változás van?
Mi örök a változó világban?
Örök csak a változás maga,
Hajnal s alkony lágysugallata?

A tengeren elsuhanó csónak,
És már árnyak árnya a való csak.
Halvány kékség, mélységnek reflexe,
Ruha fodrán hullámszik egyszerre.

Mi az, ami kiegészít végleg,
A szerelem, amely teljessé tett?
De hajnalban szétfoszlik az álom.

S az ég-azúrba amely beleégett,
A körvonal, a kemény sziklaélek
Föloldódnak alkonyi sugáron.

Élő néphagyományok

Asztalos Enikő

Erdélyi néprajz marosszéki gyűjtésekben
V.**Erdélyi lakodalmak
és lakodalmi szokások (I.)****ERDÉLYI LAKODALMAK****Bevezető sorok**

Ez a néprajzi gyűjtemény az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó ötlete nyomán jelent meg, és bemutatja az erdélyi lakodalmi népszokásokat, főleg Maros megyéből. Gyakorlati használatra segítőeszközként szolgálhat vőfélyek, násznagyok, fiatal házasulandók számára, valamint pedagógusoknak is, akik szeretnék színpadra állítani, főleg ott, ahol a hagyományos lakodalmi népszokások már feledésbe merültek.

A házasságkötés, a lakodalom az emberi élet fordulópontjaihoz fűződő szokások közé tartozik, *átmeneti rítus*. Ezek a ceremóniák átsegítik a fiatalokat azon, hogy az egyik státusból a másikba kerüljenek: a legény- és leányéletből a házasi életbe. Mindez a folyamat a megadott közösség előtt zajlik le, falun vagy városban. A lakodalmi rítusok, ceremóniák hagyományosan zajlottak le a XX. század végéig, s egyes elemei a XXI. századba is átmentődtek. A közösség befolyásolja, meghatározza ezt a szokásrendszert hagyományos szabályok szerint, a tájegységektől s a történelmi kortól függően. A házasságkötés az emberi élet egyik legjelentősebb hagyományos fordulója, melynek bemutatása során az olvasó felismerheti az erdélyi néprajzi tájegységekre jellemző hasonlóságokat és a különbségeket, eltéréseket is. Mivel a Mezőségen, Kalotaszegen és Marosszéken magam is részt vettem lakodalmakon 1950 és 2000 között, megfigyelhettem a helyi szokások változásait is. Némelyek elmaradtak, régiekké, ősiekké váltak és újak kerültek a helyükbe, de az alapvető rítusok megmaradtak, ha azok ma is a falusi közösségben történnek, és nem városi vendéglőben.

A lakodalom a dramatikus népszokások közé tartozik, párbeszédes, rögtönzött cselekményekkel, melyeknek jelképes szerepük van, s végső céljuk az új család megalapozása és fennmaradásának biztosítása.

A lakodalmas költészet igen gazdag, lírai és alkalmi énekek, dalok, kurjantások, táncok, vőfélyversek hangzanak el. Az egész magyar nyelvterületen s így

---

Erdélyben is a násznép két háznál gyülekezik: a vőlegény meghívottai a vőlegényes háznál, ami legtöbbször a *lakodalmas ház* (az udvaron levő csűr vagy felállított sátor), háttérben a lakodalmi konyhával, és a menyasszony háza, ahová a leány násznépe gyűl össze, ahonnan a vőlegény násznépe kikéri, s az esküvőre, lakodalomra elviszi a szülői háztól. A lakodalmas házat feldíszítik, átalakítják vendégfogadásra, a kapura zöld ágat, virágokat tűznek.

A lakodalmi tisztségviselők azok a személyek, akik levezetik a házasságkötés szokáskörét. A következő tennivalókban segítkeznek: az egyházi házasságkötésben, az 1894 óta kötelező állami esküvő lebonyolításában, a lakodalom szervező és gyakorlati munkáiban, a násznép vezetésében, irányításában. A lakodalmi tisztségviselők modelljei a hajdani, XVII-XVIII. századi főúri esküvői szertartások levezetői, megszervezői (a gazda, a vőfélyek, a koszorúslányok).

Az eljegyzés, a „kézfogó” teszi bizonyossá, hogy a fiatalok egybekelnek. Ezen kéri meg a leány kezét, s ezután jegyesekként viselkednek a falu előtt. A jegyajándék koronként és vidékenként változik. A legény bokrétát kap a leánytól a kalapja mellé. Ez Erdélyben mindenütt szokás volt, csak a bokréta anyaga s az átadási ideje változott a XX. században, például a Nyárád mentén a vásárban vett bokrétát a katonai sorozáskor adta át a leány a szeretőjének (máshol bokrétakészítő asszonyok dolgoztak, vagy élő virág-, főleg muskátlicsokrot kötöttek s a Nádas mentén gyöngyös bokrétát). A legény régebb ezüstpénzt, a XX. századtól arany karikagyűrűt ad a leánynak. A Nádas menti Kalotaszegen, az 50-es években arany karórát adtak a módosabbak jövőbelijüknek jegyajándékkul. A rokonok is ajándékozni szoktak, s újabban egyes vidékeken, például a Nádas mentén, Kalotaszegen a kézfogón adják át a fiataloknak a használati tárgyakat ajándékkul. A jegyespár feliratkozik a papnál mindmáig, s háromszor hirdetik ki jövő esküvőjüket. A lakodalom a XX. század első felében még kedden, szerdán, azóta szombaton zajlik le. Igyekeznek a mezei munkákat nem akadályozni vele, ezért advent előtt, vagy a téli farsang idején rendezik meg. A lakodalmas háznál még a XX. század végén is, s a falun rendezett lakodalmakon máig is megkezdődik az ételek készítése. A gazda lejárja lista szerint a meghívottakat, majd a vőfélyek és koszorúslányok egy héttel az esküvő előtt hívogatnak. A múlt században a lakodalom napján szekéren vitték el a menyasszony kelengyéjét, a vetett ágyat, a ládáját, más bútordarabjait, ágyneműjét a vőlegényes házhoz, vagy az új házba, amit a vőlegény számára építettek a szülei. Azóta a lakodalmas szekér a kelengyével, a menyasszony bútoraival a megelőző napon kerül az ifjú pár jövő lakásába. A két násznép kétfelé gyülekezik. A vőlegény felveszi a menyasszony által készített jegyinet, a menyasszonyt is felöltöztetik ünnepi ruhájába. A vőlegényt elbúcsúztatják szüleitől, és elindul a menyasszony kikérésére. Itt a dramatizált rítusok után kiadják a menyasszonyt, akit elbúcsúztatnak a családjától, s a násznép zeneszóval, csujogatásokkal templomi esküvőre vonul. Az esküvő után a menet előtt elkötik az utat (ez a szokás a XXI. században is él), a dramatizált rítus folytatódik, s vonul a násznép a lakodalmas házhoz. Csujogatni szoktak a koszorúslányok, az asszonyok s ujujujujujú! felkiáltással fejezik be. Ha a vőfélyek csujogatnak, akkor a befejező felkiáltás „Ijaha” (pl. „A menyasszony olyan szép, / Mint üveg alatt a kép. / A vőlegény se csúnya, / Olyan, mint egy bokréta! / Ujujujujujú” — „Hopp az utcán keresztül / Engem

szeress egyedül. / Engem szeress, ne anyádat, / Én csókolom meg a szádat! Ijaha!). A vőfélyek főleg Kalotaszegen szoktak csujogatni a XX. században.

A vőlegény szülei fogadják új menyüket, s megkezdődik a lakoma, a mulatozás reggelig. Felszolgálják az ételeket, zene, tánc, vidám beszélgetés közben. Éjfélkor felkontyolják a menyasszonyt, következik az ajándékozás, és a menyasszonytánc. Régebb napokig mulattak, a XX. századtól másnap reggelig tart a lakodalom. Vasárnap az új asszonyt a násznagy és az anyósa kíséri a templomba. Sok helyen másnap a még megmaradt ételek elfogyasztására „ágytörőt”, azaz kisebb mulatságot rendeznek a közeli rokonok és a kiségitők, barátok számára. Mindez nagyon hasonlóan zajlik le egész Erdélyben, kevés tájegységi, esetleg falvankénti eltéréssel.

A fő tisztségviselők, a gazdák, a násznagyok és vőfélyek külön-külön kijelölt személyek a vőlegény és a menyasszony részéről. A *vőfélyvers* a népi írásbeliséghez tartozó műfaj, átmenet a műköltészet és a népköltészet között.¹

A XVIII. században még a diákköltészethez tartozott, s azóta kántorok, tanítók, verselgető földművesek írogatták a búcsúztatókat és köszöntőket, s Vőfélykönyvekben ki is nyomtatták, így elterjedtek a magyar nyelvterületen. Ezért a különböző néprajzi tájegységek között sok a hasonlóság, de különbségeket is találunk. Helyi verselők is kiegészítették, a falujuk sajátosságaihoz alkalmazták a rigmusokat, vagy újakat írtak. Ezen kívül sok a füzetekből való másolgtásokból eredő szövegeltérés, még a szövegromlás is.

A vőfélykönyvek írása és használata a legkorábbi népi írásbeliséghez tartozik. Bolyai Farkas is utal arra 1834-ben megjelent *Marosszéki lakodalmak* című munkájában, hogy a vőfélyek Mátyus Péter² 1829-ben megjelent könyvének rigmusait használták, de a későbbi, legelterjedtebb válogatást Volly István adta ki 1947-ben *Vőfélyek kötelelessége* címmel³. A kalotaszegi Mákófalván, a Nádasmentén, a XX. század második felében Rácz János gyűjtött, és maga is írt vőfélyverseket. (Mellékelek ebből egy füzetlapot.)

Keszeg Vilmos kevert műfajnak nevezi⁴, melyben különválasztható a nemesi lakodalmi költészet, a kéziratos énekköltészet, az iskolás-diákos műveltség, a hitújítás hatása, a népi szemlélet, a szokásgyakorlat.

A vőfélyek szerepe a lakodalmi szertartás irányítása, de esetenként a násznagy, vagy a gazda tölti be ezt a szerepet. A vendég hívó, koszorúslány kikérő, menyasszonykikérő, menyasszonybúcsúztató, a násznépet elindító, az esküvői menetre való felszólító, a menyasszonybefogadó, az asztalültetésre, ivásra, menyasszonytáncra, ajándékszedésre felszólító, az ételek feltalálására szolgáló rigmusok, kínáló szövegek tartoznak ide, melyek irányító szerepük mellett oktatják, de szórakoztatják is a násznépet, jó hangulatot teremtve a mulatozáshoz.

Az olvasó most olyan gyűjteménnyel találkozik, melynek első fejezete erdélyi lakodalmak bemutatása, a második vőfélyverseket tartalmaz (mindez szóbeli

¹A vőfélyversek tartalmi-formai elemzése megtalálható Keszeg Vilmos: *A folklór határán* című munkájában (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1991. 17-72.).

²„*Vőfélyek kötelelessége*. Iratott Mátyus Péter által (1829)”

³Volly István: *Vőfélykönyv*. Lakodalmi versek, dalok, táncok gyűjteménye. (Bp., 1947.)

⁴Keszeg Vilmos: *A folklór határán* (Kriterion Könyvkiadó, Bukarest. 1991. 17.)

gyűjtés), s a harmadik része egy 1902–1904-ben írott katonafüzetből kiemelt néhány rigmus.

Minden, ami e kötetben van, a gyűjtők eredeti, szóbeli gyűjtése, nem másolták ki könyvekből, a fényképek is a gyűjtés területéről származó, eredeti képek, melyek sehol sem jelentek meg eddig könyvben. Ugyanígy a katonafüzet is a saját tulajdonom, az elhunyt szerző ajándéka, s tartalmának ez a része nem jelent meg eddig.

A lakodalmak leírása, egyetlen kivétellel, a Marosvásárhelyi 1-es Számú Általános Iskola VII-VIII. osztályos tanulóinak közös és egyéni gyűjtéseiből származik, az én irányításommal. 1979-től ebben az iskolában néprajzi múzeum anyagát gyűjtöttem össze magyar szakos tanárként a tanulókkal, és néprajzi szakkört szerveztem (magyar és román tagozaton, gimnáziumi osztályokban). A szakkör 1990-ig, az iskolából való távozásomig működött. Ennek tapasztalataiból született meg a dr. Péntek János egyetemi tanár irányításával megírt I. fokozati dolgozatom 1982-ben: „Iskolai néprajzi kör szervezésének tapasztalatai a Marosvásárhelyi 1-es Számú Általános Iskolában.” A népszokások gyűjtését a néprajzi körrel 1979-től kezdtem meg, közösen szerveztünk gyűjtőutakat éveken át az iskolához nagyon közel fekvő Székelykakasd nevű faluba. Itt néhány tanuló nagyszülei laktak, és segítő adatközlőket találtunk. A gyűjtés 1989-ig tartott.⁵ A közös gyűjtés idején a lakodalmi szokások és a vőfélyversek is bekerültek a lejegyzett anyagba.

A népszokások gyűjtését fellendítette az 1972-ben dr. Dombi Erzsébet egyetemi lektor által összeállított tankönyv.⁶ Ennek a bevezető verse után magyar néprajzi alapismereteket tartalmazó leckék következnek: A népköltészet, A népművészet, A népszokások. Ez utóbbi csoportosítja és röviden ismerteti a népszokásokat, így röviden a lakodalmat is. Ezután a tanulók számára felteszi a kérdést: „Milyen hagyományos népszokások vannak a ti vidéketeken?” Így minden VIII. osztályos tanuló számára kötelező lett egy népszokás felkutatása, tíz év alatt, 1989-ig 56 lakodalmi szokás gyűlt össze. A tanulók szülei szoros kapcsolatot tartottak még a falujukkal, ahonnan gyári munkára a városba költöztek, a tanulókat vakációkban nagyszüleik megsegítésére küldték, főleg mezei munkára, állatgondozásra. Alkalmuk volt a gyermekeknek arra, hogy nagyszüleiktől, rokonaiktól a szokásokat összegyűjtsék, főleg Maros megye falvaiból. Ezen a területen az 1980-as években még elevenen éltek a népszokások. A nagyszülők még saját lakodalmaikat is elmesélték a gyermekeknek. Ezek tehát lakodalmak leírásai szóbeli közlés alapján. Olyan is szerepel közöttük, amelyeket maguk a tanulók is átéltek meghívottakként, látták a rítusokat, a szokásrendszert. Nagyszülőktől, rokonoktól gyűjtötték össze a gyermekek a lakodalmi

⁵Ezután egyedül folytattam a gyűjtést, s anyaga megjelent *Szép szivárvány koszorúza az eget. Népelet Székelykakasdon* című falumonográfiámban (Státus Kiadó, Csíkszereda, 1998.)

⁶*Magyar nyelv és irodalomolvasás*. Tankönyv a VIII. osztály számára. Átjavított kiadásai: 1976, 1980, 1999.

rigmusokat is, néhányan beépítve a lakodalom leírásába, de többen külön füzetbe írogatva őket.⁷

A lakodalmak és vőfélyversek anyaga a Nyárad mente, a Kis-Küküllő mente, a Felső-Maros mente és a Székely-Mezőség lakodalmi szokásairól szól. Belekerült a rokonlátogatásokon gyűjtött néhány gyergyói és erdővidéki szokásleírás is. A gyűjtött anyagból tizenkettőt választottam ki a könyv számára, külön fejezetbe téve a vőfélyverseket. Az anyag többi részét arra használtam, hogy kiemeltem a *Más lakodalmi szokások Erdélyben* című alfejezetbe egy-egy jellegzetes helyi lakodalmi szokást. Egyetlen kivételt képez a kalotaszegi mákófalvi lakodalom bemutatása, amely saját gyűjtésem. Itt töltöttem ifjúságom éveit, s itt zajlott le az én lakodalmam is, a Nádas menti kis faluban. Bár értelmiségiként én nem voltam helyi népviseletben, a násznép (50 család) mind kalotaszegi ruhában vett azon részt. A két szomszéd fiú volt a vőfélyem, szüleim kedves ismerősei a násznagyok, édesanyám tanítványai a koszorúslányok. Itt a viseletet 1970-ig megőrizték, egyetlen lakos sem viselt polgári ruhát sem mezőn, sem utcán, sem Kolozsváron, még a színházban sem. A lakodalom a helyi szokások szerint zajlott le. Kortársaimmal, barátaimmal máig is tartom a kapcsolatot, s a leírásba a szokásváltozásokat is bele tudtam iktatni.

A kötet III. fejezetébe illesztettem be azokat a vőfélyverseket, amelyeket egy mákófalvi lakos 1902–1904 között Brassó mellett, Keresztényfalván letöltött huszárévei alatt másolgatott le a katonakönyvébe. Olyan füzet ez, amelynek tartalma a kéziratos könyvek, emlékkönyvszerű feljegyzések közé tartozik, tehát félnépi alkotás. Ezt a műfajt is ismerteti Keszeg Vilmos már említett, *A folklór határán* című könyve. A katonaságnál szabadidejükben a legények egymás füzetéből verseket másolhattak le, amelyek jórészt a katonaéletre vonatkoztak, de mellettük műköltészeti alkotásokat, népdalokat, balladákat, szerelmes verses leveleket is. Ezek a füzetek tehát a verses népi epikához tartoznak, a paraszti írásbeliséghez. Ilyen katonakönyvet kaptam ajándékba Mákófalván, Kalotaszegen, barátnóm nagypjától, Kocsis Deák János református vallású földművestől. 1881. október 21-én született és 1962. március 26-án halt meg falujában. Kolozsváron diákoskodott, ezért viselte családjá a „Deák” ragadványnevet. Utódai ma is őrzik huszáregyenruhás fényképét. A füzetet már borító nélkül, hiányzó lapokkal kaptam tőle, és én borítómban őriztem, míg 1994-ben, a többségben levő, a katonaéletéről szóló verseket, dalokat, műköltészeti alkotásokat le választottam, s megjelentettem nyomtatásban.⁸

A verseket vonalas füzetbe, „irkába” másolgatta a szerző, fekete tintába mártott pennával. Mindenik után feljegyezte, hogy „Vége, írta egy öreg csont” vagy „írta huszár Kocsis János öreg szenvedő. 1904 Deczember 4-én Brassóban.” Néhol arra is utalt, hogy kinek a füzetéből másolta a verseket, sőt más is írt bele, de a Kocsis János neve a leggyakoribb.

A már említett kötet megjelenésekor kiemeltem a szövegből a vőfélyverseket, amelyeket valószínűleg saját használatára írt a gyűjteményébe. Vőfélyverseket

⁷Ebből jelent meg válogatás az Impress kiadónál Marosvásárhelyen 1994-ben: *Erdélyi magyar lakodalmi rigmusok* címen.

⁸„Az huszár a világ első katonája” Kocsis Deák János század eleji kéziratos könyvét gyűjtötte és feldolgozta Asztalos Enikő (Custos Kiadó, Marosvásárhely, 1994.)

a füzet három különböző részében találtam. A 13. és 14. oldalon olvasható „Menyasszony Búcsúja” azonos a székelyföldi menyasszonybúcsúk szövegével, így ebből a gyűjteményből kihagytam. A 17. és 18. oldalon a házaselet jó és rossz oldalairól szóló elmélkedés a lakodalmi vacsora előtt hangzik el, a házigazda szövege, az „Első beszéd” és a „Második beszéd”. Ezeket bevettem a gyűjtésbe. Ugyanakkor bekerült a „Menyasszonybúcsú” is. A búcsú nem azonos, csak hasonló a többi ilyen témájú, szóbeli anyaghoz a kötetben. Vőlegénybúcsút kaptam *Vőlegénybúcsúztatás* címmel. A következő vőfélyversek az ételek tálalásakor elhangzott tréfás rigmusok, a töltött káposztára, a pálinkára, melyek az asztalhoz ültetéskor hangzanak el. A mai helyesírás szerint közlöm, és egy beiktatott fénymásolat szemlélteti a füzet eredeti kézírását s a szerző aláírását.

Asztalos Enikő

Marosvásárhely, 2012–2013.

I. ERDÉLYI LAKODALMAK ÉS LAKODALMI SZOKÁSOK

LAKODALMI SZOKÁSOK SZÉKELYKAKASDON

(Alsó-Nyárád mente)

A kakasdi lakodalmi szokásokra Bolyai Farkas is felfigyelt, s leírta azokat 1834-ben *Maroszéki lakodalmi szertartások* című munkájában. Részletesen elemzi az esküvő és a lakodalom fontosabb mozzanatait. Egyik érdekessége, hogy az esküvők akkor hétköznapiakon játszódtak le. Azóta valószínűleg a gyárrakba való ingázás miatt került át hétvégére és ünnepnapokra, amikor szabadok voltak az emberek.

Bolyai Farkas leírásában az első mozzanat a *leánykérés*: a legény két-három barátjával megkéri a leányt, természetesen előzetes megegyezés után. Itt beszél meg, mikor lesz a *jegyváltás*. A közrendű, azaz közepes módban élő legény jegyajándéka két-három tallér, s néha arany vagy gyűrű, a leány ajándéka gyűrű és keszkenő.

Az esküvőt a pap háromszor hirdeti ki a templomban. „A ’harmadik kihirdetés vasárnapján, délután vagy hétfőn reggel vőlegény választotta vőfej (vagy vőfény) egyik házas, másik legény pántlikás, pálcával vagy néha lóháton ’s pisztolylyal, bokrétás kalappal megindulnak,’ s a ’két fél kinevezte vendégeket meghívják hétfőn este *siratóba*, kedden estvére pedig nászba. Násznak hívják a mulatságot’ s vendégséget vagy lakomát. Választanak a két gazdák egy násznapot, ki ’a nászt, vagy lakomát elintézi,’ s igazgatja. A férjhezmenendő leány vá-

laszt magának egy nyoszolyaleányt (vagy nőszólányt), ki neki füsüt vagy alrenden pántlikát vásárfiáz.”

A *hívogatás* után következik a sirató, hétfő este, s kedden délután a *lakodalom*, a „nász”. A leányt a násznép elkíséri a vőlegény házához, s onnan a templomba. *Esketés* után a lakodalmas nép a vőlegény házához indul az új párral, s kezdődik a *vacsora*. „Vacsora alatt a vőfejeknek kötelességek minden étel feladásakor verset mondani: mely végre használják e című munkát: Vőfények kötelessége. Iratott Mátyus Péter által (1829)” — írja Bolyai Farkas. A süteményt a násznép otthonról viszi a lakodalomba. Vacsora után a násznép hazavonul, de *reggel* ismét összegyűl, ekkor van a menyasszonytánc. A menyasszony sántának, betegnek tettet magát, s a vele táncolót kárpótlásra kényszeríti, aki egy tányérba teszi le a pénzt az asztalra.

A XX. század elejére már változtak a lakodalmi szokások a Nyárad mentén.

Sz. G. 79 éves földműves és felesége, M. E. 69 éves asszony így mesélte el a lakodalmukat gyűjtőcsoporthoz 1982-ben, Székelykakasdon:

„A mi lakodalmunk 1932-ben volt, én 30 éves voltam, a feleségem 20. A menyasszony a saját ruhájába öltözött, az itteni szabóné varrta. Koszorút vett a városból, mirtuszt. A menyasszony koszorúja fehér volt, a *nyűszűlányoké* piros. A ruha darabjai: rakott szoknya, száras cipő, kerek, fodros kötény, *hosszúkarú ing*. Volt fehér *fersingünk* is alul, *derekas szoknyából*. A lányok a hajukat simán hátrafésülték, egybefonva, vagy kettőbe. A férfiakon keményszárú csizma volt, a *priccses nadrágon*.

A vőlegény piros muskátlit tűzött a gomlyukába. Két vőfély volt, egy héttel hamarabb hívogattak. Három hét volt a kikérő. Rá három hétre volt a *vendégség*, szombati napon. A kikérőben a két apa a lány családjánál, s a szekeres, aki vitte a fiú apját, megevett egy ebédet, vagy egy vacsorát. Szokás volt más faluból nőszólni, *hétfogattal* mentek oda. Elkötötték az utat, lett egy nagy verekedés, ha nem fizettek egy veder bort. Itt ritkán szöktették meg a lányokat, nem volt divat. Csak akkor történt meg, ha tiltották őket egymástól a szüleik.

Szombaton kezdődött, vasárnap délelőtt 10 óráig is mulattak a *gajdos* férfiak, ha volt muzsikás. („Akkora *vendégsége* volt Mózsi bátyámnak, hogy még a hídról is szedtem össze másnap az üvegeket. Pálinkát ittak evés előtt, más bort, kinek mi *gusztált*” (Sz. M. E.).

A leányos házhoz mentek a leány rokonai, a fiúhoz a fiú rokonai. A fiús násznép ment a menyasszony után. A menyasszony kiadása úgy történt, hogy miután kérték, mind másokat vittek a vőlegény elé, cigánynét, öregasszonyt, s csak későre hozták a menyasszonyt. A vőfélyek búcsúztatták el a vőlegényt is, a menyasszonyt is. Indultak a templomba, s onnan a legényes házhoz, ott volt mindig a mulatság. Tálaltak levest, sültet, húst, hajnalban *tótelékes káposztát*. Rigmust mondtak s vicceket a vőfélyek. Tészták voltak, megsüttették előre összegyűlve az asszonyok, például szerdai napon szombatira. „Régebb, mikor apám még legény volt, mindenki összeadta a hozzávalót, s vitték a kanalat és a villát otthonról. A mi időnkben nem kellett otthonról vinni semmit. Az ajándékot este a vőfélyek szedték, kikiáltották, s ki mennyit akart, annyit adott. Adtak edényeket, ruhaneműt is, de inkább pénzt. A menyasszonytánc *asztalülés* után volt, mikor felkontyolták a menyasszonyt. Mikor én legény voltam, a feleségemnek kellett hogy vegyek keményszárú csizmát, 1000 lejes nagykeszkenyőt, se-

lyemkeszkenyőt. Ő vett nekem egy lājbit, egy inget és egy kalapot. Ezeket még azelőtti héten megvettük, mielőtt volt a vendégség. A bűtort csütörtöki nap vet-tük, tehénszekerrel jött a vőlegény, vitte a bűtort a házához. A szekéren, a ka-napén ült a menyasszony. Az első házba rakodtuk, mert hátul laktak az öregek, s a menyasszony mondta, hogy a házban milyen bűtort hova tegyenek.” (Sz. G.)

XX. századi hagyományos szokás volt, hogy amikor a menyasszonyt vitték a vőlegény házához, egy seprűt fektettek keresztbe a küszöb elé, s ha a menyas-szony felvette, azt mondták, hogy jó gazdasszony lesz, ha pedig nem, akkor rossz gazdasszony lesz, mert nem látja a rendetlenséget.

Amikor a vőlegény násznépe ment a menyasszony után, más emberek a falu-ból (nem a násznép) elzárták az utat, és csak úgy engedték át, ha a gazda abból a dologból, amit kértek (bor, étel), ad. Ha megkapták, elvágta a szalagot, s át-engedték őket. Ez az 1990-es években is élő szokás.

Mikor a vőlegény és rokonai a menyasszonyos házhoz érnek, ott nagy sürgés-forgást találnak, meszelnek, sepregetnek, fát vágnak, s azt állítják, hogy nin-csen náluk lakodalom és semmiféle menyasszony. (Ez is élő szokás a XX. szá-zadban.) A násznagy ilyenkor bemászik a kapun, s kinyitja, hogy bemehessenek. Ott aztán egy öregasszonyt, s a menyasszonyt egyaránt letakarnak, s a vőle-génynek ki kell választania, melyik a menyasszony. Hogy ne valljon szégyent, a menyasszony meg szokta rúgni a vőlegény lábát, így könnyen kitalálja. Máskor szokás öregasszonyt, vagy fiatal lányt kiadni a menyasszony helyett, s a vőle-gény násznagya vitatkozik velük, hogy nem ez az igazi, nem ezért jöttek, de ez beválik szolgálónak. Végül kihozzák az igazi menyasszonyt, a vőlegény megcsó-kolja, s a násznagy ezt mondja: „Ez az igazi, ezt kerestük, hét falut végig-jártunk, míg megkaptuk!” S akkor mindenki felkiált: „Ujujujujujú, éljen az új pár!”

Szokás az is, hogy multság alatt ellopják a menyasszony cipőjét. Legtöbb-ször gyermekek lopják el, s jó pénzért adják vissza.

Mindezek a szokások a XX. században is élnek a székelykakasdi lakodalma-kon, még ki is bővültek, pl. azzal, hogy újabban a menyasszonyt is ellopják, míg a násznép mulatozik. Pl. 1995-ben egyik esküvőn egy asszony lopta el, s egy lá-da sőrért adta vissza, a gyermekek pedig 10000 lejt kértek az ellopott cipőkért.

Adatközlők: Sz. G., SZ. M. E., G. I., SZ. J., K. J. Gyűjtő: a gyűjtőcsoport (1980–1986) és A. E. (1996).

LAKODALOM SZÉKELYUDVARHELYEN

(Udvarhelyszék)

A lakodalom napjának kitűzése után a vőlegény és a menyasszony családja kijelöli a vőfélyeket. A vőfélyek *meghívják a koszorúslányokat.*

Tisztelettel tettük ide be a lábunk,
Ennek a háznak jó napot kívánunk.

Egy derék barátunk esküvőre készül,
 Koszorúslány kell a vőlegény részéről.
 E szép tisztességet lányuknak is szántuk,
 Szíves kérésünket felhozni kívánjuk.
 Ne mondjanak nemet, mi érte jótállunk,
 Hogy leányuknak nem lesz baja nálunk,
 Eljövünk mi érte jövő szombat délben,
 Visszahozzuk vasárnap rózsás egészségbe,
 Hogy a mulatság rendben menjen végbe.

Ezután az esküvő előtt egy héttel elindulnak a vőfélyek, hogy meghívják a vendégsereget, amelyet *hívogatásnak* neveznek.

Alázatossággal léptünk e hajlékba,
 Az ég áldása szálljon a benne lakókra.
 Házigazda úrtól bocsánatot kérünk,
 Hogy tisztos házába belépni merészkedtünk.
 Jövetelünk célját elmondom én bőven,
 Egy szép menyegző van nálunk készülőben,
 Melyre családját általunk hívatja,
 A boldog vőlegény s az ő menyasszonya,
 A jövő szombaton esküvőjét tartja,
 És a kultúrházban a menyegzőjét.
 Ennek a szép napnak megüljük a torát,
 Készítenek ott nekünk bőséges vacsorát,
 Ne feledjenek ott megjelenni,
 S a vacsora után táncban is részt venni.
 Jelenjenek meg hát jövő szombat este,
 Mi szívesen látjuk a lakodalmi seregben.
 Jó válaszukat várom.
 Isten áldja!

A vőlegény és a menyasszony székelyruhába volt felöltözve, és a menyasszonynak volt a fején slájer, vagyis fátyol. A koszorúslányok és a vőfélyek is székelyruhában voltak.

Az esküvő a következőképpen zajlott le:

A vőfélyek elmentek kikérni a koszorúslányokat, és ezután a násznagyokkal együtt elindultak, hogy kikérjék a vőlegényt. Miután kikérték a vőlegényt, elbúcsúztatták szüleitől és testvéreitől. Ezután elindultak, hogy *kikérjék a menyasszonyt*.

Adjon az Úr Isten szerencsés jó napot!
 E jó kívánattal emelünk kalapot.
 Igen fontos ügy az, ami végett jöttünk,
 Tehát meghallgatást és figyelmet kérünk.
 Van ennek a háznak egy ékes virágszála,
 Szüleinknek kincse, ékes koronája.

Feslő rózsabimbó teljes szépségében,
 Mondjuk-e, hogy e szép virág ki légyen?
 Ez nagy jó uramnak gyönyörű szép lánya,
 Akinek még a fején tündöklük a párta.
 Meglátván a vólegény ezen virágszálat,
 Szíve iránta szerelemre gyulladt.
 Tiszta, szent és igaz e szerelem tüze,
 Melynek talán a sírban sem lesz vége.
 Ez a mély szerelem szívét úgy égeti,
 Hogy talán szegényke bele is fog halni,
 Hogyha szívében be nem heged az a nagy seb,
 Amelyet az a nagy szerelem ejtett.
 Azon fájó szívnek házasságban a gyógyja,
 Egyedül e háznál van az orvossága.
 Teljes tisztelettel ki kell jelentenünk,
 Hogy mi nem másért, hanem lánykérőbe jöttünk.
 Ádám atyánknak is a Paradicsomban
 Bús volt az élete magányosságában.
 Azért teremtette az Úr mellé Évát,
 Úgy, mint hitestársát és vigasztalóját.
 Mi is megkérjük e szép leány kezét,
 Mely meggyógyítja e bús ifjúnak szívét.
 És, hogy felvéve a házasság szentségét,
 Felvidítsa annak búbánatos lelkét.
 Beleegyezését kéri a szülőknek.
 Egész tisztelettel várunk feleletet.

A kikérés után kiadják a menyasszonyt, és ezután *a menyasszonyt elbúcsúztatják szüleitől és testvéreitől.*

Kedves vendégsereg, egy kis csendet kérek,
 Illő tisztelettel egy pár szót beszéljek.
 Néma a hegedű, hallgat a cimbalom,
 Hogy mi ennek az oka, azt mindjárt elmondom.
 Itt áll a menyasszony könnyező szemekkel,
 Elbúcsúzni akar igaz szeretettel.
 Aggódik, és készül az élet nagy útjára,
 Ahol hitvese lesz első útitársa.
 De az édesapja, aki felnevelte,
 Kedves édesanyja, aki úgy szerette,
 Szerető testvérei, kik között növelkedett...
 Elbúcsúzás nélkül távozni nem lehet.
 Búcsúzni kéne, de némák az ajkai,
 Záporként hullanak szeméből könnyei,
 Búcsúzni akarna, de nincs tehetsége,
 És én, mint hű pártfogó, leszek segítsége.
 Kedves szép menyasszony, ki itt állsz előttem,

Helyetted a búcsút megkezdem ekképpen.
Kedves édesanyám, lelkemmel búcsúzom,
Nemcsak, hogy megszültél, de fel is neveltél,
Kicsi korom óta sok jóra intettél.
Féltettél a széltől, óvtál napsugártól,
Bajba eséstől, sok rossz társaságtól,
Álmatlan éjeken őrködtél felettem,
Anyai jóságod meg sem köszönhetem.
Legyen hosszú, boldog a földi életed,
Egész életedben friss, jó egészséged.
Drága édesanyám, borulj a keblemre,
Szeretlek a sírig egész életemben.
Isten oltalmazzon, őrizzen tégedet,
Jer, hogy csókoljam meg szomorú képedet!
Kedves édesapám, én feléd fordulok,
És fájó szívvel tőled elbúcsúzok,
Köszönöm szívemből apai szereteted,
Áldja meg az Isten egész életedet!
Te szerezted nekem a testi táplálékot,
Sok jó tanácsoddal lelki ajándékot,
Amit velem tettél, meg nem köszönhetem,
Kérlek, hibáimért bocsáss meg énnekem!
Ígérem, hogy mindig jó gyermeked leszek,
Miként meg van írva, én akképp cselekszem,
Fordítsd most énfelém gondterhes arcodat,
Öleld és csókold meg édes jó lányodat!
Kedves testvéreim, halljátok szavaim,
Ti voltatok nékem hű játszótársaim,
Veletek osztottam örömöm s bánatom,
Vegyétek jó szívvel jó kívánságaim:
Amint én titeket, ti is úgy szeressetek,
Sokáig éljete, s boldogok legyetek,
Kedves szüleinket szívből szeressétek,
Mert szülőket megvetni égis éris vétek.
Most jöjjetek ide, ég legyen veletek,
Öllem és csókollak én most itt titeket.
Hosszú út áll előttem, amelyre most indulok,
Testem, lelkem remeg, a szívem is dobog,
Mert most indulok egy hosszú-hosszú útra,
Mely vagy öröme vezet, vagy örökös búra.
De ha hites párom lesz hű útitársam,
A mai lépésem soha meg nem bánom.

A búcsúztatás után, mint ahogyan a búcsúztató is mondja, elindulnak meg-
esküdni. Az esketés után elmennek a kultúrotthonba, ahol a menyegző van. A
kultúrotthonban a vendégeket terített asztal várja. Miután mindenki elfoglalta
a helyét, megkezdődik a mulatság. A pálinka behozatala után a *vőfély felkö-*

---

szöntőt mond a pálinkára, és sok boldogságot kíván az új párnak. A pálinka után hozzák a levest és a *leveshez* is szintén köszöntőt mondanak. A köszöntő után a szakácsné leteszi a tál levest az új pár elé. A leves után hozzák a *sültet*, és a sültre is köszöntőt mondanak. A sült után jön a tészta, köszöntővel. Miután ez lezajlott, nekifogtak táncolni. Éjfélkor a násznagyok és vőfélyek elindulnak *az ajándékot összeszedni*, amikkel megajándékozzák az új párt. Ezután következik a menyasszony és a vőlegény tánca. Miután a menyasszony és a vőlegény tánca lejárt, a menyasszony és a vőlegény elmegy, és átöltözik. Közben a mulatság folyik tovább. Az ünnepség másnap délig tart.

(Ez valóban megtörtént esküvő volt, a néném esküvője. A nénémet A. E.-nek hívják, 42 éves.)

Gyűjtötte Cs. M. 1988-ban.

LAKODALOM NYÁRÁD GÁLFALVÁN

(Alsó-Nyárad mente)

A fiú a katonaság után kiszemeli a hozzá való lányt, s mikor ketten elhatározzák, hogy összeházasodnak, a fiú azt, akit násznagynak szánt, a keresztapját vagy a nagybátyját, elhívja, s elmennek megkérni a lányt a szüleitől. Megkérés után kitűzik a lakodalmat. A menyasszony és a vőlegény részéről, ha van fiútestvérük, őket, s ha nincs, rokonokból, vagy jó barátokból meghívnak két vagy négy vőfélyt, akiknek vőfélypalcát díszítenek szalagokkal. Ezek a vőfélyek hívják meg a vendégeket arra a napra, amelyikre kitűzték a lakodalmat. Mikor eljön az a nap, a vőlegény a násznagyával, a koszorús lányokkal, a fiúkkal és a vendégekkel megy, hogy kikérjék a menyasszonyt.

Először egy hamis, álmenyasszonyt adnak ki, egy vénasszonyt. A násznagy megkérdezi a vőlegényt:

— Ez a menyasszony?!

A vőfély azt feleli:

— Nem!

A násznagy elkiáltja magát:

— Kérjük az igazi menyasszonyt!

Akkor egy még csúnyább asszonyt adnak ki. A násznagy újra ismétli az előző kérdést a vőlegényhez:

— Ez a menyasszony?!

— Nem!

Most is elkiáltja magát a násznagy:

— Kérjük az igazi menyasszonyt!

Erre a kikérésre a házigazda válaszol:

— De mit ad a násznagy, ha megkeressük az igazi menyasszonyt?

Felelet:

— 500 lejt!

— Ez nem elég! A menyasszonyt csak 1000 lejért adjuk!

— Jó, adok 1000 lejt!

Ha kiváltották a menyasszonyt, kivezetik a vőlegénnyel egy szekérhez, amelyen a lány staférungra van. Felülnek a szekérre, és a templom felé haladva, kísérik a menyasszony részéről meghívott vendégsereg.

Ezután elmentek a néptanácsához és a templomba esküdni. A templomban megesküsznek, és a vőlegény házához mennek mulatozni. Menet közben más lakosok elkötik az utat előttük, s kérdéseket tesznek fel a násznagynak. Ha a násznagy tud válaszolni, akkor bort, pálinkát és kalácsot kell, hogy adjon, mert anélkül nem nyitják meg az utat.

A vőlegény házánál már megterített asztallal várnak mindenkit, és megkezdődik a lagzi. Ahogy asztalhoz ülnek, minden étel és ital tálalásához különböző verseket mond a vőfély vagy a násznagy. Vacsora után adják a fiataloknak az ajándékot. Az ajándékozás után következik a menyasszonytánc, amit pénzzel fizetnek meg. Közben el szokták lopni a menyasszony cipőjét, és még a menyasszonyt is, akit a vőlegény násznagya kell, hogy kiváltson. Végül a menyasszonnyal a vőlegény táncol. 12 óra után a menyasszony átöltözik, felkontyolják a haját, és osztogatják a kontyolós pálinkát. A vőlegény vigyáz a feleségére, már nem a násznagy, hanem ő felel érte. Tovább folyik a lakodalom, és a menyasszony már asszony.

Adatközlő: Cz. I. Gyűjtő: Cz. E., P. J., M. M. (1985)

SZENTGERICEI LAKODALOM A XX. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

(Nyárád mente)

A lakodalmat kedden vagy szombaton tartották. A lakodalom előtt egy héttel a vőlegény mulat, búcsúzik barátaitól. A menyasszony szintén búcsúzik barát-nőitől. Az esküvő előtti vasárnap két legény, akiket vőfélyeknek neveznek, két pántlikás pálcával elindul, és meghívja a közeli rokonokat, a vendégsereget.

Lovas szekerekkel elindulnak, összeszedik a násznagyokat, a koszorúslányokat, és elmennek a vőlegényes házhoz. Ezalatt a vőlegény részéről a rokonok az ő házánál gyülekeznek. A vőlegényt elbúcsúztatják szüleitől, testvéreitől és elindulnak a menyasszonyhoz. Feldíszített lovas szekereken mennek. A két vőfélyvel az élen bemennek a menyasszonyos házhoz. Szokás szerint a vőlegényt becsapják. A menyasszony helyett, aki el van bújtatva, kislányokat vagy öreg néniket hoznak elő. Utána a kultúrotthonba mennek. Megkezdődik a tánc, mulatság, kínálgatás, kürtőskalács, pánkó, bor fogyasztása. Amikor besötétedik, a menyasszonyt elviszik a vőlegényes házhoz. A seprút a küszöbre keresztbe leteszik. Ha a menyasszony átlépi, nem veszi fel, akkor azt mondják, hogy lusta, ha pedig felveszi, akkor a menyasszony dolgos lesz. Megcsókolja anyósát, apósát. A terített asztal mellé leülnek, és itt is mulatoznak. Ez alatt a kultúrotthonba berakják az asztalokat. Megterítik. Pálinkát és finom üres kalácsot tesznek rá. Visszajönnek a vendégek, leülnek az asztalhoz, megkezdődik a vacsora. Húsle-

ves, szósz, sült, krumplipüré, savanyúság, jó friss kenyér, bor kerül az asztalra. Minden házaspár viszi a tányért, kanalat, kést, villát és egy tányér finom tésztát, csak a menyasszony előtt van torta, amivel megkínál mindenkit. A vőfélyek verssel, köszöntőkkel szórakoztatják a jelenlevőket. Összeszedik a vendégektől az ajándékokat, amit a fiatal párnak szántak. Utána következik a menyasszonytánc. A menyasszony pénzt kap attól, akivel táncol. A tánc befejeztével ismét elmennek a vőlegényes házhoz. A menyasszony átöltözik, felkontyolják, és visszamennek a kultúrotthonba. Ismét tánc, multság következik. Hajnalban feltálatják a töltelékes káposztát, fasírtot, pálinkát. A bor sem hiányzik az asztalról. Evés után mindenki mulat, ameddig akar.

Adatközlő: Cs. J. Gyűjtő: Cs. I. (1979), K. L. S. (1987)

EGY RÉGI LAKODALOM SZENTHÁROMSÁGON

(Alsó-Nyárád mente)

A háziak hívtak négy-öt szakácsnét, hogy elkészítsék az ételeket. Csináltak vagy 150 tojásból laskát, tésztát sütöttek, kenyeret, kalácsot, egy vagy két tortát, amire ráírták tortanyomóval, amiben krém vagy hab volt, a fiatal pár nevét. Az esküvő előtti napokban vágtak tyúkokat, készítettek töltelékes káposztát, és azokat az ételeket, amelyek nem állnak el sok ideig. Az esküvő napján megfőzték a levest, kivették belőle a főtt húst, amit sóbafőttnek neveztek, szószot is adtak hozzá, és sütöttek különböző húsokat, pecsenyét. Azok a személyek, akik részt vettek az esküvőn, kellett, hogy vigyenek a konyhára: húst, lisztet, tojást, az asztalra pedig bort és tésztát.

A nép összegyűlt, egy része a vőlegény házához, másik része a menyasszony házához. A vőfélyek, a koszorúslányok, akiket nyoszólányoknak hívtak, a násznagy és a többi vendégek elbúcsúztatták a vőlegényt a szülői háztól. Egy pár pohár ital elfogyasztása után elmentek a menyasszonyos házhoz, ahol a kapu be volt zárva. Zörgettek, hogy engedjék be őket, mert ők a menyasszony után jöttek, de a házban levő mulatók azt kiáltották ki, hogy ott pásztorgyűlés van. Végül bemászott a vőfély, kinyitotta a kaput, és bementek a menyasszonyos házba. Ott a vőlegény kérte a menyasszonyt, hogy jöjjön ki a szobából. Erre kilépett egy idős asszony. Másodszor egy még idősebb asszonyt vezettek ki. A két idős asszonyon a vendégek nevettek. Amikor kijött az igazi menyasszony, elmentek, és megesküdtek. Visszamentek a vőlegényes házhoz, és a ház előtt az ajtóhoz volt dőtve egy seprű. Azért volt odatéve, hogy próbálják ki a menyasszonyt. Azt állították, hogy ha a menyasszony félrekapja a seprűt, akkor dolgos asszony lesz, ha nem, akkor lusta. Az összes vendég boldog volt, ettek-ittak, mulatoztak, a fiatal párt pénzzel segítették. Éjfél után a menyasszony haját felkontyolták, és következett a menyasszonyi tánc. Mindenki addig mulatott, ameddig kedve tartotta.

Adatközlő: Sz. E. Gyűjtő: T. K. (1987)

LAKODALOM MAROSJÁRÁBAN

(Felső-Maros mente)

Azzal kezdődik, hogy a vőlegény a násznaggyal megkéri a menyasszonyt a szüleitől, és elhatározzák az időpontot, amikor megtartják a lakodalmat.

Mindkét részről hívnak egy-egy násznagyot, aki képviseli a menyasszonyt és a vőlegényt, s tesznek 4-8 vőfélyt meg koszorúslányt. A vőfélyek az esküvő előtti vasárnap színes szalagokkal feldíszített pálcával végigjárják a falut, és mindenkit meghívják a lakodalomba.

A lakodalom reggelén a zenészekkel összegyűlnek a vőlegényes háznál, és onnan indulnak összeszedni a koszorúslányokat és a násznagyokat. Így együtt mennek vissza a vőlegény után. A vőlegényt egyik vőfély búcsúztatja a szüleitől és a legénységtől. Ha messzi van a menyasszony, akkor feldíszített lovakkal és szekerekkel indulnak a menyasszony után, persze nagy zenészóval, muzsikával.

A menyasszonyos háznál a kapu zárva van, és többen is állnak a kapuban, akik nem akarják beengedni őket, csak ha megfelelnek a feltett kérdésekre. Ha nem tudnak, legtöbbször a vőlegény násznagya fizet borral, tyúkkal. Amikor végre bemennek, akkor is még sok akadálya van, hogy a menyasszonyt megkapják. Háromszor hoznak ki más és más lányt, asszonyt, csak azután az igazi menyasszonyt. Akkor egy vőfély elkezd búcsúztatni a menyasszonyt a szüleitől, barátnőitől, ami nagyon szép versekben van megfogalmazva. Így aztán együtt indulnak a templomba, ami szintén nem megy könnyen, mert legtöbbször elkötik a fiúk az utat, és nem akarják átengedni a menyasszonyt. Ilyenkor is találós kérdéseket tesznek fel, és ha nem tudnak rájuk felelni, a menyasszony násznagya fizet borral, pálinkával. Esküvő után mennek a kultúrotthonba, ahol a lakodalmat tartják, egészen másnap reggelig, néha délig is.

A lakodalomra nagyon finom ételeket főznek, és amikor felszolgálják azokat, egy-egy vőfély minden fogásra szebbnél szebb verset mond.

A menyasszony cipőjére nagyon kell vigyázni, mert el szokták lopni, amit szintén a násznagy kell, hogy kiváltson.

A vacsora végeztével következik a menyasszonytánc, aki akar, az még egy rövidet táncolhat a menyasszonnyal, pénzért. Ilyenkor is szép csujogatások hangzanak el. Pl.:

„A menyasszony szép virág,
Koszorúja gyöngyvirág,
Az a boldog vőlegény
Ki azt mondja, az enyém!”

„A menyasszony gyöngykoszorú,
Csak az én szívem szomorú!”

Ezután a menyasszony átöltözik, és a haját kontyba rakják, ami jelzi, hogy az asszonyok sorába tartozik.

Adatközlő: P. J. Gyűjtő: B. Zs. (1985), L. K., Ö. L. (1988)

LAKODALOM MAROSSÁRPATAKON

(Felső-Maros mente)

A lakodalmas háznál sütnek-főznek, készülnek a lakodalomra. A vőfélyek egy héttel hamarabb meghívják a vendégeket. A vőlegény szülei, a násznagyok, egy pár rokon és a vőlegény elmennek kiváltani a menyasszonyt. A násznagy szép búcsúztatót mond a menyasszony nevében, amelyben szüleitől, testvéreitől és a nagymamájától búcsúztatja el. A vőlegénynek meg kell keresnie a társát.

Először egy fehér lepedővel letakart vénasszony jön ki, másodszor egy asszony, és harmadszor pedig a menyasszony. Innen elmennek együtt a templomba megesküdni. A templomból a lakodalmas házhoz vonulnak. Mindenki leül, esznek-isznak. A vőfélyek szép verseket mondanak az ételekről, tálaláskor. Úgy 11 óra felé a menyasszonyt szóval tartják, és lehúzzák a cipőt a lábáról. A násznagy pénzzel kell, hogy kiválsa. 12 órakor pedig a menyasszonyi tánc következik. Legutoljára a vőlegény táncoltatja meg. Utána az asztalra teszik az ajándékokat, és vigadnak, mulatnak reggelig.

Adatközlő: F. Zs. Gyűjtő: F. Zs. (1979)

LAKODALMI NÉPSZOKÁSOK HOLTMAROSON

(Felső-Maros mente)

Az előkészületek már egy héttel a lakodalom előtt elkezdődnek. Mostanában a lakodalmat szombaton rendezik, és előtte egy héttel vasárnap reggel a 4 vőfély meghívja a vendégeket. A vőlegény szülei segítségeket hívnak, s már keddtől megkezdik a téasztütést, laskacsinalást, kenyér- és kalácsütést. Pénteken borjút és disznót vágnak, levágják a tyúkokat, megtakarítják a zöldséget. Szombat reggel mindent a kultúrházba hordanak, s ott sütni-főzni kezdenek a lakodalomra.

A lakodalmas menet a vőlegény házától indul a menyasszony után. Onnan mennek a polgári esküvőre, utána a fényképészhez, azután ebédelnek. Ebéd után a menyasszony is és vőlegény is a saját rokonaival és meghívottaival hazamegy. Akkor a vőfély elbúcsúztatja a vőlegényt, és indulnak a menyasszonyos házhoz. A menyasszonyt is elbúcsúztatja a vőfély, s akkor indulnak a templomi esküvőre. Esküvő után a menyasszonyt a vőlegényes házhoz viszik beköszönni: verssel köszönti apósát, anyósát. A beköszöntő után a fiatal párnak a közeli rokonok (unokatestvérek, nagynénik, nagybácsik, keresztszülők) ajándékokat adnak, edényeket (boros, pálinkás, téasztás, kompótos készleteket), vagy ruhaneeműt (abroszt, törülközőt, szőnyeget), ágyneműt és pléhedényeket, darálókat.

Ezután a kultúrházba mennek, és kezdődik a multság. Felszolgálnak pálinkát, házi kalácsot, kenyeret, tyúkhúsleveset, utána disznósültet, borjúszeletet krumplival, savanyú uborkával, végül 10 féle házi süteményt, és újabban fekete-kávét. Utána mindenki megajándékozza a fiatal párt pénzzel is, s követke-

zik a menyasszonytánc. Mindenki (férfi és nő) pénzért fordul egyet-kettőt a menyasszonnyal. Ezután a menyasszonyt a násznagyasszonyok elviszik a kontyolóba, levetik róla a menyasszonyi ruhát, s feladják rá a kontyoló ruhát, amit az anyósa vett neki. Mikor visszatérnek, felszolgálják a töltött káposztát, s reggelig táncolnak, mulatnak.

Adatközlő: Cs. I. Gyűjtő: Cs. N. (1985)

RÉGI ESKÜVŐ MEZŐMADARASON

(Székely-Mezőség)

Régen ebben a faluban az esküvőket nem szombaton vagy vasárnap tartották, hanem kedden. Ha egy lány és egy fiú össze akart házasodni, akkor egy idő után a fiú szülei elmentek a lány házához, és megkérték a fiú nevében a lány kezét.

Ha a lány szülei beleegyeztek a házasságba, másnap a menyasszony és vőlegény elment, és a falu néptanácsánál bejelentette, hogy meg akarnak esküdni, illetve mentek a kikérőre. A következő napokban a lány szülei bútort, ágyneműt vásároltak a lánynak, s ezután ökrös szekereken ezeket elszállították a fiú házához.

Pár nap múlva meg lett az esküvő. A násznép négyökrös szekéren ment a menyasszonyt kikérni. Az ökrök szarvára csengőket illesztettek. A szekerek szőrlepedőkkel és virágokkal voltak kidíszítve. Miután kikérték a menyasszonyt, elmentek a néptanácsához, majd a templomba, és a fiatal pár megesküdött.

Ezek után az ökrös szekerekkel elmentek a fiú házához, és megtartották az ünnepi vacsorát. A vendégek tányérokat, és az új fiatalasszony számára szükséges konyhaeszközöket vittek ajándékba.

Reggel a vendégek hazamentek, és a fiatalok éltek tovább házasságban.

Adatközlő: N. Á. Gyűjtő: P. E. (1987)

LAKODALOM MAROSUGRÁN

(Marosszék)

Édesapámtól, T. J.-től hallottam, aki ugrai származású, ezt a lakodalmi népszokást.

A vőfélyek elmennek, hogy meghívják a rokonságot, a barátokat, testvéreket és hozzátartozókat.

Székelyruhába voltak öltözve, és mindenik fiúnak volt egy cifra botja, amely szalagokkal volt kidíszítve fodrosan. Meghívták a lakodalomba a népet. Az első

---

vasárnap a lakodalom előtt elkészítették a sátrat, és kidíszítették. A hét folyamán készültek a lakodalomra, ahol ételeket is főztek. Kidíszítették a kaput fenyőfával, virágokkal és különböző színű szalagokkal. A kapura az volt írva: Isten hozott!

Szombaton a lakodalom két órától kezdődött.

Miután összegyűltek, ebédeltek, és 3 óra felé mentek a menyasszony után lovasszekérrel, amely ki volt díszítve virágokkal. Odaértek, megkérték a menyasszonyt. Olyankor vénasszonyt küldtek ki felöltözve helyette. A násznagy tart egy beszédet és megkérdezi, hogy ez-e a menyasszony. Ha a vőlegény azt mondja, hogy nem, akkor kihozzák az igazi menyasszonyt.

Elbúcsúztatják a menyasszonyt a szüleitől, a testvéreitől, a szomszédaitól és a barátaitól. Mennek a templomba. A templom felé vezető utat el szokták zárni a legények és idősebbek. Ha a legények zárják el, akkor a násznagy pénzt kell, hogy adjon nekik. Ha idősebbek, akkor egy veder édes bort.

Miután megesküdtek, akkor visszamennek, és kezdődik a menyasszonyi tánc.

Este kezdődik az asztalülés. Miután vacsoráztak, jön az ajándékozás, tánc, zene, mulatás. Ha el tudják lopni a menyasszony cipőit, akkor a násznagy ki kell, hogy fizesse, másképp nem adják vissza. Azután a menyasszony és a vőlegény átöltözik. Reggel felé mindenki megy a maga házához.

Vannak olyan falvak, ahol vasárnap délután visszahívják a násznépet, és mulatnak hétfő reggelig.

Adatközlő: T. J. Gyűjtő: N. N. (1981), T. Z. (1988)

TEKEI LAKODALMI SZOKÁSOK

(Mezőség)

A lakodalmas háznál az a szokás, hogy amikor a házaspárt megeskették, a fiúnak ki kell választania a párját. A menyasszonyt két barátnőjével együtt egy-egy hordóba bújtatják. A vőlegény a három hordó közül ki kell, hogy válassza azt, amelyikről azt állítja, hogy abban van a felesége. Hogy a fiú szégyent ne valljon, a lány megkopogtatja a hordó oldalát, és erről a jelről a fiú ráismer. Ha véletlenül nem hallja a kopogást, és nem azt a hordót választja, amelyikben a menyasszonya van, akkor azt szokták mondani, hogy nem sokáig fogja szeretni a feleségét, és az első gyerek után elválik tőle. Ha a fiú megígéri, hogy nem fog elválni tőle, és mégis az első gyerek után elhagyja a feleségét, akkor valami súlyos büntetésben fog részesülni.

A menyasszony cipője

A lakodalmas háznál az a szokás, amikor a házaspárt megeskették, a vendégek közül valakinek le kell lopnia a menyasszony cipőjét. Ha megtalálják valakinél a cipőt, akkor a pénzt mind odaadják a menyasszonynak, de ha nem talál-

ják, csak a pénz felét hagyják neki. Ha a cipőt semmiképpen nem találják meg, akkor a menyasszony elkezd sírni, és addig sír, amíg az, akinél a cipő van, vissza nem adja a pénzt a másik felével együtt. Aki visszaadta a cipőt, az az illető 10-20-30 vagy több csókban részesül. A csókadás a vendégek kérésétől függ. Ha a vőlegény erre féltékeny lesz, akkor a történetek után a legelső táncban nem táncolhat a menyasszonyával.

Adatközlő: K. J. Gyűjtő: Sz. O. (1987)

LAKODALOM GYERGYÓÚJFALUBAN

(Gyergyó)

1979. szeptember elsején délután érkeztem meg Gyergyóba nagymamámhoz. A szomszédban akkor ment férjhez a szomszédnak a leánya. Nagymamám is ott volt, és nagytatám is, s amikor a gazdasszony meglátta, hogy mi eljöttünk Gyergyóba, akkor rögtön minket is meghívott. Én és a három unokatestvérem átöltöztünk, és átmentünk a lakodalmas házhoz. Amikor bementünk, a házigazda nagyon kedvesen fogadott, bevitt a külső házba és leültetett az asztal mellé minket. Ameddig ott iszogattunk, akkor kezdett a zene szólni, és mi nekifogtunk táncolni. Azután, úgy fél kilenckor már hozták a vacsorát, és megvacsoráztunk. Ott mindenki táncolt, mulatott és mi is énekeltünk.

Egyszer halljuk, hogy valaki jön. Öregasszonyok fel voltak öltözve régi, rongyos ruhákba. Az egyiknek volt egy macskaálarca, a másiknak pedig kutyaálarca, és a macskának volt fátyol téve a fejére, a kutyának pedig bokréta. A másik három muzsikus volt.

Amikor bejöttek, mindenki elhallgatott, és volt a menyasszonynak egy levele, azt felolvasták. Nagyon tréfás szöveg volt, minden mondaton lehetett egy jót kacagni. Amikor felolvasták, mindenkinek ki kellett találnia, hogy azok az asszonyok kik voltak. A menyasszonyt nem tudta senki se kitalálni, csak miután bemutatkoztak. Akkor a muzsikáló emberek elkezdtek zenélni, és mindenki megtáncoltatta a bábmenyasszonyt, én is megtáncoltattam, de jól! Azon az estén nagyon jól éreztem magam, és az egész éjjelt jól átmulattuk.

A menyasszonytáncot meg kellett venni, 25 lej vagy 50 lej volt, aki amennyit akart adni. Én is megvettem 25 lejért, és táncoltam egyet, jót.

A vőlegénynek a szülei elbúcsúztak a fiúktól, és a menyasszonynak a szülei is, és aztán jöttek az ajándékok.

Nagyon sok mindent adtak ajándékba, díszpárnákat, szőtteseket, hímzett, szép párnákat, lepedőket és szőttes terítőket. A nagyszülők megajándékozták őket faragott, nagyon szép bútorral, és a menyasszonynak a szülei egy szép szőnyeget, vasalót és más házi eszközöket adtak ajándékba.

Gyűjtő: F. L. (1979)

LAKODALMI SZOKÁSOK MÁKÓFALVÁN

(Kalotaszeg, Nádas mente)

A szülők a fiatalok kicsi korától kiválasztják, ki kivel házasodjék össze, de szerelmi házasság is van. Illet a fiataloknak a saját falujukból párt választaniuk. Ha történetesen sok leány volt és kevés fiú, a szomszéd falvakba mentek férjhez. Voltak lenézett falvak, de voltak olyanok is, amelyre felnéztek (Mákófalva is ide tartozott). A mákóiak Vistában, Türebén, Inaktelkén kerestek párt maguknak, ha ott hon nem kaptak. Itt nem volt szokás munkahelyi ismeretség alapján házasodni, például Kolozsvárról hozni vőlegényt, vagy menyasszonyt, ahova egy időben ingáztak. Ha a fiú udvarolni kezdett egy lánynak, a két család is barátkozott egymással, például a mezőn segítették egymást. A lakodalom időpontját a két család együttesen tűzte ki, de sok volt a leányszöktetés (többnyire a szülők tudtával és beleegyezésével), ritkábban igazi szöktetés is volt, főleg a XX. század elején.

A *jegyváltás* — a menyasszonyt a vőlegény násznagya kéri meg, s vele van még két-három násznagy, valamint 100-150 személy, a rokonok és barátok.

Leánykérő

Kedves házigazda! Bocsássák meg nekünk,
Eljöttünk magukhoz, valamit keresünk.
Rózsabimbó-szálat, dísze az e háznak,
Egy szép gyöngyvirágot, melyért szívük fájhat.
Ezt a virágszálat akarjuk megkérni,
S vele hajlékunkat díszesebbé tenni.
Tudjuk, hogy fájdalmas ennek szakítása,
Szívüknek s lelküknek ez volt vidámsága.
De talán az Isten minekünk rendelte,
Még gondolatban se legyenek ellene.
Virágszáluk nálunk illatozzon tovább,
Áldja meg az Isten minden léptét-nyomát!
Az Égnek Királya áldjon meg bennünket,
Tegye szerencsésé Isten lépésünket!

Ezután választ kapnak a leány szüleitől, de biztosra mennek, hogy beleegyeznek a család a házasságba. A háziak vacsorával kínálják a csoportot: tyúkhúsleves, sültet, italt, süteményt tálalnak. Új divat, hogy jegyváltáskor ajándékozzák meg a jövődjö jegyeseket.

A lakodalom szervezője a két család legközelebbi rokonaiból kiválasztott egyegy *gazda*. Az első unokatestvér általában az első vőfély lett, s rokonok vagy szomszédok, barátok, a többi vőfély. Attól függően, hogy milyen nagy a meghívott násznép, 2-4 vőfély szerepelt külön a vőlegény és külön a menyasszony részéről. A nyoszolyólányok is rokonok, valamint korukbeli lányok, barátnők öntön, a lakodalom nagyságától függően. A lányok elmentek egy héttel a lakodalom előtt a vőlegényes és menyasszonyos házhoz, s a pántlikáikkal egy napig dí-

szítették a vőfélypalcákat. Két-három családnál volt a faluban vőfélybot, amit kölcsönkértek, tetején 4 ággal, amelyeken fából faragott és festett kismadarak rugón állottak, s megrezdültek minden lépéskor. A négy ágra helyezték a lányok a pántlikákat, amelyekre saját jelüket varrták, s az esküvő után szétszedték a palcákat, a pántlikákat hazavitték, s a kölcsönkért botokat is visszaadták. Mindenre, amit az esküvőn használtak, a család jeleket rakott, például az abroszok sarkára rávarrták, a tányérok aljára, az evőeszközökre színes pettyet festettek, a 15-20 literes lábosok, fazakak fülére spárgát, szalagot kötöttek.

A *hívogatás* úgy kezdődött, hogy előbb a két gazda piros szalaggal és rajta mirtuszággal lejárta a megadott lista szerint a két család meghívottait. Ezután indultak el a vőfélyek hívogató versekkel, kosárral, amelybe minden háznál két tojást tettek. A nyoszolyólányok távolról kísérték őket, és ha megtelt a kosár, kiürítették, vitték a konyhára mindkét házhoz, mert szükséges volt a perecsütéshez. A vőfélyek rigmusait vagy a ládafiában őrzött füzetből olvasták fel, vagy a kántor írt nekik verseket. Rácz János volt az a híres kántor Mákóban, aki hívogató verseket és menyasszony-búcsúztatókat is írt (körülbelül 10 éve hunyt el, kéziratos füzetének egy lapját mellékelem).

Itt vőlegény-búcsúztató nem volt, csak a menyasszony olvasta fel a saját szövegét, és illett elpityeregnie magát.

A lakodalom előtt vitték el a menyasszony kelengyéjét a vőlegényes házhoz, még a XX. században ökörszekérrel, a századfordulón lószekérrel, s a XXI. században már autóval. A kelengye legfontosabb része a vetett ágy, s a menyasszony festett ládája, amelyben alul van a vászonnemű, és rajta a leány felcsavart felsőruhái: a fersingek, lájbik és ruhák (kötények). Ha szöktették a menyasszonyt, akkor a ládáját vitte este magával.

Az esküvő itt mindig szombaton reggel kezdődik 10 óra körül. Külön a két násznaggyal gyülekezett a menyasszonynál és a vőlegénynél külön-külön a násznép. Itt is három menyasszonyt hoztak ki: letakarva a szakácsnét, másodiknak esetleg egy férfit fátyolba öltöztetve, s csak harmadiknak a menyasszonyt.

A menyasszonyos háznál a vőlegény megköszöni a szülőknek leányuk felnevelését:

Apámuram, anyámasszony, elérkezett a nap,
Amikor a házuk lányuk nélkül marad.
Köszönöm, hogy leányt neveltek énnekem,
Áldja meg magukat mindenkor az Isten.
Békesség, szerencse lepje a házukat,
Boldognak láthassák mindig leányukat.
Maguk is legyenek boldogok mindketten,
Egész házuk népét áldja meg az Isten!

Előbb a néptanácshoz vonultak megesküdni, hivatalosan. Onnan indultak a templomba. A templomhoz közeli téren a násznép letette a pálinkásüvegeket, s a zenészek is itt vártak, s őrizték a pálinkát is. A templomi esküvőn a menyasszonyt az első vőfély vitte ki az úrasztalához, s vagy a násznagyának adta át, vagy a menyasszony csizmájába dugott 10 lejt ezért a tisztességért.

A vőlegényt a másik első vőfély (a sajátja) vitte a menyasszony mellé. Miután a templomi esküvő megtörtént, a vőlegény és a menyasszony elvonult a lelkészi irodába iratokat aláírni, a násznép pedig lement arra a kis térre, ahol a pálinka és a zenészek várták őket, s az ifjú párt zeneszóval fogadták. Együtt jöttek le a Kövecsesig (a falu központjáig), kört formáltak, csujogattak, s a falu legidősebb embere közepén eljárt egy legényest. A menyasszonyt a két vőfély, a vőlegényt a két násznagy fogta karon, s mellettük álltak az ifjú pár szülei. Innen vonulni kezdtek az utcán a vőlegény házához, ahol a lakodalom lezajlott. A násznép a tornácon leskelődőket ki-csujogatta, de néhány férfi csak azért állt ki a kapuba, hogy a férfiak pálinkával kínálják meg őket.

A vőlegényes házhoz érkező násznép az esküvő után zárt kaput talál. A nyoszolyólányok s a menyecskek kiabálják:

„Nyisd ki ajtód, kit bezártál,
Itt jön, akit régen vártál.
Régen várod, régen lesed,
Most az egyszer megérkezett.”

Belülről kiabálják:

„Mért jöttetek? Mit kerestek?
Innen bizony elmehettek!”

Kívülről kiáltják:

„Ne tegyeték magatok,
Úgyis tudjuk, vártatok!”

Belülről válaszolnak:

„Várt az ördög titeket,
Megélünk nélkületek!
Ha még sokat jár a szátok,
Vőlegényünk nem kapjátok!”

Más változat a kapuban:

„Anyámasszony, jöjjön ki,
A kapuját nyissa ki,
Hozunk kendnek segítséget,
A fiának feleséget.

Ne búsuljon anyámasszony,
Lesz már, aki mosogasson,
Ki a házát kisöpörje,
Ki a fiát megölelje,
Ki a hátát megdöngesse!”

A menyasszony, miután a kapun bejuthat, beköszöntő szöveget olvas fel a jövőendő após-anyós házában:

Beléptem e házba Isten kegyelmével,
Anyaszentegyházunk dicső seregével,
Áldja a jó Isten idejövésemet,
Szerencsésse tegye minden lépésemet,
Hogy én itt magukkal életet kezdhsek,
S holtom napjáig boldogan élhessek.

Előbb az új párt bevitték a házba, s onnan a lakodalom színhelyére, általában a csűrbe (itt a sátorhúzás nem volt szokás). Mikor az egész násznép letelepedett a megterített asztalokhoz, csak akkor, utolsónak ült be az ifjú pár. Patkó alakúra rakták az asztalokat, középen az új pár ült, mellettük a két násznagy és násznagyasszony, és az oldalsó asztaloknál a násznép. A fiatalokat a pajta híjára ültették, ahova asztalokat, padokat raktak, és ideiglenes lépcsőket csináltak feljární. A zenészek a csűr egyik sarkában helyezkedtek el. A szülők általában le sem ültek. Jöttek-mentek a konyha-pince között, lefoglalta őket a vendégek jó ellátása. A pincében mindig a gazda méri a bort és a pálinkát, főleg azért, hogy nehogy kihordják az utcára, hanem a násznéphez kerüljön. Rigmust itt ritkán mondtak az ételek feltálalásakor. Nem a vőfélyek, hanem a nyoszolyólányok s a fiatal menyecskék hordták be az ételeket. Mivel vonós hangszereket használtak a zenészek, minden meghívott háta mögé álltak, megkérdezték, mi a kedvenc nótája, s pénzért eljátszották.

Éjfélkor, kontyolás előtt következett a „szólás”, az ajándékozás. A két násznagy kiáltotta ki név szerint, ki mit adott a vőlegénynek vagy a menyasszonynak, amit egy füzetbe jegyeztek be. Ezt a násznép előre megbeszélte, és igyekeztek egyformán adni. A násznagy, a vőfély, a rokon többet adott, mások kevesebbet. Az ajándék átadása után két szelet perecet (kalácsot) vágtak le az ajándékozónak, és egy pohár bort is adtak neki. Arról a perecről van szó, amelyet a sok tojással, finom kalácstésztaból, kör alakúra, tetejét kimintázva sütöttek, s amilyent a két násznagy is a karjára húzva viselt a lakodalmás menetben.

Ugyancsak éjfél előtt járt a szakácsné, felkötött karral, fakanállal bökdösve a násznép tagjait, hogy megégette a zsír, sütés közben, felpriccolta a forró víz főzés közben, szánják meg, és adakozzanak neki. Kapott is egypár lejt mindenkitől. Ez addig volt szokásban, amíg fizetett szakácsnét fogadtak fel, és neki már nem volt joga pénzt gyűjteni, s a fizetett zenészek sem gyűjthettek pénzt a nóták elhúzásáért. Az 1960-as évekig csak csárdást táncoltak, később már tangót, keringőt is a lakodalmakon.

A násznagyasszonyok elvitték felkontyolni a menyasszonyt, vagy kontykari-kára tekinték a két ágba font haját, vagy egy nagyobb hajlított fésűre. A homloka fölé apró gyöngy-csipke-szalagot kötöttek, s a fejére „buládrét” borítottak. Ez háromszögű, hárászfonalal és gyöngyökkel díszített fátyol, amit Mákófalván az első két sarkával az áll alatt kötöttek meg, tükkel erősítve a kontyhoz. A díszesebb, harmadik sarka hátul leért a fersing aljáig. Ebben táncolta el a menyasszonytáncot, csak csárdást. Férfi, nő, felnőtt, gyermek egyaránt fordulhatott kettőt-hármát a menyasszonnyal, ha pénzt tett a násznagy tányérjába, aki

mindegyre kiabálta: „Eladó a menyasszony!” Amíg a menyasszony csizmában volt, nem volt szó cipőlopásról. Később itt is gyerekek lopták le a menyasszony lábáról a cipőket az asztal alatt. Sőt, utóbb már három-négy legény a menyasszonyt is ellopta, s italért, pénzért adta vissza a férjének. A lakodalom legkésőbb reggel 6 óráig tartott, de néha már 3-4 órakor hajnalban el szoktak menni. Ez függött a hangulattól, s attól, hogy hideg volt-e a csűrben, vagy jól érezte-e mindenki magát. Ha jól mulatott a násznép, s leoltották a villanyt, vagy sepregetni kezdték a tornácot és a lépcsőket, a háziak jelezték ezzel, hogy legyen vége a mulatságnak, menjen a násznép haza.

Másnap, vasárnap, az anyós és a násznagy az új asszonyt a menyecskeruhájában és a bulánderével a fején kísérik a templomba. Ha sok volt a maradék, akkor vasárnap a vőfély délután 5-6 órára visszahívta a rokonságot, a közelállót, a kisegítőket, a jó barátokat egy 2-3 órás mulatságra. Ilyenkor szokták az új asszonyt próbatétel alá vetni. Kihozták a csúrlétrát, a ház ereszéhez támasztották, ezen kellett felmásznia, ha a feltett kérdésekre nem válaszolt helyesen. Első kérdés: „— Kivel aludtál az éjjel?” Ha azt válaszolta, hogy Pistával, Jánossal, a rossz válaszok miatt mind feljebb kellett másznia a létrán. A helyes válasz ugyanis: „— A hűtös urammal”. Második kérdés: „— Milyen úton jöttél ide?” Ha azt mondja, hogy a Kövecsesen, Szegeleten, kapaszkodnia kell fennebb a létrán, mert a helyes válasz: „— A szerelem útján.”

A lakodalmon feltálalt ételek és italok:

Pálinkát elejétől végig kínálnak.

Menyasszony-kikéréskor *kalácsot* kínálnak *pálinkával*.

A csűrben megterített asztalokon már kirakva áll a pálinka és a kalács.

Az első fogás szárnyasból készült *húsleves*, *csigatésztával*. A rokonság előre vitt tyúkokat, s a konyhán dolgozók elkészítették a csigatésztát (orsóra tekert, felvágott laskatészta, szövőbordán végighúzogatva), amit a húslevesbe főztek. A főtt húst a levesben tálalták fel, vigyázva, hogy a férfiak kapják a húsosabb részeket (combokat és mellehúst), szárnyakat, hátat, nyakat csak a nők. Következik a *sült*, ez leggyakrabban disznósült krumplival, s ha nincsen sült, akkor *paprikást* tálalnak. Egyesek csodálkozva látták, hogy az inaktelki lakodalmakon még az 1950-es években is kukoricakását tettek egy nagy tálba az asztal közepére, fogyasztásra, ami a régi falusi ételek közé tartozik. A sülték és paprikás mellé savanyúságot tesznek, és *bort* töltenek.

Következnek a *sütemények*. Az 1950-es években a *torta* csak krém nélküli, felvágott piskótatésztát jelentett, azóta már van menyasszonyi torta is díszítéssel. A befejező fogás éjfél után a töltött káposzta.

Adatközlők: K. P. F., T. D. E., K. K.

Gyűjtő: A. N. E. (1959–2000)

MÁS LAKODALMI SZOKÁSOK ERDÉLYBEN

Csikszentdomokoson

Amikor jön a násznagy a vőlegénnyel, egy asszonyt előzőleg cigánynénak öltöztettek, és a fejére egy rossz függönnyt helyeztek fátyol helyett.

A násznagy, amikor meglátta a csúf menyasszonyt, elkeseredett, hogy ilyen csúf lesz a vőlegény felesége.

Mikor megállapították, hogy nem ez az igazi menyasszony, akkor a vőlegény és a násznagy nagyon megörvendett, hogy milyen szép az igazi menyasszony.

Amikor a menyasszonyt kihozzák, éneklük, hogy:

„Ezt az Isten nekünk adta,
S ott az anyja hadd sirassa!”

Egy szobában a menyasszonyt, és még egy pár asszonyt leterítették lepedővel, ezek közül a vőlegénynek meg kellett keresnie a menyasszonyt. S ha a vőlegény nem találta meg a menyasszonyt, akkor kikacagták.

Amikor mentek a menyasszony kelengyéje után, egy botra kendőket kötöttek, aminek a végére viaszból koszorút tettek.

Ezt egy asszony fogta a kezében, és minden fiúnak meg kellett csókolnia azt az asszonyt, mert másképpen nem kaptak volna staférungot.

Éjfél után a menyasszony átöltözik és felkontyolják, vagyis a haját kontyba tekerik.

Másnap reggel templomba mennek, és a lelkiatya felavatja a fiatalasszonyt az asszonyok sorába.

RÉGI SZOKÁSOK A XX. SZÁZADBAN

Régi hagyományos szokás az volt, hogy amikor a menyasszonyt vitték a vőlegény házához, egy seprűt lefektettek keresztben a küszöb elé, és ha a menyasszony felvette, akkor azt mondták, hogy jó gazdasszony lesz, ha pedig nem vette észre, akkor azt mondták, nem lesz jó gazdasszony.

Egy másik régi hagyományos szokás, hogy amikor a vőlegény és meghívottai mennek a menyasszonyhoz, mások, nem a násznéphez tartozók, elzárják az utat, és csak úgy engedik át őket, ha ad a gazda abból a bizonyos dologból (pl. bor, étel, pénz), amit ők kérnek. Ha ad, azután elvágják a szalagot, és átengedik a násznépet.

Szokás az is, hogy amikor a vőlegény és rokonai a menyasszonyos házhoz érkeznek, ott nagy sürgés-forgás van, meszelnek, sepregetnek, fát vágnak, és azt hazudják, hogy nincs náluk lakodalom, és semmiféle menyasszony. A násznagy ilyenkor be kell, hogy másszon a kapun, és kinyissa, hogy bejöhessenek a többiek.

Szokás, hogy a menyasszonyos háznál egy öregasszonyt és a menyasszonyt letakarják, és a vőlegénynek ki kell választania a menyasszonyát. Hogy ne vall-

jon szégyent, a menyasszony meg szokta rúgni a vőlegényt a lábával, így könnyen kitalálja.

Szokás volt, hogy amikor a vőlegény a menyasszony után ment, akkor ott kihoztak egy öregasszonyt, és azt mondta a násznagy meg a vőlegény, hogy nem ezt keresik, nem ezért jöttek. Ezután kihoztak egy fiatal lányt. Erre azt mondták: ez sem az igazi, de beválik szolgálónak. Kihozták az igazi menyasszonyt. Ezt a vőlegény megcsókolta, s a násznagy azt mondta, hogy „Ez az igazi, ezt kerestük, hét falut végigjártunk, míg megkaptuk!”

Ekkor mindenki rákiáltotta: Ujújú, éljen az új pár!

A lószekérre tett hozomány Marospéterlakán

A marospéterlaci esküvő előtt bemutatják a falunak a menyasszony hozományát. Ez a menyasszony kikérése után történik.

A kapu előtt áll egy *lovasszekér* színes bokkrétával feldíszítve, benne a menyasszony hozományával: díszpárnákkal, terítőkkal, ágyneműkkel, szőnyegekkel, abroszokkal.

KALOTASZEGI LAKODALMI SZOKÁSOK

Kalotaszentkirályon

Esküvő után a násznép megáll a templom előtt, ahol kis üveg pálinkával várják. Táncolnak egyet a templom előtt, s a menet elindul a faluba a „lakodalmas házhoz” (nem a kultúrházba). A legények félkörbe állva, egymás vállába kapaszkodva, háttal vonulnak, néha-néha legényest járva, a fiatal pár előtt. Vigyáznak, hogy ne fordítsanak hátat a fiataloknak, ezzel jelezve, hogy nekik táncolnak, az ők tiszteletükre, egészen a lakodalmas házig. A lakodalmas ház a Kalota partján van. Megvan még az a nyárfa, amely alatt Ady Endre A *Kalota partján* című versét írta, 100 méterre van a főúttól, Zentelke és Kalotaszentkirály közt. A Kalotán át híd ível, s ez választja el egymástól a két falut, és ez is köti őket össze. A legények megfogják a vőlegényt a lábától fogva, s a 10 méter magas hídról belógatják a patakba. De a feje nem ér a vízbe, s a menyasszonynak ki kell váltania a „Kiváltom a hites uramat” mondattal. Erre a vőlegényt felhúzzák, és talpra állítják. Ez ma is élő szokás a faluban. Magyarbikal környékén a vőlegényt ugyanígy egy kútba lógatják bele.

Inaktelkén

Ha a vőlegényes háznál a kapu mellett van nyárfa, akkor arra, ha nincs, akkor egy felállított 5-6 méter magas pózna tetejére rojtos fejkendőt kötnek, s addig nem kezdődik meg a lakodalom, ameddig azt a vőlegény első vőfélye le nem hozza. Akadályokat gördítenek a próbatétel útjába. Levágják az ágakat, hogy ne

---

tudjon kapaszkodni, zsírral kenik be a fát, hogy csússzon, de muszáj feljutnia. Újabban a vőfély lefűrészezi a csúcsot, hogy a kendőhöz jusson (ez régen nem volt szokás), hogy megkezdhesék a mulatságot.

SÜLTEK, HÚSOK ELKÉSZÍTÉSE A FELSŐ-MAROS MENTÉN

Esküvőkre a násznépnek

Felszeletelik a disznóhúst, friss karajt, marhahúst, juhhúst, nyúlhúst. Megsózzák, borsozzák, saját zsírjában megsütik a sütőkemencében.

A családnak

Feldarabolt húst bő, fokhagymás zsírban, lefedve, só, bors ízesítéssel megpárolnak, s mikor már piros, borral öntözgetik, míg megpuhul.

Disznó- és marhahúst sütnék leggyakrabban. A kecske-, bárány-, juhhúst előbb jó kötésnyi zeller- és petrezselyemlevéllel megfőzik, vízzel leforrázzák sütés előtt, hogy a hús kellemetlen ízét, szagát elvegye.

Sült füstölt hús

A füstölt karajt, oldalast hideg vízben egy óráig áztatják, majd felfőzik. Az első levét elöntik, utána bő vízben megfőzik, aztán zsírban pirosra sütik. Semmiféle fűszer nem kell hozzá.

A köret: rizs, savanyú dinsztelt káposzta, krumplipire, rántott krumpli.

Csirkepaprikás

Rendesen elkészítik a csirkepaprikást hagymával, sóval, paprikával, kevés liszttel megszórva, vízzel felengedve, tejfölözve.

Ilyenkor szokás kevés fokhagymát is tenni bele, s nokkedlit, makarónit, puliszkát adnak melléje.

Lakodalmi sütemények Iszlóban (Felső-Maros mente)

A '40-es években nem volt torta, hanem fánkot, kürtőskalácsot, csörögét, kőtespalacsintát sütöttek, és egy kemence kalácsot.

„Ágytörő” a lakodalom utáni reggel

Hétfőn volt az ágytörő, vagyis a háziak és a szomszédok segítettek összedolgozni a holmit, amit kölcsönkértek és elhoztak (asztalok, székek, padok, edények), és a háziak még mulattak egyet otthon a megmaradt lakodalmi ételekből és italokból.

Ravai szokások (Kis-Küküllő mente)

A zenészek a színpadon vannak, egyforma ruhába öltözve. A zenekar tagjai legtöbbször hegedűs, dobos, harmonikás és szaxofonos. Pénzért fogadják meg őket, s a gazda felel értük.

Amikor a násznép kijön a templomból, a kultúrház előtt elkötik az utat, és a kötélnél innenső oldalán, egy szalmakalap alatt, van egy pár kicsi cipő. Ki kell találniuk, hogy mi van a kalap alatt. Ha nem találják el, kell adniuk egy liter bort annak, aki odatette. Ha eltalálják, ha nem, akkor is odaadják a cipőket a menyasszonynak.

LAKODALOM A FARSANGI SZOKÁSOKBAN A NYÁRÁD MENTÉN

A lakodalom, a „vendégséges menet” áll a vőlegényből, a menyasszonyból, korszorúsleányokból, vőfélyekből és az eskető papból (mind fiúkból). Persze az arcuk le van takarva. Az ifjú párt „elbúcsúztatták” a WC-től, a disznópajtától, a tehéntől. Zenész is ment velük, hegedűvel. A pap azt mondta: „Fogjátok meg egymásét!”, s megfogták egymás kezét vagy máshol. A vőfélyek lakodalmi rigmusokat kiabáltak: „Álljatok meg a hídon, pisiljen a menyasszony!” Két-három *rikoltó asszony* is volt, ők is rigmusokat kiabáltak: „Az az asszony ki van állva, a nagy szája ki van tátva!” „A menyasszony így meg úgy, a pendelye tiszta húgy!” A pap, mikor esketett, vagy temetett, a Bibliát sohasem keverte bele a szövegébe. Ha valahol a vőfélyek, vagy a rikoltó asszonyok igen elszólták magukat, a fonóbeli asszonyok hozzájuk vágták a guzsalyt. Ennek elkerülésére, a farsángok inkább kétértelmű szavakat használtak. Ez a szokás az 1960-as évekig tartott.

Leggyakoribb táncok a lakodalmakon

A táncok közül a legtöbbet a csárdást, a frisset, a tangót, és a keringőt, és néhol még a gólyatáncot is járták.

A FIATAL PÁR ÖLTÖZETE MAROSSZÉKEN, A KÜKÜLLŐ MENTÉN ÉS KALOTASZEGEN

A menyasszonyi ruha

Általában a székely vidékeken a menyasszony fehér ingben vagy blúzban, fehér gyapotszötte vagy selyemszoknyában, fehér selyem köténnyel (amelyen három levarrott hajtás van az alján, és csipkével van körbevarrva) ment az esküvőjére. Tehát a viselet darabjait igyekeztek fehér anyagokból összeállítani, mert ezt a tisztaság jelképének tartották. A fejére régebben csak művirágkoszorút illesztett, a XX. század elejétől már mirtuszkoszorút, s az 1920-as évektől hosszú fátylat is tett a fejére. Az esküvőjén viselte utoljára a leány befonva, leeresztve a haját, mert az asszonnyá avatást a kontyolás jelképezte. A lábára száras cipőt, csizmát vagy nyáron félcipőt húzott. Szokás volt, hogy a fátylat és a fehér virágcsokrot a vőlegény ajándékozta neki. Egy ilyen 1920-ban készült küküllőszéplaki menyasszonyi ruha az említett fehér ruhadarabokkal a Marosvásárhelyi 1-es számú Általános Iskola néprajzi múzeumába is bekerült 1979-ben. A kivetkőzés után már egybeszabott ruhákat viseltek a menyasszonyok, polgári mintára. A ruhákat a helyi varrónővel varratták meg, nem hordott kölcsönként ruhát senki a XX. század végéig.

Kalotaszegen a gyöngyös párta legutoljára került a leány fejére az esküvőjén. Ehhez a konfirmáló ruháját vette fel: váll-fűsinget, piros hárással hímezve, piros bársonylájbít fehér gyöngyökkel kivarrva és vállpántlikákkal, alsószoknyát, fehér „gyócsfersinget” (házi gyapotszötte szoknyát, apróra, vízzel lerakva), fehér „ruhát”, azaz kötényt, akár kötésest, akár pántlikást, színes hímzéssel, és csizmát vagy félcipőt, az évszaknak megfelelően. 1958–1959-től a párta helyett kezdtek mirtuszkoszorút tenni a fersing aljáig érő fátyollal (azaz „slájerrel”). Elvált vagy özvegyasszony a XX. század elején csak dulándléban, vagy másik néven bulándréban (háromszögű, hímzett fátyollal a kontyán) mehetett az esküvőjére, melynek egyik sarka dúsan hímezve a fersing aljáig ért.

A vőlegény ruhája

Marosszéken és a Küküllő mentén fehér vőlegénying (a menyasszony ajándéka), fekete lájbi és zsinóros harisnya, 1940-től pedig priccsesnadrág csizmával. A Nadas menti kalotaszegi falvakban a régebbi viselet a vőlegénying és a bő gatya lerakott, házi gyapotszötteből, színes szőrruhával (köténnyel). A vistaiak a zöld kalapjuk mellé a menyasszonytól nagy gyöngyös bokkrétát kaptak már az eljegyzésük óta, és csizmában mentek az esküvőre. A bő gatya viselet a Körösök vidékén is szokás volt még a XX. század közepén is. Ezt cserélték fel a priccsesnadrágra, fekete lájbira kis mirtuszcsokkal a mellén. Hidegebb időben a vőlegény bujkát vett fel, géppel hímzett, sötétkék posztókabátot, a jellegzetes bujkagombokkal. A vőlegény az 1970–1980-as évektől öltözött polgári ruhába.

(Folytatjuk)
